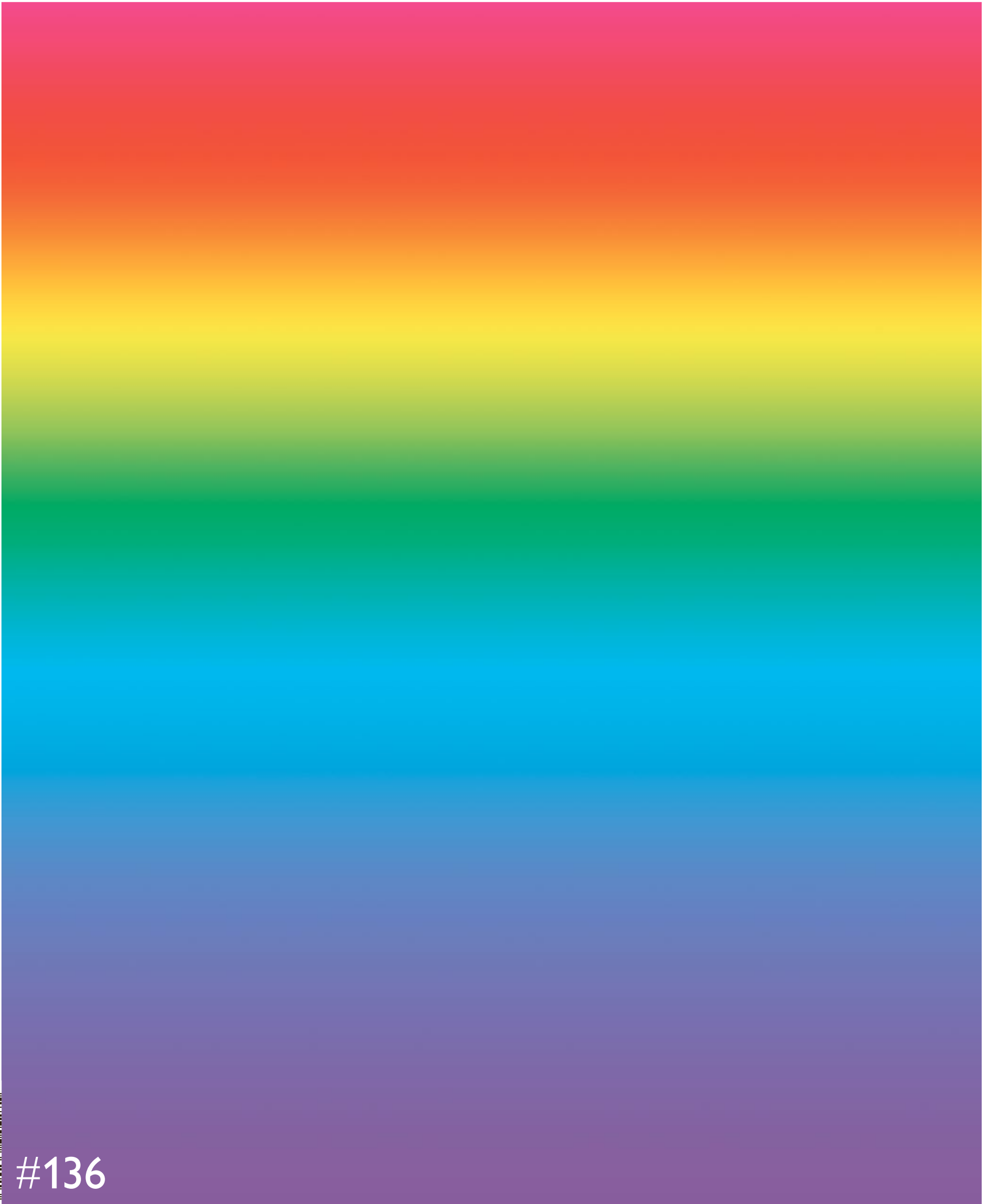

MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

SAJA KOLMEKÜMNE KUUES NUMBER : JAANUAR 2024

HIND 3€

#136

JUHTKIRI

TOOSTID TULEVIKULE

Haloo ja tere, hea Müürilehe lugeja, siin värsked kultuuri-toimetaja!

Kui vana-aasta lõpul toosti üle juurdlesin, ei teadnud ma, mida klaasi tõstes sõnaksin. Jõudsin otsapidi selleni, et ütleksin midagi lapselikkuse, sisemise lapse auks, kes on loodetavasti meis kõigis olemas ja kättesaadav. Olin arvatavasti mõjutatud sellest, et vahetult enne toostimõtet silmasin märkmikus alustatud nimekirja lapsepõlveunistustest: leida harakapasa; süüa kaht jäätist korraga; leida puuõhnest punased pärlid; hõljuda õnroosal pilvel. Viimane unistus (ja hiljem ka kibe pettumus!) oli muide inspireeritud muumimultika introst. See toost oli meeldetuletus, et ehk tasuks aeg-ajalt unistustele ka tagasi vaadata, näha neid retrospektiivselt, et mitte unustada seda, millest me koosneme ja kus oleme olnud. On hea mõnikord lapsega iseendas silmitsi seista, uurida talt, mida ta vajab, mida tal õelda oleks, äratada üles miiks- ja kuidas-küsimuste tulv. See on väärt ka selleks, et mitte pida- da paratamatuks ebaõiglast olukorda, lootusetust ega võimetust positiivseteks muutusteks. Äkki on nii võimalik naiiv- sust kartmata unistada kas või näiteks maailmarahust või kliimakriisi lõpustki. Kuna olin aastavahetusel haige ja sestap ka karantiinis, tõstan selle toosti nüüd hoopis siin trükimustal: sisemiste laste terviseks!

Vastsündinud Müürilehe kaaneillustratsiooni tegi **Kadri-Ann Kivisild** ja sellega tähistame uhkelt äsja jõustunud abielu- võrdsust, millest nii paljud on niivõrd tükk aega unistanud. Ja hea on, et juleti unistada! Teemalt aga on Müürilehe jaanua- rinumber vaba – ühtegi koondavat märksõna ei ole. Küll aga puhuvad värskes numbris täitsa arvestatavad muutusteilid. Näiteks on au tutvustada meie peaaegu et täiesti uut kollee- giimit: **Brigitta Davidjants, Signe Ivask, Jens Jaanimägi, Karola Karlson, Helgi Saldo ja Berk Vaher**. Ootan põne- vusega kohtumisi-tagasisidet-põrgatamisi! Ja veel! Alustame katsetamist Müürilehe residentiprogrammiga. Mida see end- dast kujutab? Kutsume kolmeks kuuks toimetusse ühe ini- mese, kellega koos lehte teha ja kes oskaks pakkuda sisukat ja asjatundlikku kõrvalpilku. See on avatud platvorm katse- tamiseks ja koostööks. Esimeseks raundiks liitub meiega foto- graaf **Johanna Reinvald**, kes toob visuaaliinimesena kindlasti kaasa värsked silma ja tunnetuse.

Jaanuarilehest leiad ka kaks uhiuut rubriiki. Esiteks lõime käed keskkonnaajaloo keskusega KAJAK ja sündis rubriik, kus ühte on heitnud samuti keskkond ja ajalugu. Igas kirja-

tükis toovad keskkonnahumanitaarid välja loo, kus ajalooline sügavus on ühendatud tulevikuvaatega. Seekord kirjutab **Kati Lindström** ÜRO kliima- konverentsist tingitud lootusetuse valguses Antarktika päästmisest. Täp- semini sellest, kuidas eelmisel sajan- dil plaaniti hakata Antarktikast loo- dusvarasid kaevandama, ent tupik- seisus keskkonnaläbirääkimistel leiti siiski pääsetee ja Antarktika jäi puu- tumata. Usun, et sellest tekstist leiab lootust ja ehk mõni aktivist saab siit protestistrateegiateks inspirat- sioonigi. Teiseks rubriigiks on aga mõneti veel katsetamisjärgus „Oleviku ankeet“, ringküsitlus tänase päeva, siin- ja- praegu kohta, millele löi visuaali **Andrei Kedrin**. Esimesele oleviku an- keedile vastab hoogsalt Tallinna Üli- kooli kultuuriajaloo professor **Marek Tamm**, kes muu hulgas juhib ülikoolis nüüdiskultuuri magistrikava, et enda sõnul „tagada Müürilehe tegijatele ja lugejatele järelkasv“.

Nagu oled juba ilmselt kursis, sulges uue aasta algusega jäädavalt oma uk- sed legendaarne Sveta Baar. **Mariliis Möttus** kogus kokku mälestused, mis olnule heldinult tagasi vaatavad, et ta siis teele saata. Endiselt uuest ja noorest paigast, kus värsked mõte nihutab piire ja uuristab radu, kirjutab **Gregor Kulla**. Vaatluse alla langeb etenduskunstiasutus e-lektron, mida paljudel on võib-olla tema värskuses ja allumatuse raske mõista, kuid loodetavasti aitab Kulla tagasi- ja ettevaade sellest tulevikulavast rohkem aimu saada. Kõige muu hul- gast leiad värsket biiti, proosat, sauna ja stuudiot.

Ootame alanud aastal ikka ja jätkuvalt teie põnevaid ver- baalseid ja visuaalseid ettepanekuid. Midagi kriibib ega lase öösel magada? Sul on eriti hea mõte, mis vajab leheruumi? Tunned, et millestki peaks rääkima, aga tundub, et keegi ei tee seda? Kirjuta, arutame!

Helena Aadli, kultuuritoimetaja

Foto: Kerin Vasser

Esikaane illustratsioon:
Kadri-Ann Kivisild

Foto: autportree

Kadri-Ann Kivisild on kunstnik, kes elab ja töötab Amsterdamis.

Müürileht on keskkonnasõbralik trükitis, mille tootmisprotsessis on kulutatud vähe energiat, kasutatud minimaalselt keskkonda saastavaid kemikaale ning arvestatud maailma metsade keskkonnasõbraliku, sotsiaalselt õiglase ja majanduslikult elujõulise majandamisega.

TOIMETUS

Aleksander Tsapov	peatoimetaja	aleksander@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Möttus	elustiili- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandus- ja teadustoimetaja	maia@muurileht.ee
Helena Aadli	kultuuritoimetaja	helena@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletõlketoimetaja	pille@muurileht.ee
Janet Kljuzin	müügi- ja reklaamijuht	janet@muurileht.ee
Johanna Reinvald	resident	johanna.reinvald@gmail.com

Makett/kujundus
Illustraatorid

Madis Katz
Andrei Kedrin, Ann Pajuväli, Ave Taavet, Jaan Pavliuk, Jaan Rõõmus, Liisa Kruusmägi, Lilian Hiob, Martin Eelma, Nadezda Andrejeva, Stella Salumaa, Vahram Muradyan, Alana Proosa, Ken Mürk, Renee Altrov, Tõnu Tunnel

KOLLEGIUM: BRIGITTA DAVIDJANTS, SIGNE IVASK, JENS JAANIMÄGI, KAROLA KARLSON, HELGI SALDO, BERK VAHER

VÄLJAANDJA: SA KULTUURILEHT

TOETAB KULTUURIMINISTEERIUM

TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

JÄLGI MEID

SAADA MEILE

Uudiseid ja pressiteateid: uudised@muurileht.ee
Kirju, heliplaate, raamatuid ja muid väljaandeid Müürilehe aadressile Voorimehe 9, 10146 Tallinn
Müürilehele pakke saates palume märkida aadressaadiks kindlasti „Müürileht“.

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troonib silmapaistev mõtteselgus. Palvalt oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenestest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illust- ratsioonid, fotod, koomiks, plakadid ja muud ajaleheformaati sobivad väljen- dusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

Telli Müürileht püsilepinguga 2.20 € eest kuus: tellimine.ee/muurileht
Reklaami Müürilehes: muurileht.ee/reklaam

INFO TELLIJATELE

Müürilehe levi korraldab Express Post. Kui värsked leht õigel ajal kohale ei jõua, siis võta ühendust Express Posti klienditeeninduskeskusega telefonil (+372) 617 7717 või kirjuta aadressil tellimine@expresspost.ee.

SISUKORD

PERSON

Intervjuu Eesti Ööelu Liidu asutajatega –
Mariliis Möttus [5–8]

ÖÖKROONIKAD

Mälestusi Sveta Baarist [9–11]

MEEDIA

Raadio 2 haavadest –
Aleksander Tsapov [12–13]

SUBKULTUUR

Pungiskeene aastal 2023 –
Mihkel Kolk [14–15]

KULTUUR

e-lektron kui tulevikulava –
Gregor Kulla [16–17]

FOTOESSEE

Allari ja Ave lugu – *Andra Rahe* [18–20]

SOTSIAALIA

Toiduhinnast – *Helena Aadli* [22]
Autojagamisest – *Henri Kõiv* [23]

POLIITIKA

Nõukogude mälu avalik pale ja selle salajane eraelu – *Gregor Mändma* [24–25]

KESKKOND

Keskonnaorganisatsioonid Antarktikat päästmas – *Kati Lindström* [26]

VISUAALKULTUUR

Grills – *Liisbeth Kirss* [27]

STUUDIOS

Detailikoolkondlane Liisi Grünberg –
Rasmus Kuningas [28–29]

ARVUSTUSED

Sven Vabari „Ribadeks tõmmatud linn“ –
Tānis Hallaste [30–31]
Uued plaadid [35]

OLEVIKU ANKEET

Marek Tamm [33]

SKEENE

Uus eesti biit: Mehkel [34]
Tõukejõud: Wunderbaar [34]

PROOSA

epileptika – *Mikk Tšaškin* [36]

HEDONIST

Kiirkohting: Margit Säde / Logi saun –
Maia Tammjärv [37]

kuu tn

viimase kuulõpu sirge
sula huultelt kandub palavat veeauru
konstantsesse vagarõhkonda
noored voored
langevad uksevälvel
alla luiteisse soolasesse liiva
paku seisakul
selgroog murtud kahte lehte laiali
kuu tänaval
maasäred sünnist saati toored

**

kaja kaas

kajakad aohämaras
ei tõuse tõuse eal selt värvalt
halg tossab tulesuus
kui päeva alged piiri tagant naasnud

hahhetavad kurgukaared
kui lendavad parved
vaid üle vete kanduks siit

aknast härra vaadata saan
end sest talvest uima lüüa
ladvalapsed alla kutsutud
ei tõuse tõuse valges
lättest nõgimustas riides

tõusmata ei saa
iga viimse jaoks klübuna settida

mus üks sees seisab
lennuvõimetu
kes ilmakõrgel kandub
laiali puhkemata

LUULE
MIA RAUD

Foto: erakogu

Mia Raud on luuletaja ja teadvuse nire ülestäheldaja.

**

kolm tasuta raamatut see on
kokku seitse kümnest kupüüri
ringlusesse minemata

kerin selle õnne enda ümber nagu teki
säälitam palumata rahu varastatud laadis
harali ja kuulekalt

sarviliste hunnikud suus
kas täna ütlen jah
kain ringi nagu kass pihlaka varjus
põues aasta kultuurihange

varblastesari tõuis siis
mu kodarate vahelt õhku
kas on sind näha
kas on sind näha
kas on sind näha

Illustratsioon: Ann Pajuväli

SEAPÕIS SIBERI TALV

Uus aasta saabus täpselt nii, nagu ma juba möödunud suvel puusalt (kuigi mul on juba mitu aastat 3D-prinditud puusad) ennustasin: sellise pakasega, mis hambad valutama paneb ja sabakonti kui nüri jäänoaga lõikab. Ma olin muidugi sellise külalise tulekuks ammuilma valmis. Eeskotta olid varutud soojad kivinugise nahad, kelle ma 1963. aasta talvel ise olin Paganamaal küttnud. Niisamuti oli mul kogutud oksarisi, mida kibedama kraadiga tinnis hea põletada ja mille tuha sees ka head mundris kardulat saab küpsetada. Olmeasjad mul mureta, kuna kitsaskohti ma varakult ette oskan näha.

Hirmus külm, mille Siberi nõiad seiapoolse saatsid, aga nii-pea taanduma ei kipu, vähemalt juunikuuni kõige koledamat jääaega sinmaile ennustan, mis tavalise elurütmi täitsa tagurpidi keerab. Esiti saavad juba veebruari keskpaigaks otsa enamiku puuvarud, kes veel vana ahjuküttekunsti kumardajad on. Neile uut puukoormat mitte ei ole võimalik tuua, kuna kõik teed hirmsasti lõhki on paisunud. Ka vanemate

kortermajade veevõrk vabariigi aastapäeval saabuvale –56 kraadile vastu ei pea ja inimesi suurtes hulkades väljamaale evakueerima tuleb hakata. Selle tarbeks ühistalgute abiga suur mootorisaan ehitatakse, mis külmakindla traktoridiisli peal töötab ja inimesi mööda hävinud maanteed lõunasse viib.

Märtsi esimesel nädalal aga suure ragina ja pauguga annab külmale järele Oleviste torn, mis sealsamas kohe maha variseb. Niisamuti pressib seninägematu jää Tallinki reisilaevad lapikuks kui õhukesed juturaamatud, mida mul vanasti Riia rongis tavaks oli lugeda. Rongiteed kui kristallipuruks Siberi koljat krõmpsutab ja külmapealinnast Jõgevast ainult vana kaubahall püsti jääb, sest selle seinad nii hirmsast betoonist teht, et külma hammas seda ei võta. Pidage siis meeles, et see vaid jäämäe tipp, mida siin kirjeldasin, ja ärge tulge hiljem ülema, et ma teid hoiatanud ei ole, kui jääne keel mööda püksisäär ülespoole hakkab limpsama.

KÜMME KÜSIMUST ENNE AUTO JAGAMIST

Küsis **Alari Rammo**, kogenud autojagaja

Foto: Laura Nestor

1. Kas oled valmis leppima sellega, et auto pole su pereliige või kehaosa, vaid lihtsalt asi, mis on kasutamiseks ja kulub?
2. Kas su auto lihtsalt seisab suurema osa päevast ja ööst?
3. Kas sa ei taha ülevaatusel kuulda, et pidurid on vähesest kasutusest roostes?
4. Kas sulle meeldiks, kui rehvivahetusjärjekorras passiks vahel keegi teine?
5. Kas sulle meeldib, kui liikluses on vähem autosid?
6. Kas sulle sobib, kui autos on vahel võõraid karvu, poolik Värska, bensuka salfakad või turvatool?
7. Kas sul kaskokindlustus on? Sellega on unigi parem. (Üks kasutaja sõitis kord parklas vastu posti, teinekord kaotas võtme metsa ja kolmandal korral...)
8. Kas viitsid autot tihemini pesta ja kraamida? Siis võid ta Autolevissegi lükata, kui teiste kasutajatega kalendrit sünkida suudad.
9. Kas oskad välja arvutada, kas autojagamisteenusega läbitud lisakilomeetrid end ära ka tasuvad? Ma lihtsalt ei viitsi.
10. Kas hakkasid nüüd mõtlema, miks sul üldse auto on? Just, müü ta parem maha!

@MUURILEHT KÜSIB

MIDA TAHAKSID AASTAL 2024 MÜÜRILEHES ROHKEM NÄHA?

andekate inimeste kaastõid!!	Hent Kalmo artikleid	
nalju 🍷	filmijuttu	Marta Vaarikut 🍷
humanitaarteadust	Iisraeli-Palestiina konflikt ja selle kajastust Eesti meedias	
Sarah Nõmme 🍷	armastust!	Kaasaegset kunsti 🍷
Peaasjalikku juttu	rohkem fashionit tahaks!	

JUBA SEE OLEKS SUUR ASI, KUI HULLEMAKS EI LÄHEKS

Kohalikud alternatiivmuusikaasutused on võtnud eesmärgiks viia oma olemasolu 2024. aastal ka nende teadvusse, kes teevad otsuseid riigi tasandil. Muu hulgas minnakse uksele koputama sõnumitega sellest, kuidas subkultuurimajade olemasolu aitab turgutada turismi, panustada inimlikumasse linnaruumi ja ühiskonna arengusse üleüldiselt, kuid käsitletakse sedagi, mis takistusi peab selleks ületama.

Intervjuu **Roman Demtšenko, Jaan Krooni, Elena Natale, Villem Variku ja Meelis Viliga.**
Küsis **Marielis Mõttus**, pildistasid **Birgit Kaleva ja Alana Proosa**

Vahepeal näib, et meie rahvuslik psüühe on juba harjunud, et mingi intervalli tagant peame jätma huvasti mõne skeenole oluliseks saanud subkultuurimajaga. Olen neid nimesid aastate jooksul ikka ja jälle artiklitesse trükkunud ning nüüd liitus nende ridadega värskest ka Sveta Baar (millele pühendatud mälestusi saab lugeda lehekülgedelt 9–11). Kuigi mõnes mõttes võib kohtade sulgumist võtta elu- ja ettevõtlusringi loomuliku osana, jääb eriti kripeldama see, kui kaovad asutused, mis on rajanud endale aastate jooksul tugeva vundamenti nii kohaliku skeene arendajana kui ka rahvusvaheliste sidemete mõttes ning mille eestvedajad muidu ehk otsi kokku ei tõmbaks, kui see tüütu keeruliste majandusolude, koroona-, energiahindade ja sõjaveski lakkamatult ei jahvataks. Sinna tuleks lisada muidugi ka meie demograafiline omapära, mida mainitud tendentsid veel omakorda mõjutavad.

listide Klubi) ning Elena Natale (HALL) ja Meelis Vili (HALL) käised üles käärida ning asutada Eesti Ööelu Liidu, mille eesmärk on koondada ööelus tegutsevaid ettevõtteid ning tuua valdkonda puuduvad teemad laiemal avalikkuse ette.

Kui nüüd korra aasta lõpule tagasi vaadata, siis detsember on kõiksugu jõuluürituste ja muidu pidusemate meeleolude aeg. Kas klubide jaoks on see majanduslikult parem periood?

Elena Natale: Klubidele on see kindlasti parem aeg, aga mulle tundub, et nii kõva ikka mitte kui mõned aastad tagasi.

Jaan Kroon: Meie majas oli detsembris palju teatrit ja nädalavahetused olid ka suhteliselt rahvarohked, aga ma väga kardan, mis jaanuaris saama hakkab.

Meelis Vili: Tiirutasin spetsiaalselt ühel jõulueelsel laupäeval veidi linnas ringi. Vanalinn oli ikka täiesti puupüsti rahvast täis.

Elena: Samas on tunda, et turiste on puudu. Enne sõda oli rohkem inimesi, kui vene-lased ja soomlased siin käisid, aga nüüd on kõik paanikas.

Meelis: Soomlasi ei märka üldse enam eriti.

Elena: Kui lähinaabrid siin ei käi, siis me teame, miks see nii on. Eestis on ju asjad nii kalliks läinud, et nad mõtlevad kaks korda, enne kui siia tulevad. Kui hotellitoad ja laevapiletid maksavad topeit, siis see kõik mõjutab inimesi.

Villem Varik: Kahjuks puuduvad tõesti mõistlikud transpordi otseühendused, eriti mis puudutab mitte-Tallinna. Kas külastada välisuristina sama hinna eest äkki Berliini või Kipro, mis on ühtlasi odavamad?

Roman Demtšenko: Ma sain detsembris head siseinfot, kui Stockholmist tulles maandusin ja takso võtsin.

Taksojuhid on ju linna hää – nad teavad, mis toimub. Taksojuht rääkiski, et ühel reedel oli väga hull olnud. Venuses käis pidu juba järjekorras ja ta viis terve öö inimesi erapidudelt klubidesse.

Meelis: Inimesed käivad väljas korra enne jõule, siis aastavahetusel, ja kardan, et seejärel vajub kõik jälle tühjaks.

Elena: Korraldasin detsembris alguses ISOLA pidu. Isegi kui artistidega soodsamad hinnad läbi rääkida, jääb ikkagi mõnesaja inimese jagu puudu, kui tahad luua kunstipärasemat produktsiooni ehk investeerida dekoratsioonidesse, valguslahendustesse ning professionaalsesse tantsijatesse. Võid pakkuda ka miinimum-programmi lihtsalt muusikaga, aga inimesed ootavad, et on midagi rohkemat.

Meelis: Nagu üks minu ja Romaniga intervjuu teinud ajakirjanik mainis, siis mõtled ikkagi läbi, kas jaksad kord kuus välja minna. Pilet maksab 35, takso 10–15, tahad veel süüa, jooki ja siis lähebki sada eurot. See on mõne jaoks 10 protsenti kuupalgast. Kallis on.

Ma saan aru, et Ööelu Liidu loomise mõte oli õhus pikka aega. Mis oli viimane piisk karikasse?

Elena: Ma arvan, et Sveta Baari sulgemine, aga ka see, kui ükskord koos maha istusime ja oma kontoseisudele otsa vaatasime.

Roman: Sveta teema oli üks asi, aga samuti pikemaajaline halb seis. Käisime üksteisel mitu kuud külas ja kurtsime, kui pask kõik on. Lõpuks tunduski, et on aeg midagi ette võtta, selle asemel et kõik kohad kambakesi paari kuu pärast kinni panna.

Meelis: Sellest aastast tõusis alkoholiaktsiis 5%, käibemaks on varasema 20% asemel 22%. Hindu me seitsme protsendi võrra tõsta ei saa. Kui peaks tõstma, siis võib-olla mingi 20%, aga keegi ei osta siis midagi.

Mis on teie esimesed eesmärgid ja kas olete juba nende kallal tööd alustanud?

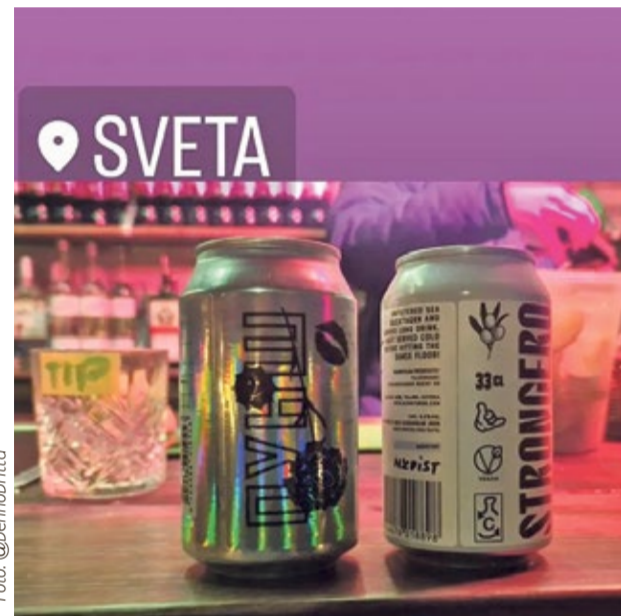

Foto: @hemobritta

Foto: @zrskrohik

Foto: @vrvogelis

AUS PILT AASTA ALGUSEST

KAADRIS

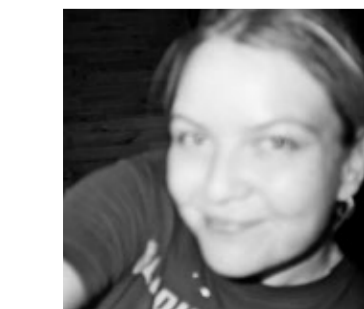
< eelneb

Elena Natale. Foto: Alana Proosa

dust. Laiemalt on eesmärk edastada sõnumit, et on viimane aeg hakata käsitama ööelu, kontserdiklubisid ja muid tänapäevaseid muusika ja kultuuriga seotud teemasid riiklikul tasandil. Ma ei taha muidugi tekitada mingit vastuseisu, aga me ei saa rääkida riiklikult kogu aeg ainult klassikalisest muusikast ja folgist, mida praegu palju tehakse. Tallinna linn löi küll elava muusika kontserdipaikade toetusmeetme, mille üle kõigil on väga hea meel, aga see on jällegi linna

Jaan Kroon: „Kui keegi ehitab meie lähedale elumaju, siis praegu olene meie need, kes peavad ära minema. See risk on kahjuks alati olemas.”

Birgit Kaleva on Birjo.

tasandil. Tahaks, et need teemad jõuaksid ka kultuuriministeeriumi ja riigikogu kultuurikomisjoni lauale, otsustajate teadvusse.

Villem: Et oleks üks selge hää ja sisu, mis võtab arvesse kõiki ööelu pooli – taksonduse heli ja valguse ning üldiselt klubide ja korraldajateni.

Jaan, teil sellist otset kontserdiklubide toetust Tartus ei ole. Kuidas te välja veate?

Jaan: Meil pikaajalist toetust ei ole, linn toetab, aga see toetus täpsustub siis, kui kinnitatakse linna eelarve. Praegu ei tea, mis saab. Seisame kõik väga ebastabiilsel pinnal, keegi ju ei oma maja, kus tegutsetakse, me sõltume rendipindadest. Kui linna toetus oleks tugevam, siis see tasakaalustaks jällegi muid tegureid,

mis on meie jaoks suuremad riskid. Meil pole tegelikult ka mingit kindlust seoses siin kesklinnas tegutsemisega, mis võiks klubidel tegelikult olla, näiteks uute naabrite kontekstis. Kui keegi ehitab meie lähedale elumaju, siis praegu olene meie need, kes peavad ära minema. See risk on kahjuks alati olemas.

Kas teile tundub, et peate üldse 2025. aastani vastu?

Roman: See ongi hea küsimus. Ei tea.

Elena: Isegi kui ei saa hakkama, siis peab saama hakkama. Need on teised põhjused, miks me uksi lahti

Meelis Vili. Foto: Alana Proosa

hoiame. See ei ole mingi äri. Sa lihtsalt kaotad kogu aeg raha, aga see pole loogiline, et niimoodi peab olema.

Siim Nestor viitas hiljuti sellisele tendentsile nagu agrostumine, mis kujutab endast muusikaelu valikuvõimaluste vähenemist, üheüheliseks muutmist, enda jaoks arusaamatust nähtustest eemale hoidmist jne, mille juured on ühest küljest jällegi kinni majanduses, sest alternatiivne muusika nii palju raha sisse ei too. Kuidas maksetõusud teie programmile mõjuvad?

Roman: Need on kõik rasked otsused, aga Paavlis näeme, et inimesi huvitavad järjest vähem klubiohtu tüüpi asjad, kus ei ole headliner'it. Üle linna toimivad sellised üritused, kus on mingi spetsiaalne teema, suur booking või suuruse poolest midagi festivalisarjast. Kuna meie book'imise kontaktid, eriti just bändidega, on väga kõvad, siis lihtsalt otsustasime, et läheme full in. Selle asemel et teha kolm keskpräst üritust, tundub praegusel ajal infotarbimise kontekstis ja just sotsiaalmeedia mõttes loogilisem teha üks suurüritus kolme väiksema asemel. Mulle näib, et väga paljud ei käi isegi väljas mussi kuulamas. Väljaskäimise muster on nihkunud järjest sotsialiseerumise poole. Inimesi huvitab aina rohkem see, kus on nende sõbrad ja mis on need moodsad üritused, kus olla. Meie seniseks suunitluseks on olnud kontsert, mis kestab ca üheteistkümneni, siis on väike paus ja südaööst läheb peale n-ö öine programm, aga on näha, et öine programm lihtsalt tapab rahaliselt selle öhtuse asja ära. See olukord

kestab ilmselt suveni, sest meil on ilus väliterrasside ala ja suvel tahavad inimesed seal väga hingida, aga praegu tõmbame seda ööelu natuke kokku. Välja arvatud siis, kui on mingi väga kõva artist, kes toob kohale vähemalt 300–400 inimest.

Elena: Meie ei saa ööelu kärpida, sest see ongi meie suunitlus. Probleem on selles, et alternatiivsema suunaga ei suudagi alati saali täis tuua ja mingitel hetkedel, kui pangakontol on alles väga vähe raha, käibki peast läbi karm mõte, et kas peaks ise ka rohkem peavoolu moodi tegutsema, aga see ei ole see. Huvitavamad asjad jäävad ju siis tegemata ja raha ei ole peamine põhjus, miks HALL loodi – see pidi olema alternatiivne koht, mis loob ise artiste ja tõstab esile kohalikke, mitte ei too ainult kedagi väljast ega vii raha Eestist minema. Me tahame kindlasti enda rajal jätkata – pakkuda kõrgetasemelist ööklubi ja öökultuuri. See on hea, et on poppi, aga peaks olema ka teist poolt.

Meelis: Mingil määral paneb see meid ka rohkem mõtlema, tegutsema ja uudusliik olema, et ei jääks kinni ühe kontseptsiooni külge.

Villem: Olen Meelisega täiesti nõus. Ega keegi, käed taskus, istuma ei jää, vaid tegelene enesehävituslikku tööga edasi.

Ööelu Liidu üks eesmärk on soodustada koostööd. Kuidas see toimiks?

Elena: Kui rääkida klubiohtutest ja suurematest üritustest, siis saame omavahel koordineerida. Kui näiteks Paavilil on midagi suuremat tulemas, siis nad ütlevad meile ja me ei book'i ise samaks öhtuks mõnda suurt artisti. Akki teeme ühel päeval koos terve festivali. Paneme klubide vahel bussid sõitma (naerab).

Jaan: Meil eriti palju koordineerimist pole. Kui on hea öhtu, siis on kõigil hea öhtu. Tartus on selliseid nišikohtasid kahjuks praegu vähemaks jäänud, nii et seda probleemi eriti pole, et palju sarnaseid üritusi ühele öhtule satuks.

Keda te üldse Ööelu Liiduga liituma ootate?

Roman: Need, kes langevad ööelu korraldajate mõiste alla.

Meelis: Öökclubisid ja kontserdipaiku, kellel on kunstiline taotlus ehk teisisõnu kureeritud programm, mille sisu peegeldab nende olemust.

Villem: Lisaks ka festivalide, kontserdisarjade ja pidude korraldajaid.

Mis lahendusi te näete seoses alkoholimüügi piiranguga, mis rahuldaksid kõiki pooli?

Villem: Meie peamine fookus on ikkagi kontrollitud tarbimine.

Elena: Klubid ongi see koht, kus lahendusi leida.

Roman: Kogu alkoholimüügiseadus on olnud alati suunatud klubide ja baaride vastu, aga tegelikult ei vaata keegi suurt pilti. Kui inimene on klubis täis, siis see ei tähenda, et ta ennast just klubis täis jõi. Väga paljud joovad oma pudeli viina enne sissepääsu ära ja saabuvad juba sellises staadiumis. Teine probleem on alaealistega. Te kõik olete ise alaealised olnud ja saanud vajaduse korral klubidesse sisse, mõni täisealine sõber ostab kokteili ja nii edasi. See oli meil Svetas suur probleem, et hängitakse kambakesi ukse juures, keegi täisealine ostab kolm šotti või õlut, viib need kuhugi nurga taha ja inimesed joovad need ära. Kontroll peaks muidugi parem olema, aga kui majas on 300 inimest, siis sa ei saa ju iga inimese puhul uurida, et ega tal mõnda sõpra nurga taha pole. Kui need-samad nurga taha pudeli viina ära joonud täis- või alaealised sinu klubi ees laamendama hakkavad, tuleb politsei ja sa saad ikkagi selle probleemi enda kaela.

Meelis: Ma ise pooldan ikkagi alkoholilitsentsi, mille järgi kohad ära jaotada – see oleks kõige mõistlikum ja bürokraatlikum otsus. See hõlmaks näiteks vastutustundlikku müüki ja hoolitsemist ka selle eest, mis

toimub klubi ümber, sh puhtuse hoidmist ning tagamist, et ei ole mingit lüüritamist.

Elena: Alkoholilitsentside puhul võiks kindlasti analüüsida, millal on ettevõtte äritegemise aeg, ja võtta arvesse ettevõtja vajadusi. Ei ole mõtet arvata, et inime- ne läheb öökclubisse varakult. Kui ööklu- bi peamine tegutsemisaeg on vahemikus 00.00–06.00, siis peaks ka litsents olema vastav.

Jaan: Me suudame iseenesest turvalisemat keskkonda pakkuda. Samas, kui praegu klubides ja baarides tarbimine väheneb, siis üldiselt alkoholimüügi suureneb. See ei tundu eriti hea areng.

Roman: Just ilmusid ju suured artiklid, et inimesed tarbivad järjest rohkem kodu. Alkoholipoodide kasumid on kasvanud.

Meelis: Alkoholilitsentsi on ühtlasi rumal tõsta iga aasta 5% võrra. Tõstke kohe 20% ja ongi tehtud. Siis on lihtsam majandada, inimesed harjuvad kiiremini ära. Me ei ole koht, mis hakkaks 5.20 eest õlut müüma.

Olete rääkinud ka ööelu töötajate töötingimuste parandamisest. Mida see hõlmab?

Villem: Igal ööeluga seotud töökohal on suur ja kande roll isiklikul kirel ja seda tuleb toetada tihtilugu korraldaja enda ressurside arvelt. Konkurentsivõimeline palk ning puhanud ja kirglikud kultuuritöötajad oleks juua üks esimesi ja suuremaid võite.

Oma liikmetele saadetud kirjas mainisite ühe huvisuunana ka kaitset gentrifikaatsiooni eest. Mis võimalus on üldse gentrifikaatsiooniaine all ellu jääda?

Roman: Rahvusvaheliselt saab välja tuua juba päris mitu näidet, nagu agent of change'i printsiip Suurbri- tannias, mille kohaselt peab muutuste eest vastutama see pool, kes muudatuse kaasa toob (näiteks kui kontserdipaiga või klubi juurde ehitatakse korterelamu, peab heelisolatsiooni eest maksma arendaja või ühistu, kui aga elamurajooni juurde kolib kontserdipaik või klubi, peab heelisolatsiooni eest maksma viimane? – M.M.).

Ma kuulsin sellest Liveurope'i konverentsil, kus me just Stockholmis käisime. Järjest rohkem toimub arendajate ja selliste esindusorganisatsioonide nagu Ööelu Liit vahel arutelusid selle üle, kuidas arvestada uusarenduste puhul inimeste sotsiaalsete vajadustega. Mida saaks teha, et need alased paremaks muuta ja sinna üle sisse puhuda? Kas või mõni kohvik, kus mängib muusika. Skandinaavias on see juba täiega teemas. Ka meil on arendusi, mille puhul saab aru, et ei ole arvestatud inimeste vajadustega, ja seal ei taheta hingida.

Elena: Ei olegi vaja ehitada tervet tsementmetsa. Töö- tushoone ümbertegemine kultuurihooneteks on hea näide sellest, kuidas linn muutub inimeste jaoks huvitavamaks ja väikeettevõtted saavad tegutseda.

Roman: Siin on ka Sveta väga hea näide. Riigi tasandil peetakse oluliseks seda, kuidas me tegeleme turismile kaasaitamise, ööelu võimaluste pakkumise ja sõnumite edastamise kaudu Eesti mainekujundusega väljapool- le, aga tihti peale jäetakse välja klubide ja ööelu mõju kohalikele noortele. Noorte jaoks ongi need klubid ja muusika miski, mille kaudu ennast identitseerida. Saime pärast Sveta sulgemist inimestelt sõnumeid, et nüüd on Raadio 2 õhtune võõnd kinni, Sveta kinni, meil ei ole siin kusagil käia, me läheme siit riigist minema. Neid oli kümneid. Ja seepärast räägimegi sellest, et ööelu ja tänapäeva muusikaga seotud teemad vähegi riiklikule tasandile viia. Muidugi on see hea maineku- jundus ja võimalus siia turistide ja IT-ettevõtteid meelita- da, aga ei käsitleta seda, mida me pakume noortele – võimalust identitseerida ennast kogukonna kaudu, sotsialiseeruda ja leida uusi sõpru, kuulata muusikat ja näha live'i artiste, keda nad muudu poleks lootnudki Eestis näha. Kui siin pole varsti enam ühtegi ööelu, kus käia, ja noortel pole midagi teha, siis nad kolivadki ära nagu aastatel 2008–2012, ja siis peame tegelema sellega, kuidas need tagasi tuua.

Elena: See on nagu pisut teistsugune kultuuridentiteet, mis ei ole päris laulu- ja tantsupidu, vaid laulu-

Jaan Kroon. Foto: Birgit Kaleva

ja tantsupidu, mis toimub öösiti, natuke teisel viisil ja toob ikkagi inimesi kokku. On oluline, et inimesed tunneksid, et nad kuuluvad kuhugi.

Roman: Meie praegused rahastussüsteemid on suu- naga ülevalt alla, raha antakse suurtele asjadele, nagu Rally Estonia ja Ironman, maine kujundamiseks, suur- ürituste toetusmeetmed on riigi tasandil juba välja arendatud, aga see peaks just altpoolt üles liikuma.

Elena: Kui kohalikel ettevõtjatel, kes ei tegele peavooluga, on raske, siis nad kaovad lihtsalt ära, aga on vaja, et olemas oleks ka kva- liteetne alternatiivkultuur. Kui ma Eestisse tulin, oligi kõige kõvem asi see, et said luua midagi, mis ei olnud tavapä- rane. Oli võimalus teha asju, mis said kasvada.

Kuigi keerulistel aegadel tekib viljakaid ideid, siis kas teil on vahel ka tunne, et nüüd enam üldse ei jaks?

Elena: No ma arvan, et kord nõdalas. (Naerab)

Roman: Tavaliselt teispäeval, kolmapäeval. Kui kogu nädalavahetuse kasum on juba kulutatud, aga võlad ei ole vähenenud.

Villem: Nõustun Romaniga, et igal teisipäeval ja kol- mapäeval, aga samas on kuulajad ja nautlejad, kes meie programmi tarbivad, ikkagi põhjus, miks seda edasi teha.

Oleme juba rääkinud alkoholimüügi piirangust ja gentrifikaatsiooni, mis pakuvad Eestis üsna palju kõneainet. Mis on teemad, millega soovite tegeleda, aga mida pole kohalikus kontekstis võib-olla nii palju käsitletud?

Meelis: Viia ööelu samale ta- selemele kui ooper ja teater. See oleks üks asi, mille võiks ära teha, aga see on kauge tulevik. Kui mingi artist teeb live'i, siis ta on pannud sinna tohutult aega ja energiat ning investeerinud tehnikasse. See ei jää kuidagi alla mõnele tšellokontserdile või teatrile. See on rets töö ja ka visuaalselt äge. Helisolatsioon on teine asi, et me naabreid ei segaks.

Villem Varik. Foto: Birgit Kaleva

Aga ligipäasetavus?

Roman: Ligipäasetavuse ja eriti just kättesaadavuse puhul on teemaks jällegi eelkõige raha. Kui iga teine ettevõtte riigis maksab 22% käibemaksu, siis me mak- same veel lisaks 5% Eesti Autorite Ühingu tasu ja pile- tiplatvormi vahendustasu. Meie maharvamised saa- dud tulust on 27% ehk siis 5% suuremad kui igal teisel ettevõttel riigis. See kruvibki hinnad lakke, inimestel pole ressursi, et nii palju osta.

Meelis: Invalift oleks ka päris hea tegelikult.

Elena Natale: „Raha ei ole peamine põhjus, miks HALL loodi – see pidi olema alternatiivne koht, mis loob ise artiste ja tõstab esile kohalikke, mitte ei too ainult kedagi väljast ega vii raha Eestist minema.”

Roman: Rootsisis on igal pool invaliftid. Alati on üks inimene, kes aitab puudega inimesi. Riik on andnud kohtadele raha, et Rootsi invaliidide elu paremaks teha ja aidata neil üritustel osaleda.

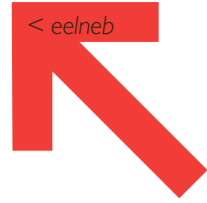
Üks taak, millest ei saa samuti mööda vaadata, on sinne inimeste vähesus.

Roman: Kui me ei räägi käibemaksust, siis see on probleem number üks – meil ei ole kriitilist massi. Ütlen alati naljaga pooleks, et Eesti ongi kõige eba- mugavam riik, kus sellist äri teha. Me oleme Euroo- pas kõige kaugemal. Artistid ei jõua meieni, logistikas

Meelis Vili: „Ma pooldan ikkagi alkoholilitsentsi, mille järgi kohad ära jaotada. See hõlmaks näiteks vastutustundlikku müüki ja hoolitsemist ka selle eest, mis toimub klubi ümber.”

on keeruline, lennuühendused nõrgad. Lisaks on meil väga vähe rahvast ja meil on kõige kõrgemad maksud kultuurivaldkonnale. Noh, mis te tahate? Me oleme siin, kuna mingil põhjusel meile väga meeldib see riik ja meile meeldib see, mida me teeme.

jätkub >

Jaan, Tartu on tudenglinn. Kas tudengid veel viitsivad väljas käia?

Jaan: Mida keerulisem on seis, seda vähem jääb meil ruumi riskimiseks ja huvitavate ürituste arendamiseks. See, kus me praegu keskinnas asume, ühiselamute lähedal, on muidugi klubile kõige õigem koht. Tudengielu pärast ju inimesed ka tulevad Tartusse õppima ja see on see, mida nad pärast meenutavad. Meie maja ei pea alati puupüsti täis olema, aga huvitamatele asjadele, millest kasvavad välja uued sarjad, peab ka võimalus jääma.

Villem, kuidas sa Viljandi olukorda kommenteerisid? Kuidas seal rahvast jagub ja riskiruumi on?

Villem: Rahvast võiks alati rohkem olla, eks tuleb hoogsamalt ja tihedamalt programmi toota. Kurb tõsiasi on kahjuks see, et küllastajatel on tunduvalt vähem vaba raha, mida kultuurivaldkonna ja hobide peale kulutada. Kui varem võis klient kulutada ühele üritusele koos piletiga ligikaudu 25–50 eurot, siis praegu räägime ikkagi 15–30 eurost. Samas kvaliteeti ka ei saa langetada.

Lõpetuseks küsin, mis on teie kolm soovi, et saaksite ajada oma asja ilma suurema võitluseta?

Roman: Kaasav kultuuripoliitika. Et meid võetakst inimestena tõsiselt ja ühiskonna osana nii linna kui ka riigi tasandil. Eelkõige on meie jaoks oluline dialoog, et saaksime rääkida politsei, rahastusfondide, kultuuriministeeriumiga. Praegu on tihtipeale selline tunne, et me oleme need halvad inimesed, kelle pärast politsei öösel väljas on. Meil oleks väga palju öelda, aga see on muidugi jällegi meie töö. Liidu alustamise taga oligi mõte algatada eri pooltega neid dialooge.

Meelis: Koostöö teiste riikidega on samuti oluline, et meie artistidel oleks võimalus näidata end ka teistes kohtades. Meil on tegelikult väga head artistid.

aeg. Ja lootus on, et teeme seda laiemalt ning ka teised klubid ja kohad liituvad. Ja muidugi väiksem käibemaks, let's go!

Elena: See käibemaksuteema võiks küll laieneda kõigile, kes pakuvad kultuuriprogrammi ja müüvad pile-

Roman Dermtsenko. Foto: Ken Märk / ERR / Scanpix

teid. Sellest on tegelikult väga kaua räägitud, me ei ole esimesed, kes seda välja toovad. Kui annad piletitulust 22 protsenti ära ja kõik kulud kasvavad, lähevad piletid kallimaks. Reaalsus on see, et piletihinna liiga madalale toomine tähendaks kvaliteedis allahindluse tegemist ning see mõjutab ka artistide honorare ja tähendab, et artistid on samuti vaesemad. Me hakkame niimoodi artiste kaotama, nad ei jaksa enam kunstiga tegeleda. Meie unistus on see, et kvaliteetne ja suur alternatiivklubi saaks Eestis edasi tegutseda ja areneda. Me teame, et HALL on oluline suurele hulgale inimestele. Meil on seljataga seitse aastat tööd läbi keeruliste aegade, nagu koroonakriis, sõda ja majanduskriis,

tahame ehitada koostöös teiste Balti riikidega elektroonilise muusika artistide võrgustiku jne. Aga põhiliselt on see, et kui linnal on klubid, on see noorte jaoks rikkam keskkond. Neil on kvaliteetse muusika, heli ja hea atmosfääriga kohad, kus neid võetakse sellisena, nagu nad on, ja kus saab tantsida, mis on omamoodi teraapiiline, eriti keerulistel aegadel. Alternatiivne klubi on mitteformaalne õppimiskeskond.

Jaan: Me seisame kogu aeg väga ebastabiilsel pinnal, juba see oleks suur asi, kui hullemaks ei läheks.

Meelis: Koostöö on number üks asi, nii riigiasutuste, klubide kui ka inimeste vahel!

¹ Mõttus, M.; Tsapov, A. 2023. Jää vai ja tantsil! 30 aastat Eesti DJ-kultuuri. – Müürileht, 17.10.

² Understand the relationship between gentrification and small music venues. – LIVE DMA, 02.11.2019.

Villem Varik: „Konkurentsivõimeline palk ning puhanud ja kirglikud kultuuritöötajad oleks juba üks esimesi ja suuremaid võite.”

Roman: Teine ideaal maailm on see, kus me ise valdkonnana omavahel rohkem suhtleme, mis nüüd tegelikult järjest toimubki. Arvan, et mina ja kõik siin vestluses osalevad inimesed ei ole kunagi omavahel nii palju rääkinud kui praegu. Ööelu chat käib kogu

lõpetuseks küsin, mis on teie kolm soovi, et saaksite ajada oma asja ilma suurema võitluseta?

HÜVVASTI, SVETA!

Esimesel jaanuaril sulges oma ukseid legendaarne Sveta Baar. Kuue tegutsemisaasta jooksul jõudis Sveta saada teiseks koduks mitmele alternatiivkogukonna harule, olgu siis südame kutseks *metal*, klubimuusika, etenduskunst või mõni muu sadadest valikutest. Lisaks ei saa alahinnata Sveta rolli LGBT+ kogukonna võimendamisel ning eesti ja vene noorte kokkutoomisel. Kuigi baari selle endisel kujul enam ei eksisteeri, elab selle vaim edasi kõikides, kes kunagi Sveta külastasid, seal esinesid või üritusi korraldasid. Kogusime kokku mõned lood ja mälestused, mis annavad edasi seda, miks see koht nii oluliseks sai.

FS, melomaan

Ma ei mäleta, millal ma esimest korda Sveta Baari sattusin. Meenub aeg, mil seda kohta ei olnud, siis sai ta aga korraga loomulikuks ja lahutamatuks elu osaks. Kui hakkaksin lugema üles väga häid bände (A Place To Bury Strangersist Tovarištš Astronomini), keda olen seal esinemas näinud, siis unustaksin arvatavasti mõne enda jaoks väga olulise. Aga Sveta ei olnud vaid kontserdisaal. See oli koht, kuhu oli hea tulla, kus olid lähedal inimesed ja hea atmosfäär. Soovitsin seda ka kõigile külalistele väljastpoolt Eestit. Keegi ei kurtunud. Svetasse võtsin hea meelega kaasa ka oma muusikafännist tütre. Päris igasse roklubisse ma teda kutsunud ei oleks.

Eriti sageli sattusin Sveta Baari eluperioodil, kui töötasin ise Telliskivis. Aga eks mind tõmbas sinna ka varem. Päris mitmeid kordi sai seal DJna muusikat mängitud. Need olid erinevad üritused, aga alati oli hea *vibe*. Kord sattusime keset ööd Svetasse koos **Iljaga**, kes teeb muusikat Svet Nureka nime all. Baaris oli tööli meie hea tuttav, kes lubas meil sinna jääda ka siis, kui üks oli juba lukus ja kassa suletud. Välisime Iljaga vaheldumisi telefonist muusikat ja mängisime seda suurtest kõlaritest. Üks otsis lugu ja teine tantsis. Või tantsisime mõlemad. Siis mõtlesime, et võiksime sealsamas ka *back-to-back*-vormis avaliku ürituse teha. **Luke** ja **Madleen** (*love you both!*) olid nõus ja tegimegi. Vist oli päris mõnus pidu, endal jäi küll hea tunne sisse. Ma ei teagi teist kohta Tallinnas, kus selline asi oleks võinud juhtuda.

MELODY KAGABO, Sveta külastaja

Aasta lõpule lähenedes heitis Sveta eesootav sulgemine südamelehedastele mälestustele poolmõru varju. Grafitiga täidetud seinad ja tööstuslik sisekujundus olid taustaks olulistele hetkedele – esimestele kohtingutele, unustamatutele *drag show*'dele, öödele, kus sai tantsida eklektiliste DJ-settide järgi, ning paljudele teistele meeldejäätavatele elamustele. See ei olnud pelgalt baar – see oli pelgupaik, kus tekkisid sõprusidemed ja lood. Sveta koos selle elava energia, akseptiivse suhtumise ja tähistamisega jäädaakse väga

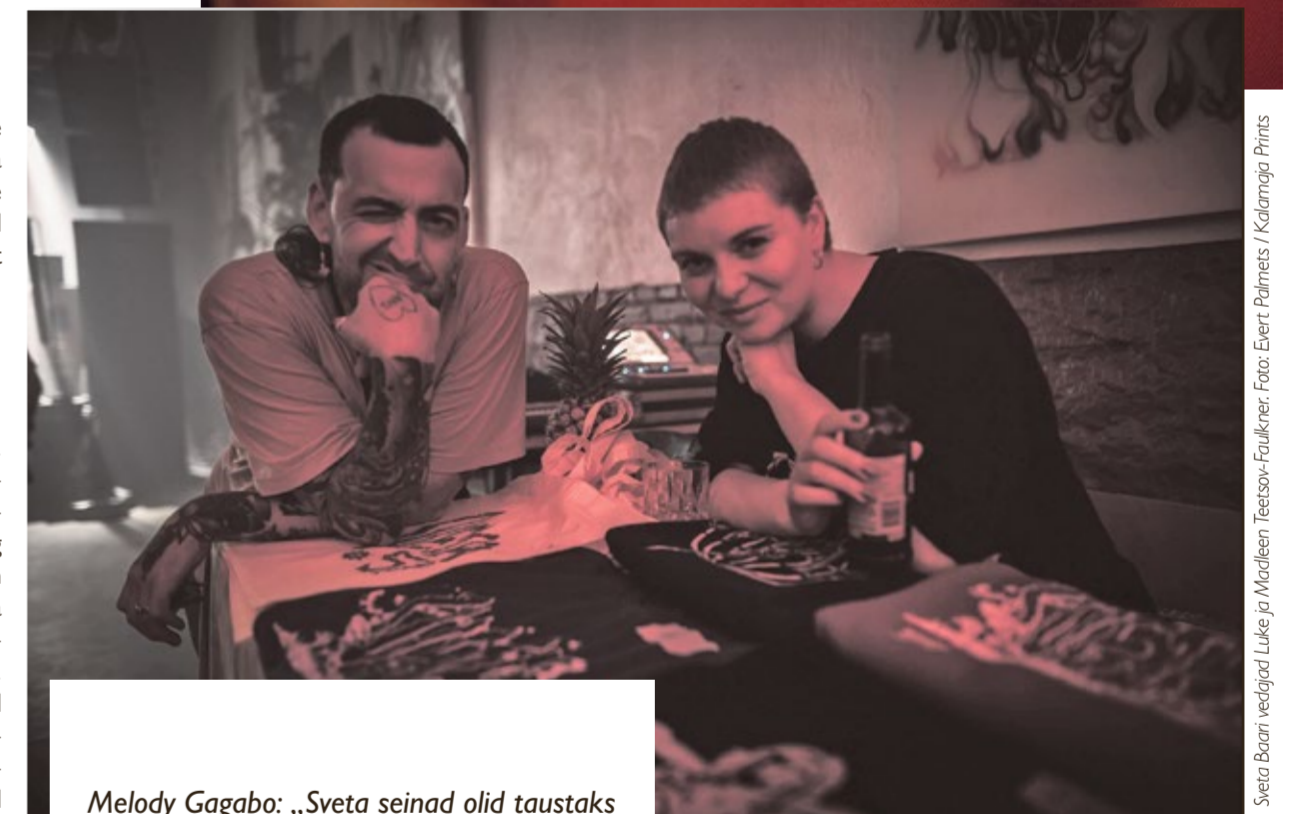
igatsema. Selle sulgemine märgib ühe ajastu lõppu ja maha jääb pildiriba nende mälusoppidesse, kes leidsid selle seinte vahelt lohutust ja rõõmu.

MAUNO MEESIT, muusik

Sveta oli algusest peale äge. Oma atmosfäär ja meelde jääv nimi. Omanikud, kellel on visioon, lai silmaring ja süda õiges kohas. Olen soovitanud põhjusega ka Eestit külastanud välismaalastel just Svetasse minna. Seal on sündinud mitmed sõprused, toimunud skeenid ühendavad kontserdid ja ka ühed sisukaimad vestlused TMW ja jazzkaare delegaatidega. Kontserdipäigana oli see Tallinnas unikaalne ruum. Tööstusarhitektuur, keskmine suurus, kõrged laed ja suured aknad. Minu jaoks jääb Sveta enim meenutama üks öhtu, mis sai alguse mõttest teha seal esimene istekohtade kontsert. Kõik asjaosalised tulid kohe sellega kaasa, saal oli rahvast täis ja sellest sai lõpuks üks eriliselt sooja atmosfääri ja publikuga üritus, mida ka kuulajad mulle siiani meelde tulevad. Selles ruumis on kõlunud hästi kokku palju eri inimesi ja muusikat.

HELGI SALDO, sugusant

Minu jaoks on Sveta elukaar pisut nihkes, mistõttu pean tagasi mõeldes alustama hoopis Tulika tänaval tegutsenud Helikopterist. Helikopter oli minu esimene kokkupuude Sveta nime taga peituvate inimeste,

Melody Gagabo: „Sveta seinad olid taustaks olulistele hetkedele – esimestele kohtingutele, unustamatutele *drag show*'dele, öödele, kus sai tantsida eklektiliste DJ-settide järgi.”

Eesti muusika post-taasiseseisumise kontsert 2023. aasta augustis. Foto: Tanel Tero

AEGLASEM VÕIDAB

WWW.UBALA.EE

suhete ja ideedega, mis jõudsid Svetas omamoodi haripunkti. Lõimides aastate jooksul nii subkultuure drag'ist techno'ni kui ka eri keele- ja kultuuritaustaga tegutsejaid. Tänu Helikopteris, mis mürakaebuste tõttu lõpuks kinni pandi, veedetud ajale sain pakkumise ka toona äsja avatud Svetas baarileti taga töötada. Pidasin seal vastu täpselt ühe suve, ent kõigest, mis järgnes, saaks kirjutada kokku terve romaani: ambitsioonikas Kõva festival, lugematud karaokeõhtud ja väljasõidud Sveta rehab'i, kust algab ka minu pandeemiani kestnud mäluauk, mis kõik pea peale pööras. Ootamatu vasakhaak ööelule meenutas, et iga pidu saab kord otsa, ükskõik kui kaua sa kujuminekuga ka ei venitaks. Lisaks sellele lõi Bermuda kolmnurga järsk Telliskivisse tulek uppi meie turvalisema ja vabameelsema atmosfääri, mille valguses mõjus Sveta viies sünnipäev hetkeks pisikesse renessansina, andes lootust, et ehk parimad ajad pole veel möödas.

Ometi pean tunnistama, et Sveta võrdus minu jaoks pikalt just drag-pidude lipulaevaga BÄM! ja endiselt parima tranapeoga Trancegender, mis Rene Kösteri ja Melih Yıldızega mullu tagasi kunagise Helikopteri külje alla Hungrisse pidid kolima. Umbes sinna, 2023. aasta algusesse paneksin enda mätta otsast Sveta loo punkti – kõik muu mõjus seal edasi pigem juba olnud aegade allmärkusena.

Sellegipoolest olen jäägilit ja siiralt tänulik Madleenile, Renele, Luke'ile, Melihile ning Sveta kirjutajatele kõikide võimaluste ja mälestuste eest, mida nad pakkusid nii mulle kui ka mitmetele erinäolistele ja toredatele kogukondadele.

VIRGO PRESS, Sveta külastaja

Sveta Baar on pakkunud Eesti LGBT+ kogukonnale pikka aega vägevat turvalist ruumi. Samuti on Sveta olnud lahke koostööpartner Eesti LGBT Ühingule. Tänavusel Baltic Pride'il olid baari esindajad suure rõõmuga valmis programmis osalema ja pakkuma oma ruume ka muudeks üritusteks. Minu ereda Sveta Baari külästus oli siis, kui peosarjal BÄM! esines Suurbritannia drag queen Charity Kase.

MAIKE LOND, muusik

Olen üks nendest keskealistest, kes ei kasvanudki kunagi välja sellest, mida pidasin teismelisena kõige tähtsamaks: blast'iv trumm, kienuvad kidrad, higi ja ära karjutud hääl. Kuidas siis panna sõnadesse seda, mida tunnen seoses paigaga, kus mina ja tuhanded teised käisime selleks, et suhelda mitte sõnade, vaid kehade, tunnete, meeltega? Tean, see on imal, aga instinktiivse rationaliseerimine pole kunagi mu tugev külg olnud. Instinktiivne on olla kollektiivselt ühes ajahetkes, kogedes seda arutut naudingut, mida alternatiivne live-muusika kõigis oma fantastilistes žanrites pakub. Ratsionaalsed vajadused saan üle tee Rimis rahuldatud. Seda, mida Sveta Baar minus rahaldas, ei saa sõnadesse panna.

- Madleen, kuule, mul on te abi vaja.
- Mis juhtus?
- Mu kodumajas oli tulekahju, kõik elanikud on kodutud.
- Mida me teha saame?
- Teeme suure heategevuspeo, kogu tulu läheb taastamisele.
- Millal?
- Nii kiiresti, kui saab.
- Teeme siis neljapäeval.
- Teeme.

See oli mu esimene heategevuslik kogemus. Vaatamata elukestvatele rock'n'roll'ile on mul seoses Svetaga palju esimesi: minu esimene Kannabinoid, minu esimene Health, minu esimene Zahiri reliis, minu esimene Unsane. Minu esimene Strongero.

Kõik eelnev pole tegelikult üldse oluline. Svetast tegid Sveta inimesed, kes tegid Svetat. Nad väärivad teenetemärki nii integratsiooni, LGBTQ+ kogukonnale platvormi pakkumise kui ka kohaliku alternatiivmuusika elustamise eest. Ja Sveta Baar peaks olema koos Narva linnuse ja Tori hobusega kaitse all.

NATALIE METS, Tallinna öölinnapea

Kui ma veel Sveta Baari kõrval elasin, sattusin sinna tihti just spontaanselt, näiteks IDA Raadiost koju jalutades. Üldiselt oli Sveta ees või sees alati keegi, kellega jääda juttu rääkima.

Ka siis, kui otsustasin kandeid Tallinna öölinnapeaks, oli Sveta minu jaoks väga toetav roll: nad lubasid riputada üles mu plakati, panustasid era-

Helgi Saldo: „Pidasin Sveta baarileti taga vastu täpselt ühe suve, ent kõigest, mis järgnes, saaks kirjutada kokku terve romaani: ambitsioonikas Kõva festival, lugematud karaokeõhtud ja väljasõidud Sveta rehab'i.”

Maksim Nazarovi allas Südamest nõitus. Foto: Maksim Nazarov

Maike Lond: „Svetast tegid Sveta inimesed, kes tegid Svetat.”

kondade debati korraldamise ja andsid meediale kommentaare teemal, kas Tallinn vajab öölinnapead. Eriline on aga see, et samasugust turvalist keskkonda on Sveta pakkunud pea kõigile oma püsikundele. Inimesed tundsid ennast seal hoituna, koduselt ja turvaliselt.

Saan väita seda nii kindlalt, sest kirjutan parasjagu oma magistri-tööd klubikultuurist eesti- ja venekeelsete inimeste integreerijana, kasutades Sveta Baari näitena. Ja

Natalie Mets: „Kuigi kultuuriklubina läheb Sveta Telliskivis kinni, siis oma panuse, loodud mälestuste, uute suhete ja ideede kujul elab Sveta igavesti.”

Mano Meesat. Foto: Evert Palmes / Kulanoja Prints

Helgi Saldo veebruaris esilinastuva filmi „Lillade öuduste öö” võtteplatsil. Foto: Alana Proosa

Tallinn Music Weeki aegne Sveta aastal 2019. Foto: Kevin Laigu

kõik, keda olen selle jaoks intervjuerinud, on öelnud, et Sveta on koht, kus nad saavad olla nemad ise. Vähem tähtis pole ka see, et mitme intervjuueeritu sõnul on Sveta Baar teinud eesti- ja venekeelsete inimeste integreerimiseks ära rohkem kui riigi rahastatud integreerimisprogrammid.

Sveta eestvedajad on saanud tõesti hakkama unikaalse keskkonna loomisega ja hoidmisega. Samas on millelgi lõpp protsessi täiesti loomulik osa. Ja kuigi kultuuriklubina läheb Sveta Telliskivis kinni, siis oma panuse, loodud mälestuste, uute suhete ja ideede kujul elab Sveta igavesti.

UKU ÕUNAPUU, muusik

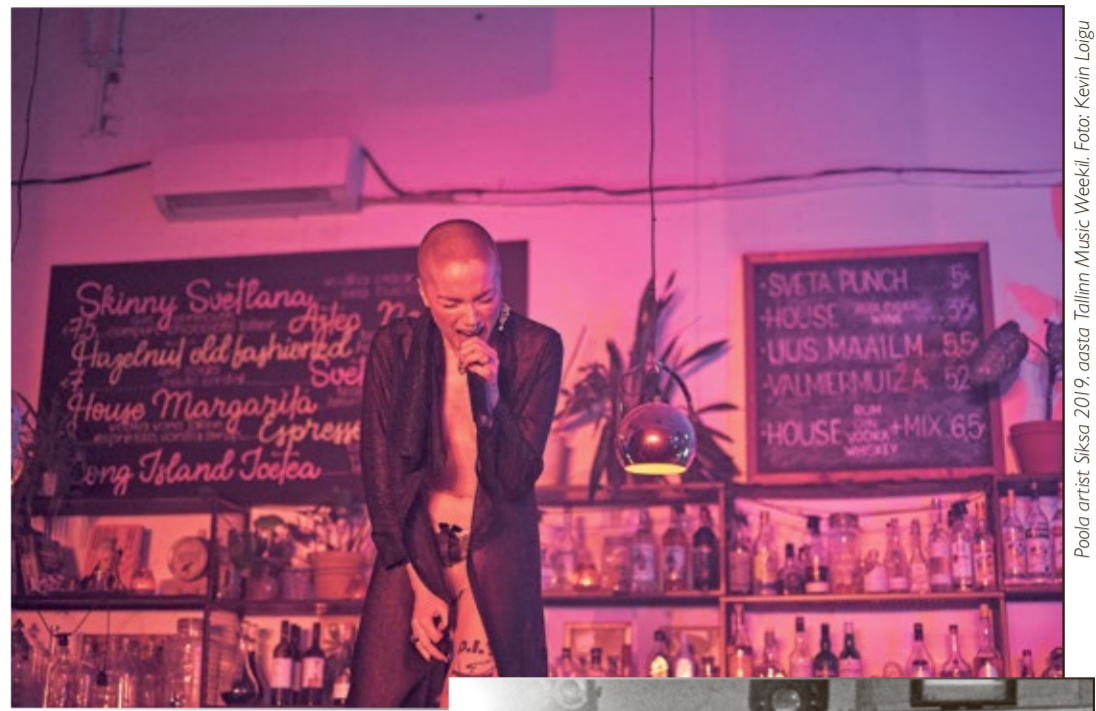
Aastal 2021, kui olime Trash Can Dance'i alt esimese albumi välja lasknud, polnud ma väljaspool koduseinu oma muusikaga veel tõsiselt tegelema. Olime mõned korrad Viktor Kuuga esinenud, kuid hoopis teistsugune hingamine tekkis, kui aasta lõppuole võtsid meiega ühendust Damn.Loudi poisid, kes kutsusid meid oma juubelipeole mängima. Kohtusime esimest korda Luke'i ja Madleeniga, kes meie muusikast kohe vaimustus olid – mingid tüübid out of nowhere, kes teevad tumedat, intiimset asja, vapsjee. Paar kuud hiljem tegime debüüdi Svetas koos taani bändiga Torch, kellega suhtleme siiani. Panime taas mikrofoni lae alla rippuma, kuid seekord mitte tingituna statiivide puudumisest, vaid juba taotluslikult. Heli, küünlad, toss ja muidugi ka kuulajad – kõik oli täpselt nii, nagu pidi. Sellest hetkest peale tekkis mul nii Viktori kui ka Sveta Baariga lähedasem suhe – lugematu arv kontserte ja plaadikeerutamiseõhtuid, sõprade esinemised ja koosviibimised ning need pika peale jäänud suvehommikud. Platvorm ja kogukonnatunne, mis Sveta-ga kaasas käis ning mis elab meis edasi ka tulevikus, on miski, mis oli täpselt õigel ajal, õigel kujul ja õiges kohas – olemas neile, kes seda vajasis. Sveta pakkus võimalust ning lavalaudu neile, kes tegid oma asja täpselt sellisel moel, nagu ise sisimas tundsid, tekitamata survet kommertslikult läbi lüüa või tõestada end inimestele, kes su ideedest lugu ei pea. Nende seinte vahel sai kogetud hulganisti jaburaid ja väga veidraid, aga samas hirmus lähedaid elamusid. Kuid seda miskit ei kandnud ainult need neli seina, vaid visioon. Ja see visioon ei kao koos Sveta Baariga, vaid elab juba praegu edasi kõikides nendes uutes väikestes ja suurtes baarides, klubides ja inimestes, kes ajavad oma asja täpselt nii, nagu nad ise seda enda sees tunnetavad.

MAKSIM NAZAROV ALIAS SÜDAMEST, kunstnik

Ma ei ütleks, et olen pidutseja tüüp, kuid Sveta oli esimene baar, kus mulle meeldis aega veeta. Sellest sai minu tee ürituste ja kontsertide maailma ning minus kasvas huvi selle vastu, mis toimub kohalikul skeenel ja minu ümber. Sveta tundus mulle teiste kohtadega võrreldes kummaliselt ainulaadne baar. Inimesed näisid seal palju huvitavamad, peaaegu igaüks neist väga loominguline, ja oli põnev neid kõiki tundma õppida. Sellest sai ka minu värv uute muusikastiilide juurde – oli hämmastav näha nii oma lemmikbände kui ka sõpru ühel ja samal laval esinemas.

Kui ma esimest korda peosarja Art of Mosh meeskonnal Svetas üritust aitasin korraldada, oli minu jaoks sürreaalne, et sain seekord ise Sveta Baari kogemuse loomise osaleda. Mu maalide riputamine nendele seintele, naelte löömine millessegi nii pühases oli omamoodi spirituaalne kogemus. Oli inspireeriv vaadata, kuidas inimesed räägid minu töödest, ja näha, kuidas mu kunstist saab Sveta kujunduse laiendus.

Olen tänulik Polina Yakyanile, Art of Moshi peakorraldajale, et mul oli esimest korda elus võimalus oma kunsti füüsiliselt eksponeerida, eriti Sveta Baari akendel, mitte ainult sotsiaalmeedias. Mul on hea meel, et saan mängida kas või väikeste osade Sveta legendaarses ajaloo. See oli koht, kuhu ma läksin lihtsalt kultuuri õppima ja kogema ning mis andis mulle vabaduse ja motivatsiooni seda kultuuri jätkata. Loodan, et mälestused Sveta Baarist inspireerivad kohalikke olema jätkuvalt loovad ja osalema neid ümbritsevas elus.

Poola artist Sisko 2019. aasta Tallinn Music Weekil. Foto: Kevin Laigu

Uku Õunapuu: „Sveta pakkus võimalust ning lavalaudu neile, kes tegid oma asja täpselt sellisel moel, nagu ise sisimas tundsid.”

Sveta viies sünnipäev. Foto: Evert Palmes / Kulanoja Prints

Jaauarikuus rahvusraamatukogus

L 06.01 ☎ 13–18
LAUAMÄNGUPÄEV
Brain Gamesi juhendajatega
RaRa väike maja

K 17.01 ☎ 17.30–18.30
PÕNEVIKUSÕPRADE KLUBI
Reisipõnevikud:
Karl Martin Sinijärv ja Tiit Pruul
RaRa Solarise saatkond

L 20.01 ☎ 12–14
PEREHOMMIK
Keelte pundar
RaRa Solarise saatkond ja
Apollo raamatupood

T 30.01 ☎ 16.00–19.30
EESTI KIRJANDUSE PÄEV
RaRa väike maja
Räägime raamatutest
Värske Rõhu luule pooltund:
Ellen Emiilie Laaksonen ja Riste Sofie Käär

Proosa ettelugemine:
Tambet Tuisk ja Piret Pääsuke
Loominguline etteaste: EIK

LVLup! MUUSEUM
Interaktiivne videomängude näitus
RaRa väike maja
0-korrus
K-R 12–18
L 13–18

Raamatukogu on suletud:
E 01.01

RARA EESTI RAHVUS-
RAAMATUKOGU

Väike maja
Narva mnt 11

Solarise saatkond
Estonia pst 9

Uuri lähemalt: rara.ee/sundmused
Spotify: RaRa Raadio
Youtube: Eesti Rahvusraamatukogu

RAADIO 2 SÜGISESE LAHINGU EPILOOG

Kes oleks osanud arvata, et ühe riigiraadio programmimuutused ajavad inimesed barrikaadidele. Õhtuse võondi kuulajate ja muusikaavalikkuse armastust Raadio 2 vastu aga alahinnati.

Mõningaid mõtteid.

Aleksander Tšapov

Minul isiklikult seoses Raadio 2-ga midagi mängus pole. Pole ma seal saateid teinud, ei esinda ma muusikavaldkonda ega ole kuidagi seotud rahvusringhäälinguga. Olen, tõsi, käinud mõned korrad külalisena „Muusikanõukogu” saates, aga see on ka kõik. Küll aga on Raadio 2 olnud südamelähedane mulle kuulajana, eriti mis puudutab läbi aastate selle õhtust võõndit, seda mõistagi isearanis ajast, kui iga muusikapala maailmas polnud põidlatõmbe kaugusel. Mulle on paistnud, et muusika on seal midagi suuremat kui enamiku raadiote kaalukaup ja ruumitäide ning midagi kirjumat kui ainult popmuusika *top 40* või *prime time*’i pleilistid. See pakus, nagu alternatiivsema suunaga meediakanalid ikka, võimalust samastuda teistsugusega ja seda ei peaks alahindama. See ei tähenda, et olen jaama aja jooksul alati ühtlaselt kuulanud, aga näiteks autoraadio FM-sageduseks on mul olnud alati n-õ tehaseseadena Raadio 2 Tallinna laineplikkus 101.6. Siinkohal, arvestades teema tundlikkust ilmselt paljudele, tasub mainida, et kõik seisukohad või hinnangud, kui pole märgitud teisiti, on vaid minu enese omad. Avalikkuse Ameerika mägedel on kogu õhtuse võõndi, aga ka teiste saadete saaga kihutanud pidurdamatu hooga ja paljut on sellega seoses juba puudutatud, räägitud, kritiseeritud jne, seega on see tekst pigem järelepiik juba laastatud maastikule.

ESITEKS

Viimase kolme kuu vältel on Raadio 2 ja eelkõige õhtust võõndit puudutava reformatsiooni ümber käinud intensiivne lahing. Haavatuid, solvunuid, pettunuid (jätka nimekirja ise), aga ka rahulolijaid on palju. Kes näeb nõiajaht, kes vandenõud ja sihilikku pahatahtlikkust, kuuljutud liiguvad kulutulena ja väieldakse nii isekeskis kui ka kambakesi. Ma ei hakka kogu seda draamatilist epopöad siin kronoloogiliselt uuesti läbi käima. Usun, et kel olnud huvi, on sellega mingit pidi ikka kursis, ja vajaduse korral aitab otsingumootor. Pole pea ühtegi meediaväljaannet, kus poleks ilmunud Raadio 2-s toimuvaga seoses kui mitte otseselt kriitilist, siis teravaid küsimusi esitavat artiklit või isegi mitut – Sirp, Postimees, Eesti Ekspress, Eesti Päevaleht, Õhtuleht, Kroonika, Müürileht, Virumaa Teataja jne. Lisaks muidugi ka näiteks telesaade „Laser”. On küll üks erand: ERRi eri kanalid vaiksids ja neis edastati mugavalt oma sõnumit. ERRi kommunikatsioon kukkus läbi, seda on tunnistanud praeguseks isegi ERRi juhatas ja ka Raadio 2 peatoimetaja (k.a autorile antud intervjuus). Kogu selle karusselli suureks finaalsiks oli muidugi „Kinoteatri õhtuse võõndi” viimase saate eetrisse mittelubamine, siis veel Kinoteatri intervjuu edasilükkamine saates „Hommik Anuga” ja Kinoteatri Päevalehes avaldatud keelusaate täisteksti massiline lugemine ja jagamine. Ei hakka seadagi kaasut siin üle kordama, teate sellest juba niigi. Lisaks kasutati Raadio 2 suunal oma hääle kuuldavaks tegemiseks kodanikualgatuse korras ka muid vahendeid: koostati petisioone, saadeti avalikke kirju, avaldati raadiomaja ees suurel hulgal meelt, esitati juhatusele ja toimetusele avaliku teabe nõudeid, tehti sel teemal

sadu postitusi sotsiaalmeedias jne. Ometigi kaotasid kõik, kes nii suurtele muutustele vastu seisid, formaalses, kuid mitte moraalises mõttes selle hilisülgiseselt külma lahingu – õhtusele võõndile kui kontseptsoonile löödi praegu hingekella. Ilmselgelt oli ERRis võetud vastu otsus muutustega lõpuni minna hoolimata kaasnevast maine- ja muust kahjust, ning see kahju on olnud korralik. Music Estonia juhi **Ave Tõlpti** sõnul koostasid nad Raadio 2 suunal pöördumise selle tõtu, kuidas muudatusi juhiti: „Sellest jääb maha suur ja mitte just eriti kaunis märk, mis avabki lõpuks meie kultuurivälja hetkeseisu varjupoole.”

TEISEKS

See, et Raadio 2 on olnud otsustajatele pinnuks silmis rohkem kui mis tahes muu ERRi kanal, on muidugi vana uudis. Tasub meenutada kas või 2012. aasta tsitaati **Igor Gräzinilt** (tollaselt ERRi nõukogu liikmelt) Eesti Päevalehes, kus ta leiab, et teiste riiklike kanalitega võrreldes vajab Raadio 2 olemasolu õigustamist: „ETV pakub sotsiaalpoliitilist uudisteprogrammi, ETV2 on rahvuslik mälu, Vikerraadio on rahvuslik raadio-programm, Raadio 4 on rahvuslik venekeelne programm, [...] kui need eelnenud on leib, siis Raadio 2 on vahukoor kirssidega.” Nullindate alul, kui Raadio 2 oli n-õ meelelahutuslikum kanal, oli tõsiselt jutuks isegi selle müümine. Sulgemise tont on tõstnud oma pead kuluaarides varemgi, seega pole imestada, et ka praeguste muutuste tuules on vana jutt uuesti liikvele läinud. Nii istungi kolmanda jaanuari päeval koos Raadio 2 peatoimetaja **Margus Kamlati** ja ERRi juhatuse liikme **Tiina Kaalepiga** raadiomajas ja küsin otses, kas Raadio 2 ähvardab sulgemisohu? Tiina Kaalep vastab, et teda on „tohutult üllatanud jonnakalt ringlev kõmu selle kohta, et plaan on Raadio 2 kinni panna mingis perspektiivis. Sellel pole mingit sisu”. **Seega paneme selle tondi siis praegu pausile.** Kui tulevik nõuab, saate siia tagasi kerida! Ma saan tegelelikult aru, miks Raadio 2 on oma otsingulise ja liberaalse õhtuse muusikaprogrammiga läbi aja pinnuks silmis olnud. See on olnud suuresti melomaanide teh-

Kui muusika sind eriti sügavalt ei koti või maitsespekter on kitsas, siis tundub ka Raadio 2 eksistents ja eesmärk kuidagi ebapraktiline.

tav raadio melomaanidele või inimestele, kes oleksid valmis otsingulist melomaanide sektiga liituma. Ja kui muusika sind eriti sügavalt ei koti või maitsespekter on kitsas, siis tundub ka Raadio 2 eksistents ja eesmärk kuidagi ebapraktiline. Nagu öeldud, Vikerraadio on *de facto* riigiraadio, meeldigu see või mitte. Raadio 2 teeniks justkui mingi abstraktse „teise” huvisid, kuigi ainus huvi, mida ta minu arvates teeninud on, on meie konnatigis muusikakultuuri kaudu maailma avardamine. Ja iga istik, mis on selle kaudu maha

pandud, on hakanud kasvatama järgmist metsatukka.

Kuna sellest pole meedias eriti räägitud, uurisin ka kaardrivangerduste kohta ehk milline on peatoimetajaks saamise protseduur ERRis. Tiina Kaalep ütleb, et endise peatoimetaja **Kristo Rajasaarega** muudeti töölepingut poolte kokkulepele ja Rajasaare jätkab muusikajuhihina. Ta lisab, et peatoimetajate töölepingud on ringhäälingus tähtajatud. Uue peatoimetaja otsingud olevat aga kulgenud sedasi: „Minuga võttis kevadel ühendust paar inimest, kes oleks soovunud Raadio 2 etteotsa asuda, ja mina ise võtsin ühendust kahe inimesega. Kokku peeti kõnelusi nelja inimesega. Visioonideni jõudsimis kahel juhul, kellest üks oli Margus Kamlat, kes tutvustas oma visiooni juhatusele, ja temaga sõlmiti leping.” Kamlat lisab, et peatoimetaja on oma otsustes autonoomne ning ideed ja mõtted on puhtalt tema ja **Bert Järveti** kokku pandud. Mingeid suuniseid selle kohta, mida tegema peaks, ei ole talle antud.

KOLMANDAKS

Aga naaseme muutuste juurde, mida mõjutavad Raadio 2 puhul mõõdikud, arvud ja meediatarbimise harjumused. Siililegi on selge, et igasugune lineaarne vaatamine või kuulamine vajub üha rohkem minevikku, asju tehakse siis, kui selleks tuju tuleb, sest tehnoloogia võimaldab seda. Kui Raadio 2 puhul tuuakse muudatuste põhjusena välja kuulajate arvu vähenemine, siis mina paneks selle auditooriumi-argumenti ikkagi sugugi mitte kasutajasõbraliku kodulehe ja pikka aega halvasti töötanud rakenduse alla. Tänapäeva vaataja-kuulaja on mugav ja rahutu, kui miski ei tööta või ei reageeri sihipäraselt, siis ta jätab selle sinnapaika ja lähleb Spotifysse või muule platvormile, kus treenitud algoritm juba teab, mida ta kuulata tahab. Seega, kui kuulajanumbrid on kahanenud, tuleks siin vaadata muu hulgas tegemata jäetud digiarenduse osa, selle asemel et näidata näpuga vaid pakutavale sisule. See muidugi ei välista seda, et sisu võiks samuti aastast aastasse kriitiliselt üle vaadata. Aga sellest, kuidas üldisem meediatarbimine ja kasutajamugavus midagi mõjutavad, pole eriti räägitud. Teisalt, möödunud aastal juba reformiti õhtust võõndit, aga see jõudiski püsida nii vaid aastakese, ilma et kuulajatel oleks olnud harjumisaegagi.

Teine küsimus puudutab auditooriumit kui sellist. Kuna varem on olnud segadus seoses sellega, mis kuulajat Raadio 2 uuenenud programmiga püüdma minnakse, küsisin seda ka Margus Kamlalt, kes vastas: „Kuulaja, keda me oma vaimusilmas näeme, on kuskil 25–45. Vanuses 45+ kuulaja peaks Vikerraadio loogiliselt üle võtma. Z-põlvkonda me otseselt ei püüa. Kui nad meid kuulavad, siis see on tore, aga otseselt neile me FMis sisu ei tee. 25 põhjusel, et need inimesed lõpetavad ülikooli ära, lähevad tööle, neil tekivad juba mingid laenud, võib-olla mingi pere moodi asi. Nad tahavad saada raadiost rohkem kui ainult muusikat, et raadio pakuks ka infot, mida nad eluks vajavad või

MEEDIA

mida oleks tore teada.” **Niisis olgu auditooriumit puudutav ja vanusesuund nüüd selge.** Mulle öeldakse ka, et praegu on Raadio 2 keskmine kuulaja 40-aastane.

Ma pidin andma hiljuti õiguskantsleri büroos avaliku loengu Z-põlvkonnast, mille tarbeks uurisin natuke ka meie rahvastiku koosseisu. Kuna Raadio 2 hakkab püüdma uusi 25-aastaseks saajaid, siis selles kontekstis on see muidugi lootusetu lahing. Nimelt on Y-põlvkonnana määratletud põlvkonna suurus ehk inimesi vanuses 27–40 Statistikaameti andmete põhjal Eestis 270 000 ja Z-põlvkonna suurus ehk inimesi vanuses 13–26 196 000 (2023. aasta andmed). See tähendab aasta-aastalt kasvavat 75 000 inimese suurust auku Raadio 2 määratletud sihtauditooriumis, mida ükski saatejuht niikuinii lap-pida ei suuda. Kui lisada siia raadiokuulamise laiem langustrend (isegi kui see on väike), siis on raske näha, kuidas truu mõõdikupõhisus võiks meid edasi viia ja kuidas saaks vaid sellele toetudes jätkusuutlikult avalik-õiguslikku meediat juhtida.

NELJANDAKS

Numbriprobleemile osutab muusikaelu kontekstis ka muusikaajakirjanik, DJ ja endine Raadio 2 saatejuht **Siim Nestor**, kes on olnud ühtlasi kanalit tabanud muutuste üks häälekaim kriitik. „Skeenesid ja žanreid alternatiivskeene sees võib tulla ja tuleb edaspidigi üksjagu juurde, kuid neil on üha keerulisem kontid-elab liha peale kasvatada. Eriti keeruline on see veel tillukese muusikapublikuga Eestis, kus on praegu jõudnud aktiivsesse ikka inimesed kasina sündinud arvuga aastatest,” kommenteerib ta potentsiaalset tulevikku. Sealjuures näeb ta Raadio 2 õhtusel võõndil kui platvormil veel eriti tähtsat rolli niigi tuulisel muusikamaastikul: „Põhimõtteliselt elab iga skeene ise ära. Aga kas sellest jääb maha mõni märk? Kas me üldse kuuleme sellest? See muutub aina kahtlasemaks. Vaja oleks sellist kasutusplatvormi, kus pisikesed žanrid oleksid kogu aeg koos, kõrvuti häält tegemas ja nägu näitamas, see oleks mitmel viisil kasulik... aga kas see ei tule kuidagi tuttav ette?”

Selles lehenumbris tegi **Mariliis Möttus** pikema intervjuu värskelt loodud Õelu Liidu esindajatega, mille üks eestvedaja ja alternatiivse muusikaelu mootor **Roman Demtšenko** kommenteeris olukorda järgmiselt: „Saime pärast Sveta sulgemist inimestelt sõnumeid, et nüüd on Raadio 2 õhtune võõnd kinni, Sveta kinni, meil ei ole

Margus Kamlat: „Z-põlvkonda me otseselt ei püüa. Kui nad meid kuulavad, siis see on tore, aga otseselt neile me FMis sisu ei tee.”

siin kusagil käia, me läheme siit riigist minema. Neid oli kümneid. Ja seepärast räägimegi sellest, et õelu ja tänapäeva muusikaga seotud teemad vähegi riiklikule tasandile viia.” Mida väiksemad on aga riiklikud aknad, seda väiksemaks tõmbub ka meie konnatiik.

VIIENDAKS

Aga mis siis edasi? Sügisene lahing on peetud ja sadat päeva toimetusrahu Raadio 2-l ilmselt loota ei maksa. Mõned saated vanast õhtusest võõndist jäid alles ja mõned on leidnud endale uue kodu IDA Raadios. IDA Raadio üks asutaja **Ats Luik** ütleb, et praeguse seisuga kolivad neile üle nii Raadio 2 vanim ja ikoonilisim saade „Vibratsioon”, mida juhib Raadio 2 õhtust võõndit pikalt toimetanud **Raul Saaremets**, kui ka

Tuleb arvesse võtta, et isegi ilma FM-sageduse hinnalipikuta on IDA Raadio eelarve astronoomiliselt väiksem Raadio 2 omast.

„Röntgen”, „Bashment FM”, „Kurbade tüdrukute klubbi”, „Lift”, „Floorshow” ja **Madis Nestori** „Uus biit”. See kõik on muidugi tore ja annab IDA Raadiote loodetavasti kõvasti tõuget juurde, kuid veel toredam oleks, kui tunduvalt suurem liigirikkus koos oma ala tõeliste *connoisseur*’idega oleks säilinud ka riiklikus

meediakanalis, mis peaks seisma mitmekesisuse eest. Tuleb arvesse võtta, et isegi ilma FM-sageduse hinnalipikuta on IDA Raadio eelarve astronoomiliselt väiksem Raadio 2 omast. Raul Saaremets leiab, et ERR võiks olla ka EBUs (Euroopa Ringhäälingute Liidus) oma julgete valikutega pigem suunanäitaja kui teiste järgi kohaneja, sest tema väitel on ka teised rahvusringhäälingud liikunud või liikumas tasapaksema ja meediakonservatiivsema programmi poole.

Kamlat kommenteerib õhtusse alles jäänud saateid aga sedasi: „Mis puudutab valikut, mis saated õhtusest võõndist programmi jäid, siis lähtusime sellest, et n-õ nii palju kui suudame, jääksid alles legendid, ja toome sinna juurde uued noored värsked hääled, kellest tahame kasvatada tulevikus uued **Koit Raudsepäd**. Oleme võtnud juurde paar naishäält – **Marie Vaigla** ja **Eisi Mäeots**, siis **Henessi Schmidt** liitub meiega.” Samuti argumenteerib Kamlat, et žanriline liigirikkus ei peegeldu vaid saadete arvus ja nad on katsunud leida lahendusi näiteks **Sander Varuski** kujul, kes kaatab ära võimalikult palju nõižanreid. Eks see ole juba mõne tulevase uurimusliku artikli teema, kuidas uues ökosüsteemis tegelikult elurikkusega lood on, sest praegu on minul seda vara kommenteerida. Kamlat seisab samas selle eest, et jaama eelarve ei kahane-nud, aga kuna saadete üldarv on väiksem, on olnud võimalik allesjääjate tasusid tõsta.

EPILOOG

Võis tekkida ootus, et selle tekstiga tõde tõuseb ja vale vaob või midagi selles võttes. Aga mis mind isiklikult vast kõige kurvemaks teeb, on see, et Raadio 2 muutuste protsess ei olnud rahvuslikule ringhäälingule kohaselt läbipaistev. Kui tekib mulje, et miski on mäda või protsessi käigus hoitakse kuskil mingit eesriiet, siis suure tõenäosusega ei tule see päris tühjust kohast. Ma toetan absoluutselt toimetusslikku ja peatoimetaja sõltumatust, olles ise samuti peatoimetaja ja saades aru, et välisel survele on oma piir. Aga kui sa teed meediadöö avalikus meediamajas, siis sinu peale on lubatud suunata valgusvihk, sest pead esindama oma töös väga erinevate huvide ja soovidega inimesi. See on ju ka avaliku ringhäälingu põline mõte, et selles peaks suutma end ära tunda toorelt öeldes n-õ **rahvakultuur** ja **frigikultuur**. Igatehas, minu autoraadio võtab sagedusest 101.6 praegu puhkuse ja pidagem meele, et miski siin elus pole iseendastmõistetav.

PUNK ELUTSEB NII INTERNETIS, KELDRIKES KUI KA PARGIPINGIL

Mis elu elab nüüdisaja pungi- ja alternatiivrokikaader? Näib, et taas oma parimat. Kitsamad subkultuurid on tänu internetile ja ühiste kogunemiskohtadele koondunud, tegeledes nii muusika, visuaalkunsti kui ka õblemisega.

Mihkel Kolk

Kui kunagi tegutsesid metal'i-kuulajad, pungilollid, emod ja teised lollpead pigem eraldi, siis praeguses noortekaadris see pigem nii ei ole – kitsamad subkultuurid on plögastumas üheks suureks alternatiivskreeneks.

Julgen käsi rusikas öelda, et praegu on pungis ja üldises rokikaadris täielik buumiaeg! Igal suvel ilmub välja rasvane peotäis uusi nägusid, kellest enamik tegeleb loomega ja käib järjepidevalt nii kontsertidel kui ka muudel üritustel. Buumi katalüsaatoriteks on suuresti internet ja Snelli park, Tartus analoogselt Pirogovi park.

Kontserdipildis kohtab inimesi igast vanusegrupist, kuid pungile omaselt on esiridades nooremad ja tagapool vanemad näod. Põrandaalused kokkusaamised,

näide on ansambel Nahakiin Tartust, kelle muusikasse on põimitud *death metal*, *nu metal* ja läbivalt on kuulda ka grunge mõjutusi.

ÕMBLUSKLUBIST KLAASVILLANI

Aga millega tegelevad tänapäeva pungi- ja rokilollid? Loomulikult domineerivad muusika ja pargis tiksumine, kuid üha enam kasutatakse ka teisi eneseväljendusmeediume, näiteks ilukirjandust. Kontsertidesse ja muudesse koosolemistesse on hakatud viimasel ajal põimima luuleõhtuid. Luuletusi loetakse kas saalis või sõpradega omavahel. Eesti Kirjanike Liidu noorte seas on mõned rokiinimesed, kes tegelevad üsnagi tihedalt luuleelu, kas tahtlikult või mitte, kontserdisaali ja üleüldiselt kaadrisse toomisega, võtmetegelaseks on **Richard Jerbach**, kes tegutseb näiteks bändis

kontserdid ja muud koosolemised on viimasel aastal nooremale põlvkonnale üle kanduma hakanud ja siin peab märkima ära vanade kalade organiseerimiskuse, üldise abikäe ja valmiduse nooremaid esile tõsta. Põrandaaluse kontserdikorralduse vaatepunktist teevad noored ja vanemad väga ilusat koostööd ning innustavad üksteist!

INTERNET – KAADRITE SEGUMASIN

Võimsalt suur osa avastamisest ja suhtlusest toimub pungi- ja roki-kaadris interneti vahendusel. Interneti tulekuga saabus võimalus kõikvõimalikku infot kiiruga enda sisse imeda ja loomulikult pole sellest pääsenud ka punkrokki. Kuigi paljud kaadri tegelased on leidnud oma tee läbi enda vanemate muusikasahvete ja puhta protestitahte-mässumeelsuse, toimub pungi avastamine ikkagi peamiselt videote, muusika ja muu meedia kaudu, mis on internetis kättesaadav.

Huvitav mõju, mis on internetineedusega veel kaasa tulnud, on eri alternatiivskreenede lagundamine ja samal ajal kokkutoomine. Kui kunagi tegutsesid metal'i-kuula-

C.C., leibelis Degenerate Underground, kuulub Eesti Kirjanike Liidu noorte kogukonda jne. Dokumentaal- kirjanduslikust vaatepunktist on olemas ajakiri MÜRA, mille eesmärk on dokumenteerida just kaadri sotsiaalset poolt ning inimesi, kes teevad ilusaid asju. Olen kuulnud kõlakaide, et tehakse ka ajakirja, kuhu kogutakse kokku kaadri tegelaste kunsti.

Visuaalkunsti leiab igalt poolt ja see on kaunis! DIY-suhtumisele jäädakse väga truuks ja seeläbi sünnib

tänu osavate näppudega tegijatele palju isetehtud riideesemeid ja igasuguseid *patch'e*, mida saab kontsertidel-üritustelt osta. Maalatakse, kritseldatakse, joonistatakse ning tulemus riputatakse tihti peale üles interneti. Mitmel roki-kaadri kunstnikul on õnnestunud jõuda ka näitustele ning edukalt oma kunsti müüa. Paljud visuaalkunsti harrastajad

jad on ka tätoveerijad ning teenivad sellega siin-seal lisaraha. Lõbus on näha, kui harjutatakse nimel on endale ise jalgaale või mujale peidukohtadesse ohtralt tätoveeringuid tehtud.

Loomulikult kohtab kontsertidel ka fotograafe, kes on tegutsenud enda alal juba aastaid ja suudavad nii kontserdi pinget kui ka emotsiooni pildile jäädvustada. Esineja vaatepunktist võib kindel olla, et pärast kontserti leiad oma bändist ja publikust hulgaliselt imeilusaid pilte. Võtmetegelased selles vallas on näiteks **Kristi Kadakas** ja **Markus Pruudel**. Aeg-ajalt tehakse ka videoid, mis on üldiselt seotud huumori ja sisenaljadega, kuid ka neis leidub kunstilist väärtust, kas siis videotöötuse või üldise loolluse kujul. Lisaks leiab visuaalkunsti ürituste plakatitelt, kleepsudena üle linna, albumite kaanekujundustelt ja muidugi täis kriibatud seintel.

Korraldatakse ka üritusi-toiminguid, mis kuidagi niimetatud lahtrisse ära ei taha mahtuda. Tekkinud on uued leibelid, mis tegelevad peamiselt kassetide ja turundusega. Viimasel aastal on tulnud juurde näiteks Degenerate Underground ehk DGUG, Beyond Tartu ja ka Ennekuulmatu Viha ehk EKV, kes aitavad nii alustavatel kui ka kogunud artistidel enda muusikat välja panna, organiseerivad üritusi ja innustavad inimesi ilusaid asju tegema.

Üheks toredaks tegevuseks on Tartus sündinud õmb-lusklubid. Õmb-lusklubides saadakse kokku suurema satsiga, et oma kaltse kokku õmmelda ja teistega koos lollli juttu puhuda. Need on kindlatel päevadel toimu-

Ülase fest 2023.
Foto: Markus Pruudel

vad üsna organiseeritud üritused, kus jagatakse nippe, materjale ja tööriistu, et kõigil oleks võimalus omaenda või teiste riiete kallal askeldada. Soojemal ajal toimusid need parkides, külmas on need kolunud siseruumidesse. Eestvedajateks on neil **Marco Opmann** ja **Johan Erik Pöder**.

Omamoodi nähtus on tekkinud ka internetis: omavahelised sisenaljad levivad nagu kulutuli. Internetis naljatamine käib teistil kui päriselus ning selle jaoks eksisteerib nüüd Facebooki grupp, mille nimi on

„Klaasvilla ja muude märete grupp“, mida veavad **Linda Triinu Altnurme**, **Eros** ja **Joosep Robin Albert**. Tegemist on absurddinaljade grupiga, kus peamisteks teemadeks on või ja muud määrded. Grupi liikmed on üldiselt noored rokiarmastajad ja kaadri tegelased. Kusjuures, see grupp on üsna hierarhiline ja ülistav, kuid seda ainult nalja piires. Grupp on teinud kokkusaamisi ja tulemas on kontsert. Kunstnike elu edendamiseks tegeleb ka rühmitus Ajuokse, mis annab välja samanimelisel ajakirja. Kuigi Ajuokse pole ilmingimata kasvanud välja pungi-kaadrist, toimub suur osa nende tegemistest koostöös pungi-kaadriga. Eestvedaja **Stina Leek** teeb usumatult head tööd uue ja värske kunsti esiletoomisega.

KUIDAS PUNK KÕLAB?

Pungikaadri muusika palett on praegu väga värviline. Esindatud on kõik alates magamistoa *indie-folgit* (Riste) kuni raske *black metal*'i laadse müramuusikani (Dislask) välja. Üldine pilt on käre, ülevõimendatud ja emotsionaalne. Viimase viie aasta jooksul on hakanud Tallinnas ilmema *post-hardcore*'i armastus, kus leidub ka mõnusa koguses eksperimenteerimist (C.C., Kalli

nud hoopis *metal*'i-skeenesse (Noodle Charity, Puber-teet, Elukas jpt). Muusikat valmistatakse peamiselt kassetile ja interneti ning müüakse käest kätte. Ka laulude temaatika on värvikalt laialivalgunud – louatakse ühiskondlikel teemadel, näiteks keskkonnast, sõjast, alkoholi liigtarvitamisest, veganlusest, mässust, reklaamivastasusest ja paljust muust. Kuid aina rohkem olen märganud viimasel ajal just sissepoole vaatavat sõnumit, mille märksõnadeks on stress, depressioon, misantroopia, viha ja muu emotsionaalne. Vaimne tervis on väga tähtsaks muutunud.

TARTU JA TALLINNA ROKILOLLID

Eestis on ikka olnud Tartu ja Tallinna pungilõikumiste vahel ka mõningaid erinevusi ja nii on see siiaaani. Tartus käivad kontsertidel pigem inimesed kogu Lõuna-Eestist, Tallinnas on kontserdikülastajaga aga 95% tõenäosusega Tallinnast. Erinevus tuleb sisse ka muusikas ja riietumisviisides. Tartus on märgata rohkem musta värvi riideid ja *crust punk*'i stiili, mis on üle

Tartu õmb-lusklubi Pirogovi pargis.
Foto: Regina Makko

võlli räbal ja tumedamates toonides. Tallinnas kohtab rohkem nõukaegset punk-rokilõikku väljanägemist, mis on üsna värviline. Räägin siinkohal üldisest pildist, valdav osa näeb mõlemas linnas üsna võrdlematu välja ja olenegi individist. Siiski kajastub mõningane linnadevaheline erisus ka muusikas. Tartus mängitakse madalamatel sagedustel ja natuke metalsemat punki, samal ajal kui Tallinnas ei peljata kõrgemaid meloodiaid ja natuke traditsioonilisemat *hardcore*-punk-rokki.

Kahjuks on raske rääkida muudest linnadest, kuna enamik kontserte toimub ikkagi Tallinnas ja Tartus, kus saadakse ka peamiselt kokku. Väiksemates linnades küll on rokilolle, kuid võrdlemisi vähe.

Suuremas pajas käiakse külas ka naaberriikides. Kui Lätis või Leedus toimub mõni suurem

Taltonpoika and the Sunshine Band). Tartus on jäänud domineerima igasugune *crust punk*, mis on läinud aastatega aina käredamaks ja vihasemaks (Kuritarvitaja, Project Dekadenz, Paranarkar). Alati leiab ka traditsioonilisemat *hardcore*-punkrokki, mis on muutunud paljude sõnul pisut järsemaks ja agressiivsemaks (Skoone, Keskkool, Düsentroop jpt). Samuti olen märganud laiemas kaadris rohkem žanriarimist ehk loomingulist vabadust ning seinast seina bände ja suhtumist (Borm Bubu, Nahakiin). Leidub ka *shoegaze*'i (Noir), *sludge*'i-taolist muusikat (Hukk, Trachea jpt), *grind*'i (Dinner Christians, Prokrustes, Marutaud) ning terve kotitais bände veel. Viimasel ajal on jäänud eemale poppunk, mis on liiku-

Ansambel Düsentroop Ülase12-s.
Foto: Markus Pruudel

Õmb-lusklubi Ülase12-s.
Foto: Markus Pruudel

festivali või kontsert, leiab seal ka lava pealt või lava eest kindlasti mõne eesti lollpea. Sama kehtib ka Eestis toimuvate suuremate ürituste puhul, Läti noortega käiakse tihedalt läbi. Ka Soome ei pääse eesti haisukottide eest kuhugi, soomlastega on head suhted just kaadri vanemad tegelastel ning tihti leiab soome bände ka Eesti lavadelt. Võtmetegelaseks on siinkohal ansambel Huiabella Fantastica, kes peabki ennast Talsinki bändiks, kuna üks nende liige elab Helsingis.

KUS NEED ROKILOLLID SIIS KOKKU SAAVAD?

Alustame Tartust, kus peamiseks istumiskohaks on olnud läbi aegade Pirogovi park. Külmal ja pimedal ajal on naljakal kombel hakatud istuma Pirogovi lookaalis. Tartu põrandaalused pungepeod toimuvad üldiselt Hellis aadressil Tiigi 76a. Mainimata ei saa jätta Kroxi klubi, mis kolis mõnda Tartut ringi, kuid on praeguseks üks sulgenud. Tajutav on sellest järele

Õmb-lusklubides saadakse kokku suurema satsiga, et oma kaltse kokku õmmelda ja teistega koos lollli juttu puhuda.

jäänud tühi koht. Peamised promootorid-korraldajad on Beyond Tartu ja **Aare Sarapson**.

Jõuame Tallinna, kus istutakse laias laastus vanalinnas ning seda ümbritsevates parkides ja peamiselt just Snelli pargis, sügisel ja talvel eri baarides. Viimasel ajal näiteks Burger Boxis ja kultuuriklubis Winkel ning ka

Üha rohkem olen märganud viimasel ajal just sissepoole vaatavat sõnumit, mille märksõnadeks on stress, depressioon, misantroopia, viha ja muu emotsionaalne.

Levikas on uuesti tuure sisse võtnud. Kontserdid ja muud juhtumised toimuvad peamiselt sotsiaalkeskuses Ülase12, mis on juba 11 aastat haisukotte kokku toonud. Peamiselt korraldab üritusi terve Ülase12 vabatahtlike kollektiiv ja ka paljud teised.

SNELLI PLAHVATUS

Aastal 2016 hakkasid kaadri tegelased Hirvepargi asemel kokku saama Snelli pargis. Põhjuseid on mitu. Esiteks ei saanud Hirvepargis politsei eest väga kergesti minema, teiseks said Hirvepargis kokku vanad roki-

Ansambel Kuritarvitaja.
Foto: Kristi Kadakas

peerud ning kolmandaks sooviti oma lähedasemate sõpradega küsil privaatsemalt olla. Leitigi Snelli park, kus muru

on rohelisem ja möödakõndijaid natukene vähem.

Snelli algusaial oli tegemist natuke eraklikkuma koosolemisega, kuid järsku hakkas rahvast plahvatuslikult juurde tulema ja tekkisid eraldi satsid, kes tunnevad üksteist, tihti peale segunevad ja naudivad elu koos. Sellist pilti saab näha igal suvel ja neid väiksemad suuremaid grupikesi tuleb aina juurde.

Siiani on olnud juttu peamiselt ühest kindlast laiest tutvusringkonnast, mis on suures pildis kõige aktiivsem, kuid loomulikult ei hõlma see 100% Eesti praegusest pungilõikumisest, küll aga suurimat osa sellest. Punk on igäühe jaoks erinev asi ja seda väljendatakse isemoodi. Sellest tingitult ei tahagi mõned neist teistega koos tiksuda ja lollitada, vaid hoopis omaette noksituda. Punk pole mingil moel surnud, ta haiseb praegu hullumini, kui ükski ühikonda armastav tege-linski sooviks.

Foto: Katrin Käits

Mihkel Kolk on DIY-ajakirja MÜRA üks autoritest ning kitarrist bändides Defekt ja Düsentroop, kes teenib raha nii baaritööga Levikas kui ka helitehnikuna BFMis ja mujal. Pungikaader on tema jaoks alati teine kodu olnud. Sündinud aastal 2000.

Ülase fest 2023.
Foto: Markus Pruudel

KUNST EI SAAGI VALMIS

On üks saal, mis elab samaaegselt veebis ja maa peal, täpsemini aadressil Kopli 27. See on transdistsiplinaarne etenduskunstiasutus elektron.art. Raskesti kategoriseeritav, kunstiliselt mitmekesine ja värske, kahtlemata.

Gregor Kulla

Tulevikulava. Ma julgeks kutsuda e"lektroni tulevikulavaks, mis ei saa kunagi valmis. Jumala eest, kui miski peaks kunstis *valmis* saama. On see siis üldse kunst, kui see on valmis? Või täielik. See on XIX sajandi geeniusekultus, mida e"lektron jõudsasti seljatab. Ja see pole mitte lihtne, sest osati on Eesti kunstiskeene, olgu see heli või teater, seni tugevalt institutsioonide käpa all ja kohati tsensuurimaiguga. Akadeemias valitseb seni tugev hierarhia, mis tingib vananenud väärtuseid (klassikaline muusik peab harjutama, mitte lugema). Aga kuidas e"lektron selle vastu seisab? Mis on see tulevikulava, mida ta ehitab?

DIGITAALNE KUNST

e"lektron sündis aastal 2019 koostöös MIMprojekti ja Kanuti Gildi SAALiga, kui toimus Sakala 3 teatrimaja, endise NO99 konkurs, mille eesmärk oli leida Sakala 3 majja uus sisu. Konkurs kerkus aga läbi ja selmet anda maja uuele tulijale, loodi kaks kolmeaastast granti, millest ühe sai teater Ekspeditsioon ja teise meie praegune kangelane e"lektron, mis kätkes tollal nii kunstirühmituse kui ka nn produktsioonimaja tunnuseid. Eestvedajateks ja initsiaatoriteks olid **Taavet Jansen** ja **Maike Lond**, kellele lisandusid **Hendrik Kaljujärv** ja **Kaie Olmre**.

Esimesel tegutsemisaastal sisenes jututuppa COVID ja esialgseid eesmärke – luua ja arendada tehnoloogilist ja transdistsiplinaarset kunsti – planeeritud kujul ellu viia ei saanud. Ootamatus olukorras avanes aga (ainuke) võimalus: kolida täielikult veebi.

Piiratud rahaliste vahenditega loodi *online*-lava, millesse programmeeriti kavalalt olulised interaktsioonid ja lisad (nupud, kangid, käsuread jm, et vaataja saaks üritusse jututoas panustada ja seda tagasisidestada), mida suurematel voogedastusplatvormidel tollal polnud. Kuna *lockdown* muudkui vältsas ja teatris, näitusel, kontserdil käia ei lubatud, kerkis huvi e"lektroni vastu priskelt. Kolme aasta jooksul osaleti eri arendusprojektides, korraldati rahvusvahelisi *online*-residentuure ja kutsuti ellu digitaalseid kunstivorme, millest edukaimad olid „Fruitful Misunderstandings“, *online*-residentuur ühes *showing* üga; lavastused „Hundid“, „Memento“, „The Reader“; meediumiteülesed ettevõtmised metaaeter ja Avaliku Sabotaazi Liit.

Kuid kõik ilusad asjad saavad mitte nii ilusal hetkel otsa. Grant ammendas ennast ja tuli edasi mõelda. Mis nüüd? Lõpetada töö või pöörduda kultuuriministeeriumi poole? Nõnda sisenetigi 2022. aastal erateatrite rahastusvooru, milles osalevad ka näiteks Theatrum, VAT Teater, Kanuti Gildi SAAL ja Paide Teater. e"lektroni huvi oli ja on ujuda seni tundmatutes vetes ja seda märkas nii kultuuripublik kui ka kultuuriministeerium. COVID matistatud, tegevustoetus pihus. Nii algas uus ajajärk.

VÄRSKE KUNST

„Uut“ ja noort otsides on oluline rääkida värskete kunsti tagasisidest. Eriti praeguse ERRi juhtkonna jõupositsiooni ärakasutamise ja Sveta Baari sulgemise varjus. Mida otsitakse ja kuidas? Kas uued ilmingud saavad üldse tagasiside? Katsetuste puhul pean silmas näiteks e"lektroni all tegutsenud metaaeterit (**Liisbeth Horn**, **Ruslan Stepanov**) ja Avaliku Sabotaazi Liitu (edaspidi Saboliit; Liisbeth Horn, Gregor Kulla, **Mait Vesker**), mis olid meediumiteülesed digitaalkunstiused, mille

vaatajakond oli arvukas, kuid mis ei saanud meedias konstruktiivset peegeldust. Väljaspool e"lektroni võiks värskete ettevõtmiste sekka arvata ka Eesti Noorte Kaasaegse Kunsti Liidu, mis korraldab näituseid ja jagab auhindu. Säärased tegevused avardavad kunstivaldkondade piire, koondavad noorte kunstnike huvisid ning uuristavad uusi jõesänge.

Häälejõuline kriitika on niimetanud värsked püüdlusi WTF-kunstiks ja diiphängimiseks', mis on juhulik või ülevalutatud. Osati paistab, et seda nähakse kui nn madalat kunsti, sest seda ei anna usaldada enne, kui see pole midagi võitnud (teatriauhinnad), ekspertide (nt „Teatrivaht“) heakskiitu saanud või välismaiste risoomidega (kuulus *alma mater*). See teadmatu ja usaldamatus ilmub end ehk enim mõõtu andvalt ERRi praeguse juhtkonna tegudes, kes ei usalda noori, peavad neid rumalateks (eeldus, et noored tahavad taskuringhäälinguid ja kuulavad üksnes peavoolu) ja raiuvad oma tödesid kriitikat tsensuurides („Kino-teatri õhtune võõnd“, R2). Üksed sulgeb meediumite kohtumispaik Sveta Baar, mis tõi Telliskivi ümbrusse alternatiivse kunstiskeene ja selle publiku. Kahjuks on linn ja kultuuripoliitika Sveta nüüd välja suretanud. Selmet astuda suhtlusesse ja liita jõud, et ärikad saaksid oma nutsumäge paisutada ja kulturnikud tasu, millega saaks kõhu täis – ühtlasi maksujõulise toe ja platvormi –, nõlitakse pimedas tegutsemisega kultuur taas kontideni paljaks.

Kirjutajale paistab, et uut mõõdetakse vana mõõdupuuga. Otsitakse midagi juba kehtestunud, olemasolevat. **Shakespeare'i**, mis kõlaks Estonia kontserdisaalis, harrastusmuusikutest bändi, mis astuks üles teatrilaval. See on „värskete“, mida kitsas silmaring suudab värskena näha. Seda ulatuslikult nii kultuurikriitikas kui ka -asutustes. Kui nähtut või kuuldut ei osata millegagi võrrelda, seda kategoriseerida, kontekstualiseerida või puuduvad tööriistad, mille abiga sesse kaevuda, kiputakse „andma kriitikat“. Heal juhul küsitletakse ja ollakse avatud, uudishimulikud. Aga kas saab üldse teistmoodi? Nähtub, et sedasi on lood olnud aegadest algusest saadik. Nagu on öelnud 16. sajandi müstikust luuletaja **Mirabai**: „Jumal [...] tegi lollidest kuningad ja seadis targad kerjama neilt.”²

Kõige eelmainitu kiuste ehivad e"lektroni uut programmi just noored kunstnikud, nende tegevused ja koostoomimine. Mida see tähendab? Kohta pakutakse noortele, eksperimenterivatele loojatele. Samuti kutsutakse kohtuma kunstnike eri põlvkondadest ning distsipliinidest, et teadmised ja kogemused segeneksid ning eeldused ja hirmud möraneksid. Rõhk on transdistsiplinaarsel kunstil. Kunstil, milles subjekt

ilmneb mitme distsipliini *kaudu*, näiteks etenduskunst helikunsti kaudu, mitte etenduskunst ja helikunst n-ö koostöös, mida võiks nimetada interdistsiplinaarseks. Oluline koht on e"lektroni tegevustes edasi ka maja nn põhisuunal ehk *online*- ja tehnoloogilisel kunstil. Uues ajajärgus e"lektroni tiim ka laienes ja liituis uued

e"lektroni huvi oli ja on ujuda seni tundmatutes vetes ja seda märkas nii kultuuripublik kui ka kultuuriministeerium.

initsiaatorid **Annika Üprus**, **Alissa Šnaider** ja projekti juht **Anu Almik**. Kõik läheb kole kirjuks. Aitan näidetele järele.

VANA AJAJÄRK

Kes on sel tulevikulaval üles astunud? Toon digitaalse kunsti näiteks Saboliidu ning keskendun maja praeguste ettevõtmistele ja väljavaadetele. Ühiskonna normide saboteerimisega tegelev kunstiprojekt Saboliit sai alguse 2022. aastal. Saboliit korraldas kuue kuu jooksul seitse reaalarjas toimunud üritust. Nende hulka

Kui nähtut või kuuldut ei osata millegagi võrrelda, seda kategoriseerida, kontekstualiseerida või puuduvad tööriistad, mille abiga sesse kaevuda, kiputakse „andma kriitikat“.

Kohalik etenduskunstimaastik vajab katsetamisruumi ja alternatiivseid formaate selliste teoste edendamiseks, mis pole orienteeritud lõpptulemusele ega valmisprodukti esitamisele.

Kunstiprojekti kese oli n-ö digitaalne – nii koduleht, kus sai tutvuda liidu filosoofia ja põhikirjaga – kirjjas olid ka võimalikud ühiskonna normide saboteerimise võimalused –, kui ka kontod ühismedia platvormidel (@*saboliit*), kus avaldati reklaame, meeme, üleskutsesid jms. Kunstiprojekt oli kui iseseisev institutsioon, liit, millel olid oma liikmed, juhid, põhikirja, filosoofia ja mis korraldas regulaarselt aktsioone, üritusi, kohtumisi. Saboliit saavutas noorte kunstiskeenel hirmutava koha, kui selle avalikul koosolekul arutati süvariigi

võimalikkust ja narkopoliitikat ning viibing lõppes sellega, et liidu paljajalgne anarhistid liige ütles, et selle peale tahaks kedagi tappa, ja löi noa e"lektroni stuudio seina.

UUS AJAJÄRK

Sel hooajal on aga e"lektroni sihiks koostoomimine ja -loomine. Uue sesooni ettevõtmiste üldnimetuseks võiks olla „tegevused“. Aastat läbivaks ürituseks on „VIIS GESTUURI...“, mis koondab lühiresidentuure ja nende *showing*uid. Selle sarja raames saavad kokku kaks kunstnikku, kellel on kummalgi ainulaadne töömoodika ja kes veedavad e"lektroni kunstisaalis kümme päeva. Kunstnikud pole varem koostööd teinud ega ole kursis teineteise tegevustega. Gestuuri-de sarja alustasid ehtekunstnik **Claudia Lepik** ja fotograaf **Maxim Mjõdov**, jätkasid koreograaf ja luuletaja **Sveta Grigorjeva** ja näitleja **Mikhail Pashchuk** ning tulevatele kuudele ühendavad jõud moekunstnik **Laivi** ja etenduskunstnik **Kärt Koppel**. Edasised kohtumised jätan pinge hoidmise huvides saladusloori alla.

Gestuuri-de idee sündis kunstnikega ajapikku kestnud dialoogi tulemusel, mis aitas e"lektronil jõuda järgmistele järeldusteni: kohalik etenduskunstimaastik vajab katsetamisruumi ja alternatiivseid formaate selliste teoste edendamiseks, mis pole orienteeritud lõpptulemusele ega valmisprodukti esitamisele; 80 protsenti kunstniku mittemateriaalsest tööst etenduse produtseerimisel jääb märkmikukaante vahele, suitsuruumi ning autorite ja koostööpartnerite mõtteisse ega näe kunagi ilmavalgust; iga kunstimeedium kohtub harva teiste meediumite ja nende viljelejatega; ning, mis kõige olulisem, kunstinstitutsiooni ja produktsiooniasutusega soovib e"lektron viia ellu julgeid ja eksperimentaalseid projekte, mis esitavad väljakutse meie ühiskonna ja maailma normidele laiemalt ning mille tulemuseks on lahkem, avatum, hoolivam, riskialtim, sallivam ja vägivaldavabam maailm.

Gestuuri-dele lisaks esilinastub sel aastal Viljandi kultuuriakadeemia lavastaja- ja näitlejatudengite *online*-töö „Demo“ ning kevadel esietendub Ruslan Stepanovi suurvorm „Floor on Fire“.

Üleval: teine „VIIE GESTUURI...“ aktsioon, fotol Sveta Grigorjeva ja Mikhail Pashchuk. Foto: Alissa Šnaider

Vasakul: esimene osa sarjast „VIIS GESTUURI...“, fotol ehtekunstnik Claudia Lepik ja fotograaf Maxim Mjõdov. Foto: Alissa Šnaider

Foto: Kristiine Kaljurand

Gregor Kulla on helilooja, luuletaja jms.

USALDUS ON KUNST

Nagu näha, on uus hooaeg tihe! Kirjutaja julgeb välja tuua, et erinevalt mitmest teisest kultuuriasutusest paneb e"lektron kunstilise mitmekesisuse kõrval tugevalt rõhku ka soolisele ja rahvuslikule esindatusele. Terav silm märkab seda ja see on eeskujuks! Tegu on tulevikulavaga ka selles mõttes, et sillutatakse teed uuele põlvkonnale, neid austatakse ja soositakse. Soositakse ka nende väärtusi, mis nõuavad institutsioonidelt tihti väga(-väga) tundiikka sotsiaalset närvi. Samuti on e"lektroni projektide puhul ilme, et noor kunst on kirev nii siult kui ka vormilt – meediumitevahelised piirid koltuvad ja nn vormilist puhtust on tobe otsida. Üldse on tobe midagi kehtestunud otsida ja selle on e"lektron ära tabanud. Nn valmiskunsti edendamine on tootekeskne lähenemine, mis juurutab pimesi kapitalistlikke väärtusi. Turvamine võiks jääda eelmisesse sajandisse. Kunstil saab käia kannul ja luua sellele pinnast, et kunstnik tunneks end turvaselt ja asutus julgelt. Edasi viib usaldus. Nagu järeldab ka eespool mainitu, et läbi ajaloo koputavad targad muudkui lollide uksele seetõttu, et Krišna (Jumal) „saaks veenduda nende usu tõelises sisus“².

Ehk kui midagi saab valmis, siis see tähendab, et sellesse ka usutakse, ja see usk on must. See on väline ja pime. Tee usalduseni ongi ebameeldiv, kuna see kulgeb läbi tundmatute vete, see on nn usu toel tegutemine, mis nõuab rasvast teadlikkust. Seda ilmestavad kaunit e"lektroni gestuurid. Suhtlus, segunemine, üheskoos tegutsemine aitab kaasa eelduste ja hirmu killustamisele ja sallivuse tekkimisele. Kas see ongi see tulevikulava? Usk üksteiseesse?

¹ WTF-kunstist ja diiphängimisest oli juttu Evelyn Raudsepa korraldatud ja EKAs toimunud kaasaegsete etenduskuuntide vestlusõhtul, milles osalesid Eero Epner, Urmas Lüüs, Ott Karulin ja Kaja Kann.

² Mirabai 2005. Laulud turnedale armastatule, lk 45. Tik Mathura.

ALLARI JA AVE LUGU „MA EI SAA SINUUTA”

Kirjutas ja pildistas **Andra Rahe**

Foto: autopsiree

Andra Rahe (27) on Kablist pärit fotokunstnik, kes õpib Tartu Kõrgemas Kunstikoolis Pallas fotograafia eriala neljandal kursusel. Rahe töö on tihtilugu autobiograafilised, kujutades teda ennast või ta suhteid oma perekonnaga. Fotode keskmes on aga alati inimene ja soov näidata inimsuhteid. Pildid on toored, täis emotsiooni ning läbimõeldud detaile. Enda töös kasutab ta nii digitaalset võimalusi kui ka analoogtehnikaid. Õelu kujutamisel on Rahe jäänud truuks mustvalgele filmile.

Inspireerituna **Anders Peterseni** fotonäitusest „Lehmitsi värvid” hakkasin paar aastat tagasi tundma huvi Tartu õelu ja selle jäädvustamise vastu. Eelkõige võlus mind nüüdseks ukseid sulgenud kultusbaar Sodiaak oma värvika seltskonnaga. Mäletan, kuidas Sodiaagi lõpupeol tervitasid mind uksele kaks isehakanud turvameest, ühe pidulise oli kiirabi peopaigast juba varakult minema toimetanud. Meenuvad veel rattapriilidega rekajuht **Ülle**, kes mängib igal vabal hetkel tennisit, ja baaridaam **Lea**, kelle pildistamiseks pidin vähemalt viis jooki tellima.

Täna olen platsis Kultuuriklubis Salong, et püüda pildile uut värvikat seltskonda. Ukseid on avatud, rahvast on palju ning tunnen juba ette, kuidas pean kaameraga terve öhtu end inimeste vahelt läbi pressima. Teen „Roosiaia kuninganna” saatel lubatud tantsu Tartu Toiduklubi* **Margusega** ja saan infot, et lähemas on Anne Sauna 35. sünnipäev. Lisaks veel hulgalt üritusi, mille ootuses ollakse. Huvi pildistada õelu viib mind samal öhtul kokku kuus aastat abielus olnud **Kauridega**.

Ave (40) on pärit Põlvamaalt, **Allar** (34) Harjumaalt. Nad kohtusid Astangul koos koolis õppides, Avele jäi Allar kohe silma. Sel ajal käis Allar aga Ave sõbranna, järgnes lahkuminek ega läinudki eriti kaua, kuni Allar juba Avele kolimisbussi maja ette tellis. Koos asuti elama Viljandisse, kus Allar oli oma elu üles ehitanud ja käis tööli. Ave proovis samuti Allari töö juurde kaasa minna, aga talle anti puude ladumise eest pihku viis eurot ja öeldi, et ta rohkem ei tuleks.

Ave on proovinud kätt ka kaubanduskeskuses tualettruumide puhastajana, kuid seegi töö oli katsumusterohke. Praegu proovivad mõlemad õnne meelelahutusmaastikul artistidena.

Ave on laulnud nii kaua, kui mäletab. Ta meenutab, kuidas ta lastekoorist välja praagiti, aga ta leidis tee Põlva Päevakeskusesse, kus ta asus õpetaja **Heli** käe all laulutunde võtma. Ave võtab hoobilt üles **Mati Nuude** laulu „Sinine ja valge”, mille helistik sai toona õpetaja abiga parajaks lihvitud. Ta otsib kohe üles ka video etteastest. „Vaata vaid, kuidas nad mulle plaksutavad!” rõõmustab Ave. Allar, kes armastab luua arvutimänge, ei näe laulmist enda prioriteedina, kuid loodab talle meeldib ja ta loodab nõnda kord ka lisaraha teenida. Ühiselt sai jõuluõhtul lauldud paki lunastamiseks **Elvise** lugu „Blue Christmas”, mis pälvis palju positiivset tagasisidet ning mille esitust meenutatakse helgelt siiani.

Mõlemat kõnetab ja inspireerib mitmekülgne muusika. Kuulatakse nii The Prodigy kui ka **Maarja-Liis Ilusat**. Allari suur lemmik on aga **Henrik Normanni** lugu „Ma ei saa sinuta”. Lugu on sümbolne, sest ka teineteise puhul hinnatakse vankumatust truudust ja vastastikust austust. Kass Felixiga Viljandi linna servas ühetoalises üürikorteris elavad Allar ja Ave leiavad, et esinemine on ühtlasi hea viis, kuidas leida enda ümber uusi inimesi.

Heiki Hainsaluga (tuntud artistina DJ Heiki) kohtus abielupaar esimest korda aasta tagasi Viljandis ööklubis Lucifer, kus Hainsalu esines. Kaurid olid võtnud

sisse koha tantsuplatsil ja öhtu lõpuks avaldati soovi ka ise lauljana üles astuda. Hainsalu sõnab, et tema soov on anda võimalus kõigile, kellel on vähegi annet ja julgust: „Ma näen kuidagi inimese sisse ja seda, kas tal on julgust või mitte. Samuti peab olema usaldusväärne ja kannatama kriitikat. Vastasel juhul ei ole võimalik inimesega koostööd teha – meelelahutaja töö on raske.”

Nüüdseks Salongis kolm korda üles astunud Allar ja Ave näevad ennast eelkõige sisuloojatena. Videoid laulmisest laaditakse üles enda YouTube'i kanalitele ning enne ühist ülesastumist harjutatakse kava sotsiaalmeedias. Mõlemad tunnistavad, et tunnevad laval ja esinemise eel veidi hirmu, kuid sealt saadud positiivne energia on võimsam. Allarit närib aga pettumus – saaks veel paremini! Samas ta rõõmustab, et inimestele meeldis nende etteaste ja see motiveerib mõlemat jätkama.

* Tartu Toiduklubi on mitteametlik Tartus tegutsev seltskond, kes väisab kultuuriüritusi, nautides tasuta veini ja suupisteid.

Kaurid möönavad, et jagub ka halvustavaid kommentaare: „Inimestel on vajadus näidata, et meil on midagi viga.”

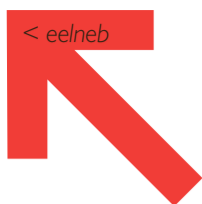

Allar viskab nalja, et Heiki on justkui ommoodi MTÜ, mis aitab kuulsaks saada.

Nad meenutavad lõbusalt enda esimest Salongi pidu, pärast mida õibiti Salongi saunaruumis, et kuludelt kokku hoida. Lisaks Hillar Kohvi meeldiv seltskond.

Heiki Hainsalu on legendaarne DJ, õhtujuht ja meelelahutaja, kes ei pea paljuks uute artistide lavalaudadele aitamist. Heiki on teinud koostööd näiteks Popstaar Raitsi, Viinahaia Hillar Kohvi, Marco Tasase, Barbie Älssi, Dark Velveti, Neiukeste ja Maie Parrikuga.

Unistus seoses koostöödega. „Meiesugustel inimestel on raske tööd leida.”

Kaurid võtavad igast peost maksimumi. Mõlemad osalevad meelelahutusmängudes ja vihvavad tantsu hommikuni.

KOLIME
KOKKU! ♡

♡ KOLIME
KOKKU!

KOLIME
KOKKU! ♡

↓ KOLIME
KOKKU!

Hakka püsitellijaks
2.20 € kuus
www.tellimine.ee/muurileht

ME PEAME RÄÄKIMA TOIDUHIINNAST

Ei ole mingi uudis, et majandus on juba õige mitmendat kvartalit langustrendis, ent põhjused, miks toiduainete hinnad on niivõrd palju kallinenud, on segased. Ja miks peakski hindu langetama, kui inimesed on valmis rohkem maksma?

Kirjutaja ja illustreeris **Helena Aadli**

Majanduse seis halveneb veelgi, oleme langenud majanduslikku stagnatsiooni, perede majanduslik olukord läheb kehvemaks, eksperdid pole lähituleviku suhtes optimistlikud ja toiduainete hinnad ei kuku. Nii võtab Eesti Konjunktuuriinstituut praeguse olukorra kokku. Uuest aastast lisandus võrrandisse käibemaksutõus.

Toidupoodides käimine ja toidu kaupade vapustavad hinnad said eelmisel aastal üheks popimaks olmeteemaks. Räägin sellest paljude tuttavate ja võõrastega. Räägin kunstnikuga, kes elas mõnda aega ühes Kesk-Euroopa riigis, kus toit on märksa odavam, ja liikus tänu sellele alakaalust normaalkaalu, tuli tagasi Maarjamaale ja pidi jälle püksirihma kõvasti koomale tõmbama. Tõlkijaga, kes, käsi rusikas, vaatab läikivate silmadega enda ette ja ütleb, et see, mis toiduainete hinnaga toimub, peaks olema illegaalne. Filosoofiga, kes on küll harjunud nappide vahenditega toime tulema, kuid on varem saanud lähtuda seejuures põhimõttest, et terves kehas tervislik toit, ning peab nüüd piirduma märgatavalt kesisema ja seega ebatervislikuma toidukorviga.

KÕHUTÜHJUS JA HÄBI

„Sellega on seotud nii palju häbi. Kui mina väikesepalgalise kultuuritöötajana ei tule toime ja pean väga strateegiliselt mõtlema, et saaksin kodus normaalselt temperatuuri hoida ja kuu lõpus ka kõhu täis, siis mida teevad praegu need, kes elavad suhtelises vaesuses?“ küsib retooriliselt üks inimene, kellega vestlen. Kui

uurin ühelt vabakutseliselt toidu hamba alla saamise strateegiate kohta, märgib ta, et on hakanud igal nädalapäeval tööd vihtuma, sest muidu lihtsalt ei saa hakka- ma, ja lisab: „Käin veel varem poes, sest 50% allahindlusega tooted ostetakse nüüd palju varem ära.“ Kolmas mainib jutu sees muu hulgas: „Laste mitte- saamise põhjusi otsitakse väga veidraste kohtadest. Okei, neid on palju, aga kui ma isegi tahaksin last... Saan vabakutselise loomeinimesena suure pingutusega üüri ära makstud ja söödud, aga kuidas ma saan sellises olukorras lastele mõelda?“ Ta toob välja, et suurema osa jaoks nooremast põlvest (muidugi veelgi enam kultuurirahvale) on oma kodu soetamine mõnesse suuremasse Eesti linna pigem kauge unistus, mis võib unistuseks jäädaagi.

Inflatsiooninarratiiv mõjub nii paratamatult, kuna elu ju lähebki pidevalt kallimaks (vt ka „nii on alati olnud“).

See kõrgharitud kultuuritöötaja riiklik miinimum ehk 1600 eurot (bruto) ja näitlejate palk ei kosu seoses piletithindade tõusuga kuidagi moodi. Teplenkov toob välja, et pärast arвете maksimist ei jää sellest kuu lõpuks söögirahagi alles. Suur osa teistes valdkondades tegutsejatest, rääkimata vabakutselistest kultuuriinimestest, unistab sellisest riiklikust toetusest, mida saavad teatrid, sellisest mainest, kindlusest ja

palgast. See, et näitlejad võtavad niimoodi avalikult sõna, peaks olema häirekell. Kui nemad „virelevad“, siis mis seis on teistel, „katastroofilisemas“ olukorras olevate loomevaldkondade inimestel? Millest nemad toitudvad?

Kesisele toidule mõeldes meenuvad mu enda bakaaastad, mis olid ühed vaeseimad mu senises täiskasvanuelus – kusjuures, 25,4% 18–24-aastastest eestimaalastest elab suhtelises vaesuses¹. Tatart sai söödud oksendamiseni: tatar tomati ja kurgiga, tatar tõrtsu majoneesiga, tatar... Tatralõhn meenutab endiselt seda kasinat aega. Mäletan, et nutsin natuke, kui tudengikaardi koju jäämise tõttu pidin muuseumis viis eurot rohkem maksma. Vaba aega küll oli, aga see viletsus võitis psühholoogiliselt nii palju energiat, et läks tükk maad, enne kui taas töö leidsin. Hiljem sattusin (küll pisut meeleehtlikult) ühte tehnoloogia-ettevõttesse palgale ja õige pea jäin sinna nii-öelda kinni, kuna ebakindl töömaastik kultuuriväljal väsitab ära ja tagasi ei tahtnud ma minna. Ja veelgi hiljem hakasin aru saama, kui kasinalt ma nendel perioodidel elasin ja kui normaliseeritud see oli. Ahjaa, tol tatra- ajal rääkis üks tuttav meesterahvas õhtusöögilauas, kuidas tema (keskmisest kõrgema palgaga, äärelinnas elav jne) ei saa aru, kus see vaesus siis on. Ostukeskused ja poed on inimesi, korvid sööki täis. Püüdsin säilitada raha.

AGA MIKS TOIT IKKAGI NII KALLIS ON?

Toiduainete hind tõusis hüppeliselt pärast sõja puhkemist Ukrainas, rolli on mänginud ka energiahinda- de tõus ja üldine inflatsioon. Ometi on vahepeal näiteks energia- ja toormeturu hinnad märgatavalt langenud. Seega pole toiduainete hinna niivõrd kärke tõusu põhjused päris selged. On märgitud, et Ukrainna toimuva sõja alguses vallanud ebakindluses tehti üpris kulukaid kokkuleppeid. Esile on kerkinud ka kohversõnad „shrinkflation“² ja „greedflation“³, millest viimane tähistab olukorda, kus ettevõtted kasutavad inflatsiooni argumendina, et ebaõiglaselt oma kasu- mimarginaali kasvatada. Näiteks on The Guardian kirjutanud, et Suurbritannia suurimate ettevõtete finantsaruanded paljastavad, et kasum on märkimisväärselt ületanud kulusid, see omakorda on inflatsioonile jõusööta andnud.⁴ Olgu, otsesed tõendid selle kohta, et toiduainete hinnatõus on n-õ paha- tähtlik kavatsus, puuduvad, kuid on üksjagu neid, näiteks Bank of England isiklikult, kes olukorda kritiseerivad, öeldes, et ettevõtete kuluaruanded ja kop- sakad kasumid räägivad enda eest. Mõned Euroopa riigid on aga otsustanud tarbija eest välja astuda ja püüavad kõigele vaatamata toiduainete hinna kont- rolli all hoida.

Meil tuli detsembris välja Konkurentsiameti tehtud toiduaineturu lühiuuring, kus osutati, et tootjad ja müüjad põhjendamalt suurt tulu ei teeni. Eesti Pan- ga ökonomist **Kaspar Oja** sellega aga nõus ei olnud, osutades samuti, et kasumid on käivetest vähimal ette rutanud. „Kui vaadata selle aasta üheksat kuud ja kõrvutada seda koroonaelse 2019. aastaga, siis on müüjikäibed kasvanud 36 protsenti, kasumid aga lausa 166 protsenti,“ sõnas Oja.⁵ Mullu ilmus ka Eksp- ressis lugu, kus ajakirjanik **Sulev Vedler** leidis, et kui- gi poekettide tulu polnud üleliia suur, teenisid põllu- mehened väga hästi, mõni isegi rohkem kui suurim ko-

halik toidupoodide kett Coop. Vedler küsib: „[M]iks jõuga hindu alla suruda, kui tarbijad on valmis maksma rohkem? Eestlased küll nurisevad, kuid maksavad.“ Ja seejärel osutab: „Nad protestivad homöobiilude ja koroonapiirangute vastu, kuid kallis toit ei too inimesi hädavajale.“⁶ Aga miks? Kas inimesed ei jõua tänavale, kuna pärast vahepealset üpris ebaestlaslikku protestijulgust on igasugune jõud välja minna raugenud? Äkki ei püsi tühi kott tänavale minemiseks enam püsti? Või tundub inflatsiooninarratiiv nii paratamatult?

On tunne, et suur osa sellest juurikast võib peituda viimases. Inflatsiooninarratiiv mõjub nii paratamatult, kuna elu ju lähebki pidevalt kallimaks (vt ka „nii on alati olnud“). Kapitalistlik realism – **Mark Fisheri** populaarseeritud idee, mille kohaselt kapitalism tundub üldsuurele ainus võimalik poliitiline ja majanduslik süs- teem – näib mõödapääsmatu ja hoiab välisust kinni. Õigemini ei peagi välisust kinni hoidma, sest kapita- listliku realismi puhul paistab, et välisust polegi. Alternatiive justkui ei leidu ning süsteem on midagi nii üle- tamatut ja totaalset, et sellele osutada või vastu ha- kata on võimatut.

Selle loo kirjutamise ajal tekkis mul soov minna tä- navatele, peas kummitamas bändi ANTISI loo sõnad: rahakoti põhjas kõliseb sent / Hirvepargi pingil õlut joob ment / rahvas on kogunud Toompea ette / vanalinna vaimud kolistavad oma kette / Kunstnike Liit jagab tasuta suppi / Vana Toomas sai oma joo- giga kluppi / pealinna korteritest kadunud on vool / katlamaja ahjudes põleb Eesti kroon / raha ei ole / ja tühjad onapid / raha ei tule / persetaskul onapid / raha sai otsa / mu säästud onapid / no klapib no klapib...⁶

¹ Raun, M. 2023. Eesti näitlejad virelevad. Taavi Teplenkov: viimasel ajal ei piisa palgast söögirahaks. – Eesti Päeva- leht, 15.12.

² Suhteline vaesus. – Statistikaamet.

³ Shrinkflation – kohversõna, mis koosneb sõnadest „shrink“ ja „inflation“ ning tähistab olukorda, kus toodete kogus, suurus või kvaliteet väheneb, ent hind jääb samaks või isegi tõuseb.

⁴ Inman, P. 2023. Greedflation: corporate profiteering ‘significantly’ boosted global prices, study shows. – The Guardian, 07.12.

⁵ Konkurentsiamet: toiduainete hinnatõusu ei põhjustanud kasumihihus. – ERR, 12.12.2023.

⁶ Vedler, S. 2023. Miks on toit nii kallis? Põllumehed teenisid väga hästi. – Eesti Ekspress, 25.07.

HAKKAKS ÕIGE AUTOT JAGAMA?

Kas see küsimus kõlab praeguses Eestis imelikult? Naeruväärselt? Tehtavalt? Utoopiliselt? Privaatsest riivavalt? Kogukonnatunnet süstivalt? Majanduslikult kalkuleeritult?

Henri Kõiv

Laps on olnud senini hästi toiminud võrrandis muutuja, mis pole jagamis- praktikatega sujuvalt kohaldatav.

Ühe Kalamaja maja ees seisab auto, mille passi on kirjutatud sisse kuus inimest. Nad pole omavahel sugulased, küll aga väga head sõbrad. Juba aastaid on nad ühte Toyota Priust kamba peale jaganud. Tõsi, autot ei ostetud koos – endiselt saab osutada näpuga ühele isikule kui selle omanikule, kuid Prius on edukalt juba krooniaja lõput kollektiivses kasutuses olnud. See on viinud auto kasutajaid jaanipidudele, vanavemate juurde, suvelavastuste, ehituspoodi ja töökohtumistele. **Martin Meitern** on sellisest asja- korraldusest enda sõnul kõige rohkem kasu lõiganud. Tema nimi on üks kuuest Priuse passis ning see on võimaldanud talle seni priusti isiklikust autost. Seda isegi viimase pooleteise aasta jooksul, kui Martini peres on kasvanud väike laps.

KASUTAMISMUSTRITE KLAIPITAMINE

Esialgu kasutas Martin ühist autot üsna harva, et vahe- vahel vanaema juurest maalt aiasaadusi linna transpor- tida. Pigem oli tegemist viimase hädabagiga. Ka praegu peaks midagi väga halvasti olema, et ta tahaks sõita autoga näiteks Tartusse. Sinna läheb ta jätkuvalt rongiga. Küll aga muutus Marti- ni elu tunduvalt autokeskemaks hetkest, kui ta kolis elama Priuse omanikuga samasse majja. Kui auto oli kogu aeg muga- valt käeulatuses, kujunes harjumus seda ka rohkem kasutada, nii et ühel hetkel tundis Martin vajadust ha- kata auto ülalpidamiseks rahaliselt panustama. Viimasel ajal on tema ostnud Priusele uusi rehve või poolitanud omanikuga hoolduskulusid. Teised passi kand- nud inimesed hooldavad üks- nes selle eest, et paak oleks alati täis. Nemad kasutavad autot ka palju harvemini. Seepärast pole Priuse kasutamiseks olnud seni tarvis mingit graafikut.

Tulevikus, kui teedele jõuavad iseseisivad autod, võib neist saada kinnisvaraga sarnane investeerimis- võimalus, mis teenib jagamisplatvor- mide vahendusel omanikele passiiv- sest sissetulekut.

Martini sõnul on eduka auto- jagamise üheks eeltingimuseks sarnased kasutusmustrid. Ta on proovinud laenata autot ka ühel teiselt samal tänaval elavalt sõbralt, kelle auto on aga pea alati soovitud hetkel kasutuses olnud. Ka Martini perel on tõsine plaan uuest aastast ikkagi isiklik auto

osta. Laps on olnud senini hästi toiminud võrrandis muutuja, mis pole jagamispraktikatega sujuvalt kohal- datav. Martini kogemus peegeldab hästi leide autojaga- mist käsitlevatest uuringutest, kus lastega seondud on toodud välja ühe peamise takistusena autost loobumi- sel. Samas on Martin veendunud, et isegi kui temast peaks autoomanik saama, pole tal midagi tulevikus oma auto väljalaenamise vastu.

PRIVILEEG, KAHTLEMATA

Kui Martin on minemas üle jagamiselt auto omami- sele, siis **Liina Freivald** on näide vastupidisest. Tema peres oli pikka aega kaks autot, kuni lapsed kasvasid suureks ja lendasid pesast välja. Seejärel otsustas Liina kolida koos kaaslasega Kalamajja ja anda autod edasi lastele, kellest üks elab samuti Tallinnas. Tütre pere- ga Liina nüüd Nissan Leafi jagabki. Auto seisab kolme kilomeetri kaugusel tema elukohast, seega Liina jaoks pole tegemist mugavusvalikuga. Kui tal on vaja kuskile kiirelt jõuda, kasutab ta selleks pigem Bolt Drive'i, kuid pikemalt ette planeeritud käikude jaoks toimib ühis- kasutuses auto igati hästi. Liina tunneb, et tema elu autoomanikuna on läinud palju lihtsamaks. Keegi tei- ne tegeleb auto ülalpidamiga ja korrahoiuga – tema peab võtma autoga seoses vastu vähem otsuseid ja saab tänu sellele muule keskenduda.

Samas tunnistab Liina, et igapähe pole võimalik sel- list mudelit rakendada: „Minu seni kogutud privilee- gid võimaldavad ja toetavad selle otsuse tegemist.“ Nii saavad auto neljast kasutajast kolm teha tööd ka kodus. Seepärast ei morjenda Liinat eriti asjaolu, et kontorisse jõudmine võtab ühistranspordiga nüüd kolm korda rohkem aega (uuringutes on muide välja arvatud, et jätkusuutlik autojagamine eeldab, et tee- konna kestus on maksimaalselt pooleist korda pi- kem isikliku sõiduvahendiga sama distantsi läbimiseks kuluvad ajast). Esialgu tuli Liinal üldse õppida, kuidas ühistransporti sujuvalt kasutada, näiteks sedagi, mil- lal on õige aeg kodust liikuma hakkamiseks, et kenasti bussi peale jõuda.

VALED KASUTAJAD

Tarmo Niinepuu on uurinud ja võrrelnud oma teadus- töös päindlikke liikuvusteenuseid, sh autojagamist ja nõudetransporti. Niinepuu väitel on sellistest teenus- test küll palju räägitud, kuid tegemist on olnud kas õhinapõhiste algatuste või mõne Euroopa struktuuri- fondi toetusest käima lükatud projektidega. Kumbki variant ei ole taganud jätkusuutlikkust, mistõttu pole ka ühtegi omavalitsust, kellest võiks Eestis eesku- ju võtta. Niinepuu hinnangul on juurprobleemiks asjaolu, et päind- likke liikuvusteenuseid soovitakse pakkuda paralleelselt olemasole- va süsteemiga, mille keskmes on eraautod, nii et süsteem ise jääks laias laastus puutumata. Seepärast hakkavad uuringute kohaselt auto- jagamisteenust kasutama peami- sest need liiklejad, kes liiguvad rii- kuinii kas jala, ratta või ühistrans- portida.

„Autost saab inimese välja ainult siis, kui see on tema jaoks kallis või ebamugav,“ ütleb Niinepuu. Tallin- na ja Tartu näitel võiks tema väitel positiivseid tulemusi anda parki-

miskohtade vähendamine või parkimistasude märga- tav suurendamine. Paindlikud liikuvusteenused peak- sid muutuma aga inimeste jaoks usaldusväärsemaks. Niinepuu sõnul on eraauto üks eelseise kindlustunne, et see on vajaduse korral iga hetk kättesaadav: „Kui sa ei saa kindel olla, kas sul on võimalik auto rentida või mitte, siis pere esimest autot selline teenus ära ei kaota.“

RAHATARKADE ERAHOBI

Just pere teisest autost loobumine on see, mida auto- jagamisteenust pakkuvad ettevõtted üritavad praegu soodustada. Forus Autolevi juht **Tauri Kärson** on lä- heldalt näinud, kuidas autorentidur on kümne aastaga neli korda kasvanud, kuid auto omanisse turumahust on see ikkagi kümme korda väiksem. Eraautosid peab Forus Autolevi oma peamisteks konkurentideks.

Kuidas Kärson oma kliente isiklikust autost loo- buma veenab! Igatahes mitte keskkonnahoiust ega kogu- kondlikumast elust rääkides, vaid ikka rahanumbreid loetledes. Kärson teab öelda, et keskklassi auto oma- mine maksab tunnis umbes 30–50 senti. Ainuüksi nii palju kulub liisingumakseteks, millele lisanduvad veel kindlustus, parkimine, tankimine ja hoolduskulud. Rentides iga kuu oma autot 10–15 päeva välja, on või- malik auto liisingumakse pea täielikult tasa teenida. Forus Autolevis on keskmise pereauto päevane rendi- hind sõltuvalt hooajast 22–33 eurot. Kui autot nõn- da aastaringelt välja rentida, võib see tuua omaniku pangakontole kolmeteistkümnenda kuupalga. Sellise kalkultsioone puistab Kärson puusalt. Ta kõne- leb klientidega numbrete keeles, sest Forus Autolevis oma auto rentijate üheks omaduseks olevat keskmis- sest parem rahatarkus. Kärson pakub, et tulevikus, kui teedele jõuavad iseseisvad autod, nähakse auto- sid sarnaselt kinnisvaraga investeerimisvõimalusena, mis teenib jagamisplatvormide vahendusel omanike- le passiivset sissetulekut.

Aga see aeg ei ole veel käes. Ja kas see, kui eraautode hulk võrdsustub ühel hetkel rendiautode omaga, vähendab autode koguhulka teedel ja tänavatel? Või on siin tegemist lihtsalt muutusega omandivormis? Liina näiteks ei pea autojagamise massidesse jõudmist ei töenäoliseks ega ka vajalikuks. Ühel autol võib olla küll mitu kasutajat, kuid teekondi läbitakse ikkagi peami- selt ükski, mistõttu autotamise tendentsi autojagami- ne ümber ei pööra. See võiks olla lihtsalt vahepeatus teekonnal rohelisema tuleviku poole. Liinale sümptati- seerib rohkem Rootsi näide, kus autodel, milles sõidab korraga mitu inimest, on lubatud kasutada ühissõi- dukirada. Ehk siis autojagamise asemel pigem sõidu- jagamine.

Niinepuu ei usu, et järgmise kümne aasta jooksul võiks liikuvuse valdkonnas revolutsioon toimuda. „Diskus- sioon on juba ette ajatapetud, sest teisele poolele tundub, et nende inimõigusi rikutakse,“ kirjeldab Niine- puu omast kogemusest, kuidas ideed päindlikest liikuvusteenustest vastu võeti. Ta suhtub ettevaatli- kult ka igasugustes eksperimentidesse või piloot- projektidesse, sest pole mõtet luua uusi teenuseid, kui praegune süsteem neid ei toeta. Martini ja Liina näide aga tõestab, et alati ei peagi ootama, kuni riik või omavalitsus teenustega kohale jõuab. Autojagamine saab olla sotsiaalne praktika, millega on võimalik tea- tud eluetappides eksperimenteerida kas või ajutiselt, olgu siis lisaraha teenimiseks või uut tüüpi sotsiaalsuste proovimiseks.

NÕUKOGUDE MÄLU AVALIK PALE JA SELLE SALAJANE ERAELU

Eestlaste meeleheitlik püüd salata maha oma Ida-Euroopa juuri võis olla kasulik 90ndatel iseseisvuse saavutamiseks, kuid praegu on tegemist peamise takistusega ühtse poliitilise kogukonna loomisel, mis õõnestab demokraatliku ühiskonna alustalaks olevat arvamuste paljususe printsiipi.

Kirjutas **Gregor Mändma**, illustreeris **Reigo Raal**

Elmise kuu Müürilehes vijasin teatavale ambivalentile, mis ümbritseb Nõukogude aja mälynarratiive.¹ Põlvkonnal, kes on sündinud pärast NSVLi lagunemist, puudub sellest läbielatud kogemus – kõik, mis meil on, on lood, pildid, vastuolulised pedumend elamata ajast. Ühelt poolt oleme harjunud lugema stalinistlikest repressioonidest, baaside lepingust, Siberist, okupatsioonist, leivasabadest ja kuulma (vana)vanavanemate isiklike lugusid maailmasõjaajastest õudustest. Seda tuleb uksest ja aknast, koolist ja kodust, meediast ja filmitööstusest, rääkimata ajateenistusest või **Mart Laari** ajalooõpikust. Olgu millises vormis tahes, iga meedium, mis püüab jutustada avalikult midagi Nõukogude aja koh-

ta, jutustab just sellest. Teadlikult liialdades võiks öelda, et nii jäetakse mulje, nagu stalinistlik terror oleks kestnud viiskümmend aastat.

Selle üle, et mu emapoolne vanavanaisa võitles vabadussõjas soomusrongil ja saadeti nõukaajal Siberisse, olen saanud tunda uhkust täpselt nii kaua, kui mul on olnud eneseteadvus. See klappis alati looga, mida pajatas ajalooõpetaja. Vanaisa on ikka meenutanud, kuidas ta astus esimesel koolipäeval klassiruumi ning lajatas kõva hääle ja lapseliku uhkusega: „Mina olen Mati ja minu isa oli kulak!“ Kulak, rahvavaenlane! Aga näed, vanaisal oli piisavalt julgust – või äkki julmumust –, et rahvuslikku uhkust üleval hoida.

Teisalt kuuleme oma (vana)vanemaid meenutamas sooja melanhooliaga sedasama perioodi, mis on saanud avalikus diskussioonis nõnda tumeda tooni. Elbruse suusareis või svvine matk Siberis. Ei tundu, nagu poleks saanud reisisida. „Muidugi kahju, et saartele ei

pääsenud,“ lisatakse. Võidu väljaku soojade saiate putka või ühel jalal Nõmme metsades suusatamine, kuna teist suuska polnud lihtsalt võtta, või **Bulgakovi** käsikirja salaja lugemine. Kõike oli vähe, paljud asjad olid keelatud, aga kõigil oli tööd, polnud rikkaid ega vaeseid, kõigil oli võrdset vähe, kuid selle eest olid inimesed vastutulelikumad. Alati võis kellelegi ukse taht minna. Ühesõnaga – vana hea nõukaeg. Kindlasti mängib rolli aja kulg, mis kustutab mälust iga-päevamured. Neid lugusid kuulates hakkab paistma, nagu polekski olnud viitkümmet aastat tagakiusamist. Inimesed vist elasid normaalselt – ehk mõned asjad olid isegi paremini! Aga need on mõtted, mis teivad lugudest, mida räägitakse pimedamatel õhtudel nelja seina vahel. Avalikkusesse sellised mõtted ei jõua.

Ei mäleta, kui vana võisin olla – äkki kümme –, kui see monoliitne mämlugu esimest korda lõhestuma hakkas. Sõitsime vanas Passatis isapoolse vanaema ja onupoja Nõvale. Olimme just Padises peatunud ja kõht oli vorstivõileib-täis. Kael oli kange, nina ulatus vaevalt aknani. Märkasin tee ääres palghunnikut ja selle taga lageraiet. Uurisin vanaemalt, et kes need inimesed on, kes metsa raiuvad, ning miks nad seda teevad.

Vanaema vastas kuidagi veidralt, läbi lilled, et olgu selle iseseisvumisega, kuidas on, aga metsade majandamine oli meie Endeli kätes igal juhul paremas seisus. **Endel Mändma** oli minu vanaisa, keda mul ei õnnestunud kunagi kohata. Ta oli ENSV metsamajanduse ja looduskaitsese ministri ase-täitja ning see, et ta oli partei liige, sai mulle selgeks üsna varakult. Tuhnisin vanaema kapinurkades ja uurisin vanaisale kuulunud Nõukogude sümbolikaaga reväärimärke – neidsamu, mis illustreerisid ajalooõpiku lehekülgi. Mõned aastad hiljem sain aru, et metsi vist raiutakse tõesti palju ja äkki oli enne taasiseseisvumist olukord metsades parem.

Kuid erinevalt Matist, kes kuulutas, et tema isa oli kulak, vihjates sellega mingisugusele tajutavale, ent reaalsuses olematule süüle, ei ole mina jutustanud isegi lähimatele sõpradele oma teisest vanaisast, kes oli *punane*. Sest selle nimetusega kaasneb ühiskondlikult tajutatav süü, mis minu vanaisa puhul ehk reaalsuses nõnda suur ei olnudki. Ma pole kunagi kellelegi öelnud: „Mina olen

Gregor ja minu vanaisa kandis Lääne-Eesti metsade eest head hoolt, aga oli ka kompartei liige.“ Kompartei liikmelisus pole miski, mille üle uhke olla, aga nii oli. **Foucault**² panoptikumina funktsioneeriv avalik mäluensuur paistab töötavat paremini vabas Eestis, kui see töötab totalitaarses, mõrvarlikus Nõukogude Liidus. Või oli noor vanaisa lihtsalt julgem kui mina. Väga võimalik.

NÜÜDISAEGNE MÄLUPOLIITIKA

Tõnis Saarts ja **Ellu Saar** on kirjutanud, et eestlaste ja venelaste sotsiaal-majanduslik lõhe on pärast pronksitööd aina kasvanud. Nad usuvad, et Eestis on õnnestunud luua uus ideoloogiline diskursus, mille puhul on kombineeritud omavahel Vene-vastase rahvusluse ja neoliberaalse turumajanduse printsiibid. Tulemuseks on liberaalne rahvuslus², mis on iga õige eestlase meelest asjade loomulik iseenesestmõistetav seis. Ühesõnaga – hegemoonia.³ Ma usun, et see narratiiv saab kasvada ainult sellel pinnasel, mida domineeriv mämlugu pakub.

See narratiiv näeb ette (need ei ole enam Saarts ega Saare sõnad), et eestlastel on vaja Nõukogude minevik-täielikult unustada ja asendada see uue identiteedilise kompositsiooniga. Viimase koostisosadeks on tubli tööd rügar põhjamaalane, metsarahvas, talupojamõistusega digipioneer, kelle ühes käes on seenenuga ja teises Skype. Sellised me ju oleme. 1991. aastal tegime kannapöörde ja olimegi vabad, taotlesime liitu endise okupandi vihavaenlasega, tegime kõik – ning teeme endiselt –, et talle meele järele olla – pean silmas Ameerikat ja sealse välispoliitika taketikapi all laulmist. 2004. aastal saime taas eurooplasteks. Nui neljaks olleme põhjamaalased, kindlasti mitte idaeurooplased – sest Ida-Euroopa või, veel hullem, postsովetlikkuse on midagi põlastusväärset. Olen märganud, et paljud eestlased soovuvad, kui keegi tembedab meid postsովetlikuks või postkoloniaalseks. Pole sellest isiklikult kunagi õieti aru saanud.

David Chioni Moore pakkus ühe esimese Lääne päritolu akadeemikuna välja, et endiseid idabloki ja Nõukogude riike võiks vaadelda postkoloniaalsest perspektiivist.⁴ Põhjusteid, miks seda seni tehtud pole, on mitmeid. Esiteks Lääne postkoloniaalse õpetlaskonna marksistlik taust, mis idealiseerib Nõukogude kom-munismi ega sõnada mõista seda hukka sellistes kuringutes, milles on süüdistatud tavaliselt eksklusivselt inglasi, prantslasi, hollandasi, belgiasi, hispaanlasi, portugallasi või sakslasi. Teised põhjused on selle mõtiskluse kontekstis minu meelest märkimisväärsemad. Moore'i arvates on need rohkem kohaliku elanikkonna postkoloniaalsust peegeldavad murekohad. Ta kirjutab, et olulist rolli mängib see kujuteldav piirjoon, mis lahutab Euroopat ja Aasiat või Läänt ja Ida. Kõik, kes sellest itta jäävad, on asiadid (selle sõna halvustavas tähenduses), kes läände, on eurooplased, s.t kuidagi tsiviliseeritumad. Selles käsitluses on midagi võigast, mis meenutab rassilist mõlemist. Seega on kohaliku Ida-Euroopa elanikkonna postkoloniaalne püüdlus oma identiteedikuvandit ümber kujundada takistanud postkoloniaalse teooria viljakat rakendamist selle piirkonna uurimiseks.

Sellest lähtudes lisaksin, et eestlastele meeldib täien-dada seda veel ühe eristava ja eraldava joonega, mil-leks on soov pretendeerida (poliitilises) identiteedi-loomises põhjamaisusele. Ühelt poolt ilmneb selles autentsusotsing, mis püüab romantisemi vaimus rõhutada soome-ugri hõimugulust.⁵ Kuid ühtlasi püüab see pretensioon eemaldada meid Nõukogude taustast, nagu oleksime *rohkem* eurooplased, *rohkem* läänelikud kui meie ajaloolised postsotsialistlikud saatusekaaslased. Lisaks rõhuasetust taasiseseisvumisele, tagasipöördumisele. Ka seal on omajagu soovmõtlemist, mis peab esmatähtsaks 20+ aastat wabariiki (kui vaba see riik vaikal ajastul oli, on iseasi) ning ignoreerib sedasi juba eelduslikult viiekümne aastat jooksul toimunud märkimisväärsed arengid – mõelgem praeguses sisepoliitikas peaaroli mängivatele demograafilistele muutustele. See kahtlane põhjamaisus tagajamine ja enese distantseerimine postsövetlikust kogemusest peegeldab minu arvates teatavat alusetut üleolekutunnet, mida iga „õige eest-

lane“ slaavi rahvaste vastu kaudselt tajub. Ja see tuleb esile ka selles, kuidas me suhtume oma vene päritolu kaasmaalastesse, kuidas tahame distantseerida end „okupandist“.

EESTI KAITSEDEMOKRAATIA

Ma tahan rõhutada, et ma ei ütle seda selleks, et romantiseerida Nõukogude aega või pisendada Nõukogude režiimi tegusid. Ma räägin sellest, kuna kultuuriline mälu ei peegelda ajaloolist reaalsust, vaid on oleviku huvide teenis-tuses olev diskursus. Mart Laari ajalooõpikust võrsub intuiiv-sena näiv uus maailmapilt, mis vastandub sümmeetriliselt iga mõttes endisele. Ja üheksaküm-nendatel oli see ehk vajalik ise-seisvuse kindlustamiseks ja rah-va ühendamiseks. Kõik, kes on ehitanud selle riigi selliseks, nagu ta praegu on, au ja kumardus teile! Kuid seesama mämlugu on ideaalne valitsemisvahend taolises kaitsedemokraatias, mis iseloomustab Eesti ühiskonda ja poliitikat pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse. Sellest on kirjutanud pikemalt Tõnis Saarts Vikerkaares⁶ ning **Aro Velmet** umbes aasta tagasi Ukrainas toimuva sõja kontekstis Sirbis⁷, aga kui paari sõnaga kokku võtta, võiks kaitsedemokraatia peamine tunnus olla see, et julgeoleku-küsimustes on vaid niinimetatud õiged või, teisalt, riigi julgeoleku vastased arvamused.

Ja see hõlbustab igaükselt kahtlase väärtusega poliitika-te elluviimist. Mõtlemele Balti jaamas reisijate vene keeles teavitamise lõpetamisest, Maarjamäe memo-riali või Linnahalli unarusse jä-misest, Narva tanki saagast (ei, ma ei arva, et tank peaks sellisel kujul, nagu see seal oli, avalikus ruumis olema, aga oleks leidu-nud ka paremaid lahendusi ja see on hämväärne, kuidas see kõik toimis) või Vene kodanikelt kohalikel valimistel valimis-õiguse äravõtmise arutamise-st. Ja kui keegi julgeb nimetatud ot-suseid kritiseerida või küsimumis alla seada – tähendab, nende üle avalikku debatti pi-dada –, siis ta on rahvavaenlane. Ehk need kultuurilise mälu kontuurid, mis loodi üheksaküm-nendatel rah-va ühendamiseks, olles nüüd rakendatud julgeoleku ja avaliku korra vankri ette, hoopis lõhestavad Eesti poliitilist kogukonda ning õõnestavad demokraatli-ku ühiskonna alustalaks olevat arvamuste paljususe printsiipi.

KEERULISE MINEVIKU AVALIK OMAKSVÕTT

See omakorda ei tähenda, nagu milleski oleks süüdi tervislik kogus rahvuslus. Rahvuslusel on Ida-Euroo-pa ja postkoloniaalses kontekstis mõistagi oluline, emantsipeeriv roll. Kuid taolisele essentsialistlikule pinnasele rajatud rahvuslus, kus eestlus kujuneb vastandusest Teisega (*Other*), kelleks on sin elavad vene taustaga kodanikud, ei saa olla kuidagi meie poliitilist kogukonda siduv tervislik rahvuslus. Seesama essent-sialistlik hoiak on eriti nähtav poliitikute suhtumises Nõukogude aja füüsilisse ja ruumilisse pärandisse – monumendid, hooned, avalik ruum. **Urmars Reinsalu** – praegu populaarseima peaministri kandidaadi – aasta tagasi ERRile antud intervjuu seoses Maarjamäe memo-riaaliga võimaldab seda hoiakut veidi illustreerida. Maarjamäe memoriaali – või Reinsalu sõnades järgi „hektarite ulatuses keskse okupatsioonivõimu üliis-tuuskompleksi“ – teemal avalikku arutelu pidada on mõttek. Reinsalu leiab, et kui obeliski ajalooline eesmärk oli Nõukogude võimu ülistamine, siis polegi rohkem millestki rääkida. Selle loogika kohaselt on Maarjamäe memoriaali ideoloogiline olemus, mis määrab ühekülgelt kogu kompleksi tähenduse. Kui ma Maarjamäe memoriaali ümbruses endasuguste poisiklutiteidga kaheksa-aastaselt ukakat või politseid ja pätti mängisin, oli obelisk alati meie kogu-

nemispunkt. Me ei teadnud, et see rajati mingisuguse pooleldi väljamõeldud madruse ees või taganava-te bolševike meenutamiseks. Ja isegi nüüdses sellest teadlik olemine ei muuda mu õlut kuidagi halvemaks ega lisa punetavale päikeseloojangule mingisugust kommu-nistlikku tooni. See, et inimesed võivad kohale iseen-da vaimu sisse süstida, ei tule Reinsalule pähe. Tema loogika järgi peaksime raudteed üles kiskuma, kuna neid mööda saadeti mu vanavanaisa Siberisse, ja kõik hrustšovkad maataa tegema, kuna need loodi ju ko-loniaalasunikele elamiseks.

See essentsialistlik suhtumine kujuneb paratamatult välja tollest imaginaarsest kannapöördest, millega on proovitud üheksakümne esimesest aastast inimeste mäluiluti kujundada. Esimene samm tervisliku deko-lonisereerimise on aksepteerimine, et sellist kannapöoret on võimatu teha. Esimene samm on *avalikult* – mitte ainult eestlastele omaset sauna taga – tunnista-da, et ajaloo toonid ei ole mustvalgelt eristatavad ning minu perepuu juured võivad kasvada läbi kompartei ja

samal ajal soomusrongide. Ühes isikus, ühes rahvuses võivad saa-da omavahel kokku ohver ja oku-pant. Esimene samm on omaks võtta, et isegi kui tahame nii väga olla põhjamaalased, oleme ennekõike – seda muidugi juhu-l, kui eelistada ajaloolis-kultuuri-list analüüsi rassilise-geoloogilise – postsootsid ja Ida-Euroopa. Ma ei näe, miks me ei võiks väärtustada oma keerulist ja kirjut minevikku kui üht oma identiteedi kujundavat osa, selmet püüda olla ennast alandavalt lihtsalt nagu keegi teine.

Ma ei näe, miks me ei võiks väärtustada oma keerulist ja kirjut minevikku kui üht oma identiteedi kujundavat osa, selmet püüda olla ennast alandavalt lihtsalt nagu keegi teine.

kirjut minevikku kui üht oma identiteedi kujundavat osa, selmet püüda olla ennast alandavalt lihtsalt nagu keegi teine.

Põhimõtteliselt võib küsida: keda kotib ja mis on sel-lel pistmist pärast taasiseseisvumist sündinud noorte-ga? Meil on see õnn, et oleme sündinud selle uue aja tuumas ning oskame näha selle pahupooli – sotsiaal-majanduslikku ebavõrdsust, etnilist kihistumist, tarbi-misühiskonna kujutlusvõimeliste stagnatsioon – veidi kainema pilguga kui meie vabastamisepohmelis vanemad. Ma ei hakka kunagi mõistma, mida tähendas see šokiteraapia, mida meie vanemad ja vanavanemad pidid üle elama. On loogiline, et sellest jääb mingi jälg. Äkki see liberaalne rahvuslus on üks viis, kuidas vanemad põlvkonnad sellega kaasnenud iden-titeeditraumata alla suruvad? Selle asemel et võtta üks ühele tööna kõike, mis taasiseseisvumise järel emapiimgaga kaasa anti, võiks meie põlvkond väärtustada oma kirjut ajalugu ning sealt väljakasvavat hübrid-seid identiteedimälu. Äkki siis saame aru, et iga vene taustaga isik pole okupant, et Balti jaama venekeelse teavitused pole julgeolekuhoht ning et Maarjamäe memo-rialaali ei pea maha lammutama.

Foto: Nadia Gil

Gregor Mändma tudeerib Leideni ülikoolis kultuuri- ja mälu-uuringuid ning poliitökonomiat. Püüab palju lugeda, natuke kirjutada ja olla rohkem nagu Nuuskõmmik.

Foto: Hanna Borkveit

Reigo Raal on EKA tudeng, kes teeb tudengiasja ja kellele meeldib nõukogude arhitektuur.:

¹ Mändma, G. 2023. *Lagunenud Linnahalli apoloogia*. – Müürileht, 08.12.

² *Üldiselt keskendum rahvusluse poolele, kuid usun, et see neoliberaalne mõtteviisi võeti omaks samasuguse entusias-miga ja sarnasel eesmärgil kui resolutselt enda kommu-nistlikust majandusmudelid eemaldamine*.

³ Saarts, T.; Saar, E. 2022. *When the ethnic cleavage overshadows the class cleavage in a post-communist country and why should we care?* – *European Politics and Society*, lk 236.

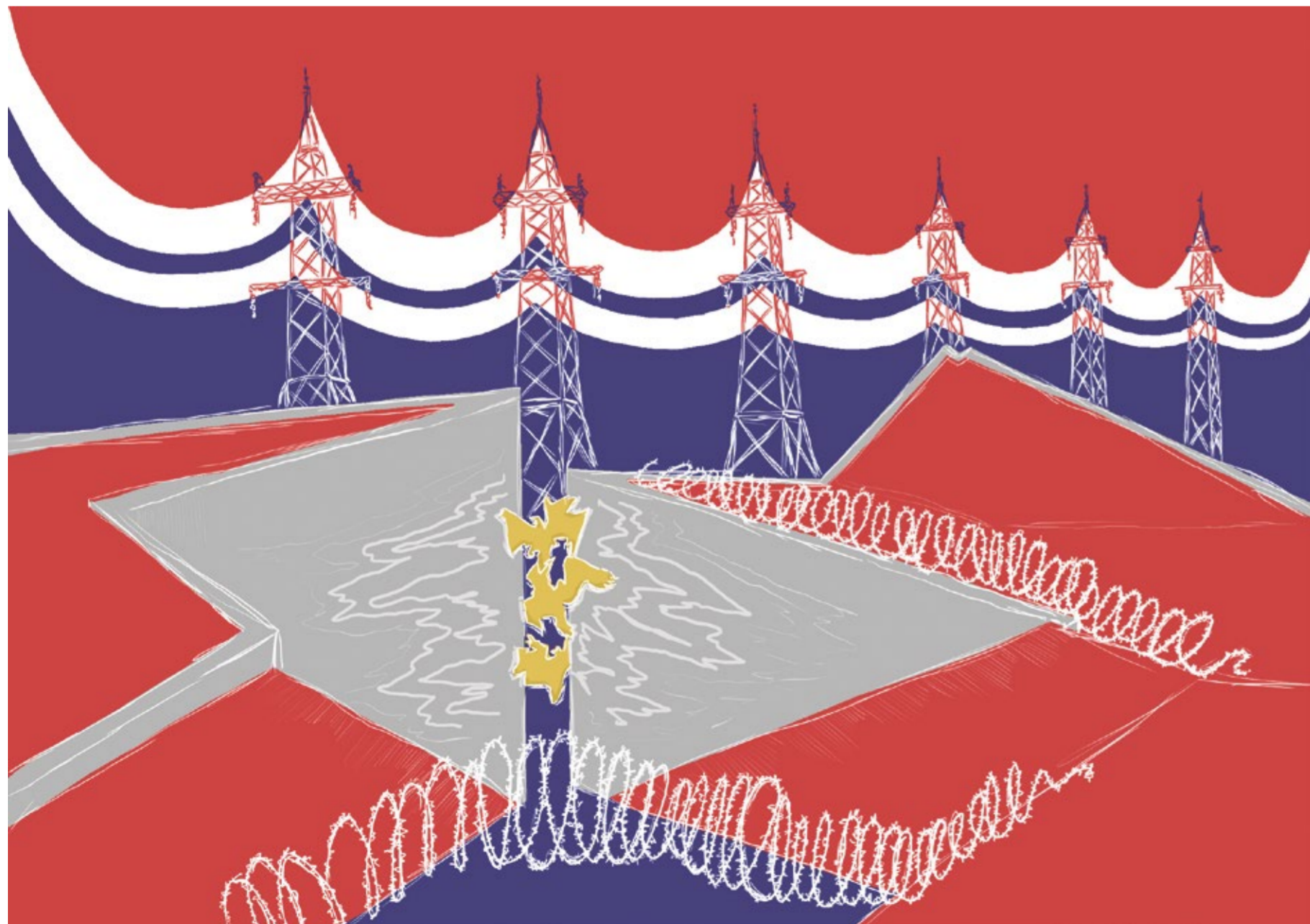
⁴ Moore, D. C. 2006. *Is the Post-in Postcolonial the Post- in Post-Soviet? Toward a Global Postcolonial Critique*. – *Baltic Postcolonialism*, lk 11–43.

⁵ *Ma ei tahaks seda autentsusotsingut hukka mõista, mis ei tähenda, et see poleks ühel või teisel viisil proble-maatiine. Sellest on kirjutanud näiteks Linda Kalljundi. Vt Kalljundi, L. 2022. Decolonise that – Estonian Identity as Indigenous and/or White*.

⁶ Saarts, T. 2012. *Kahnest demokraatiameelidest ja Eesti poliitika tuumkiingest*. – *Vikerkaar*, nr 6; Saarts, T. 2008. *Pronksitöö – sünduroopastamise läbikukkumine ja rahvusliiku kaitsedemokraatia süünd*. – *Vikerkaar*, nr 4–5.

⁷ Velmet, A. 2022. *Kaitsedemokraatia ohvrid*. – *Sirp*, 02.09.

⁸ *Urmars Reinsalu peab avalikku diskussiooni Maarjamäe memoraali üle mõttetuteks*. – ERR, 24.11.2022.

KESKKONNAORGANISATSIOONID PÄÄSTSID KORD ANTARKTIKA – KAS KA NÜÜD?

Kuna esmane pettumus, et novembrikuisel ÜRO kliimakohtumisel COP28 ei suudetud fossiilkütuste teemal otsustavust üles näidata, on nüüdseks lahtunud, on ehk paslik meenutada varasemaid keskkonnaläbirääkimisi, mis tundusid sama perspektiivitu, ent said ootamatult õnneliku lõpu.

Kati Lindström

Kaks aastakümnet (1968–1989) arutlesid Antarktika mandrit ja Lõuna-Jäämerd haldavad Antarktika lepingu süsteemi osalisriigid tõsimeeli selle üle, kas ja mis tingimustel võiks lõunamandri loodusvarasid kaevandada. Kui Antarktika maavarade kasutamist reguleeriva konventsiooni tekst 1988. aastal ratifitseerimiseks välja saadeti, tundus olukord lootusetu. Ometi asuti juba aasta hiljem viimistelema Antarktika lepingu keskkonnaprotokoll, mis pühendas Antarktika täielikult teadusele ja keskkonnakaitsel.

KAEVAME ANTARKTIKA ÜLES

Maavarade kaevandamine Antarktikas kerkis päevakorda 1968. aastal, kui paar tööstusettevõtet pöördus järeleparimisega Uus-Meremaa valitsuse poole. Antarktika leping oli toona kahteistkümmet riiki koondiv kinnine „klubi“, mille eesmärk oli säilitada poliitlist tasakaalu kahe suurvõimu (USA, Nõukogude Liit) ja seitsme Antarktikale konkureeriva territoriaalse nõudmise teinud riigi (Argentina, Tšiili, Suurbritannia, Prantsusmaa, Norra, Uus-Meremaa, Austraalia) vahel.

Poliitikutel oli raske meediale ümmargust rohejuttu ajada, kui täpselt läbirääkimiste ajal ilmusid uudised kütuse- reostusest või prügmägedest Antarktika baasides.

rääkimistelaua tagant lahkuma ja oma osast loobuma. Läbirääkimised edenesid esimesed kümme aastat siiski väga visalt. Suurimaks murekohaks ei olnud aga maavarade kaevandamise ökojalajalg, vaid küsimus, kellel on õigus selleks lubasid väljastada, s.t oma väidetavate territoriaalsete õiguste teostamine. Alles 1982. aastal hakkas töö konventsiooni teksti kallal jõudsalt edene- ma ning paistis, et viimast „neitsilikku mandrit“ pole võimalik päästa.

LÄBIRÄÄKIJAD VASTU TAHTMIST

Mida libedamalt läksid läbirääkimised, seda enam murretses rahvusvaheline üldsus. Antarktika lepingu konsultatiivkohtumised toimusid kinniste uste taga ning sinna ei pääsenud ligi ei vaatlejad ega ka meedia. Lekkinud mustandite põhjal süüdistati endiseid koloniaalriike viimase jagamata kontinendi varade endale krahmimises. Külma sõja poliitilistele blokkidele tasakaaluks loodud Mitteühinemisliikumisse koonduvad kolmandad maailma riikide jaoks oli see vastuvõetamatu ning Malaisia eestvõttel lisati „Antarktika küsimus“ 1983. aastal ÜRO peassaamblee päevakorda. Ka neid huvitas ennekõike poliitiline õiglus, mitte keskkonnakahju. Nõuti, et kontinendi maavarad peaksid olema „inimkonna ühine pärand“, nii nagu seda olid süvamere loodusvarad vastavalt 1982. aastal allkirjastatud ÜRO mereõiguse konventsioonile.

Antarktika lepingu riigid seisid vihaselt vastu kõigile katsetele Antarktikat ÜRO egijdi alla tuua ja otsustus- protsesses avada. Ometi näitavad arhiividokumendid,

et entusiastlikke läbirääkijaid oli laua ääres vähe. Teises maailmasõjas lüüa saanud Jaapan ja apartheidiriik Lõuna-Aafrika hoidsid madalat profiili, et mitte kaotada võimalust maailmapoliitikas osaleda. Argentina ja Tšiili olid veendunud, et kui läheb kaevandamiseks, tõmmatakse Ladina-Ameerikal nahk üle kõrvade, sest neil polnuku vajalikku tehnoloogiat ega finantse. Lisaks uskusid nad, et igasugune maavarade ammutamine toob kaasa paratamatu keskkonnareostuse, mille all kannatanuks kõige rängemalt just Antarktikale lähemal asuvad Ladina-Ameerika riigid. Nii töötas Tšiili varjatult selle nimel, et konventsioonis sätestatud piirangud teeksid nafta puurimise Antarktikas sisuliselt võimatuks.

ROHELISED KANGELASED

Võtmerolli Antarktika lepingu nõrkade kohtade ülesleimisel mängisid 1980ndatel keskkonnaorganisatsioonid, eriti Greenpeace ning Antarktika ja Lõuna-Jäämere Koalitsioon (ASOC).

Keskkonnaorganisatsioonide positsioon oli toona hoopis teistsugune kui praegu, kui COPi läbirääkimis- ala kihab kodanikuühendustest (COP 27-l osales vaatlejana 3036 MTÜd, millest ca 47% olid keskkonnaga seotud). 1980ndatel võis ligipääsust läbirääkimistele vaid unistada. Valitsuste ja keskkonnaaktivistide vastasseis oli lausa vägivaldne. 1985. aastal ei pidanud François Mitterrandi valitus paljusk lasta Uus-Meremaa sadamas õhku Greenpeace'i laev Rainbow Warrior, mis osales Prantsuse tuumakatsetuste vastastes aktsioonides. Terroriaktis hukkus üks inimene.

Greenpeace'i kampaania- dokumendid paljastavad muljetavalda haarde. Terroriaktis hukkus üks inimene. Greenpeace'i kampaania- dokumendid paljastavad muljetavalda haarde. Ühelt poolt korraldasid nad pingviinide marsse – tänavaproteste, kus pingviinikostüümidesse riietunud meeleavaldajad nõudsid Antarktikasse looduskaitsesala loomist. Nad olid nahaalsed ja leidlikud. Näiteks 1984. aasta oktoobris hõivasis Greenpeace'i aktivistid protestiks pingviinikolooniasse lennuraja rajamise vastu lennuraja materjale paljastati. Külma sõja poliitilistele blokkidele tasakaaluks loodud Mitteühinemisliikumisse koonduvad kolmandad maailma riikide jaoks oli see vastuvõetamatu ning Malaisia eestvõttel lisati „Antarktika küsimus“ 1983. aastal ÜRO peassaamblee päevakorda. Ka neid huvitas ennekõike poliitiline õiglus, mitte keskkonnakahju. Nõuti, et kontinendi maavarad peaksid olema „inimkonna ühine pärand“, nii nagu seda olid süvamere loodusvarad vastavalt 1982. aastal allkirjastatud ÜRO mereõiguse konventsioonile.

Teisalt olid nad diplomaatiliselt aktiivsed nii Antarktika lepingu kui ka ÜRO tagatubades. Ükski riik ei ole monoliitne. Teadlased, kelle ekspertisil Antarktika lepingu läbirääkimised põhinesid, aitasid keskkonnaorganisatsioone meelsasti ja ka poliitikutel seas lei-

dus neid, kes olid Antarktika päästmise nimel valmis Greenpeace'ile dokumente lekitama. Greenpeace valmistas omakorda ette infomaterjale Antarktika keskkonna kohta nii Antarktika lepingu kohtumise delegaatidele kui ka Mitteühinemisliikumise esindajatele ÜROs.

Kõige selle taustal oli tõsine teadustöö. Greenpeace saatis Antarktikasse teadusekspeditsiooni, mille eesmärk oli koguda sõltumatuid keskkonnanäidmeid. Poliitikutel oli raske meediale ümmargust rohejuttu ajada, kui täpselt läbirääkimiste ajal ilmusid uudised kütuse- reostusest või prügmägedest Antarktika baasides. Erinevalt Antarktika lepingu riikide teadlastest olid keskkonnaaktivistid sõltumatu süsteemivälise jõud, mis sai nõuda poliitikutelt vastutuse võtmist nii rahvusvahelises kui ka siseriiklikus plaanis. Väljaspool institutsioone tegutsedes oli neil võimalik reegleid rikkuda, nimetada asju õigete nimedega ja toita sisemisi vastuolusid läbirääkijate seas kuni murdepunkti.

KES PÄÄSTAB ANTARKTIKA NÜÜD?

COP28 mainimine Antarktika kontekstis ei ole juhuslik. Praegu on Antarktika suurimaks ohuks kliimamuutused. Jääkate väheneb, iga aasta toob uusi soojarekordeid. 2023. aastal oli Antarktikas ligi 1,75 miljonit ruutkilomeetrit jääd vähem kui normaalaastal. Ainult kasvuhoonegaaside radikaalne kärpimine suudaks päästa Antarktika – ning seeläbi ülejäänud maailma- mere ja madalal paiknevad rannikuriigid – kliimamuutuste hävitava mõju eest. Nagu ütles ÜRO peasekretär António Guterres enne COP28 kohtumist: Antarktika päästmiseks on vaja, et COP näitaks tugevat poliitilist tahet loobuda fossiilkütustest. Seda kahjuks ei juhtunud.

Tagasi vaadates on näha, et kui tahes monoliitne mingite huvide eest seisev blokk ka ei tunduks, on seal alati erimeelsusi, mis välise surve ja asjaolude kokkulangemise tagajärjel võivad viia läbimurdeni. Tuleb ainult see survemehhanism üles leida. See, kas keskkonnaühendused suudavad praeguseid läbirääkijaid survestada, pole kindel. Viimase 30 aasta jooksul on poliitilised süsteemid nende osaluse protokollid, vähendades võimalusi loominguks ja süsteemiväliselt sekkuda. Kindel on aga see, et praegused fossiilkütuste lobistid on sama vähe monoliitset kui kunagised Antarktika lepingu riigid, ja ootamatult pööre võib saabuda siis, kui ei julge enam loota.

Pingviin jalutamas mööda Greenpeace'i protestiaktsioonist Antarktikas, mille eesmärk oli peatada lennukite maandamisraja ehitus risti läbi pingviinikoloonia Prantsuse Dumont d'Urville'i baasis. Foto: Greenpeace / Steve Morgan

KIHVADEL VÄLKUVAD TAEVATÄHED

USA immigrantide kaudu hiphopikultuuri ja sealt edasi peavoolu liikunud grill'id ehk dekoratiivsed hambavõred säravad kiirelt vahetuvate trendsüklite maailmas aina kirkamalt.

Liisbeth Kirss

Kulda täis suud on saanud inimesi juba tuhandeid aastaid, ometi mõjub see siiani uuendusliku ja kohati võõra nähtusena, eriti Eesti mastaabis. Üheks levinuimaks suu dekoreerimise viisiks on *grills* (ka *grillz*) ehk dekoratiivsed hambavõred. See ingliskeelne nimetus on tuletatud auto iluvõrest ja pärineb USAst. Kõige varasemateks *grills*'i kandjateks peetakse aga etruski naise, kes elasid praeguse Itaalia aladel umbes 8.–3. sajandil eKr. Nimelt on arheoloogid leidnud sealt inimjäänuseid, millel on tõmmatud üle hammaste õhukesed kullast plaadid. Tihti peale olid nende kandjatel mõned hambad puudu, kuid uurimise käigus on selgunud, et neil polnud märki mõnest haigusest või traumast, mis oleks nõudnud hamba eemaldamist. Seetõttu arvatakse, et etruski naiste jaoks oli hambakaunistuste kandmine rituaalne ning ehetel oli esteetiline, mitte meditsiiniline funktsioon.

Pole kaugel aeg, kui hambavõresid võib kohata näiteks presidendi vastuvõtul.

Kuldhambad on olnud eri kultuurides tähtsad staatuse, rikkuse ja stiili väljendamise sümbolid. Samas on kuld olnud paljudes kohtades ainus hambaraviks saa-

80ndatel leidis *grills* oma kindla kodu hiphopi- ja räpiskeenes, kuhu see jäi paiksaks järgmiseks kahekümneks aastaks. 2000ndatel jõudsid need muusikazanrid ja ka teised algupäraselt afroameeriklaste loodud kultuurifenomenid peavoolu, nendega koos ka hambakaunistused. Aastal 2005 tuli artist **Nelly** välja ülipopulaarse looga „Grillz“, mis algab järgmiselt: „Rob the jewelry store and tell 'em make me a grill. Add the whole top diamond and the bottom rose gold. Yo we 'bout to start a epidemic wit this one.“ Võiks öelda, et tegu oli lausa prohetlike sõnadega!

LAPSEPÕLVEUNISTUS – KULDHAMBAD

Ka minu enda esimesed mälestused *grills*'ist pärinevad 2000ndate valjust, julgelt ja hullumeelset MTVst, kus neid ennenägematuid ja võõramaiseid ehteid kohtas nii muusikavideotes kui ka sellistes saadetes nagu „Pimp My Ride“, „Cribs“ või isegi „My Super Sweet 16“. Mäletan, kuidas üks rikas teismeline blondiin läks ühes osas väga gangsta vaimuga ehtepoodi, eesmärgiga osta teemantidega valjust, julgelt ja hullumeelset MTVst, kus neid ennenägematuid ja võõramaiseid ehteid kohtas nii muusikavideotes kui ka sellistes saadetes nagu „Pimp My Ride“, „Cribs“ või isegi „My Super Sweet 16“. Mäletan, kuidas üks rikas teismeline blondiin läks ühes osas väga gangsta vaimuga ehtepoodi, eesmärgiga osta teemantidega valjust, julgelt ja hullumeelset MTVst, kus neid ennenägematuid ja võõramaiseid ehteid kohtas nii muusikavideotes kui ka sellistes saadetes nagu „Pimp My Ride“, „Cribs“ või isegi „My Super Sweet 16“. Mäletan, kuidas üks rikas teismeline blondiin läks ühes osas väga gangsta vaimuga ehtepoodi, eesmärgiga osta teemantidega valjust, julgelt ja hullumeelset MTVst, kus neid ennenägematuid ja võõramaiseid ehteid kohtas nii muusikavideotes kui ka sellistes saadetes nagu „Pimp My Ride“, „Cribs“ või isegi „My Super Sweet 16“. Mäletan, kuidas üks rikas teismeline blondiin läks ühes osas väga gangsta vaimuga ehtepoodi, eesmärgiga osta teemantidega valjust, julgelt ja hullumeelset MTVst, kus neid ennenägematuid ja võõramaiseid ehteid kohtas nii muusikavideotes kui ka sellistes saadetes nagu „Pimp My Ride“, „Cribs“ või isegi „My Super Sweet 16“.

Peale räppartistide kannavad tänapäeval *grills*'i meelsasti ka pop-

mit on aga nähtud kandmas Soome ehtefirma Gardia *grills*'i. Samuti on kandnud kuldhambaid aastaid **Henry Körvits** AKA Genka ja muidugi **Tommy Cash**. *Grills*'i kandmine on Eestis tõusuteel ja enam pole kaugel aeg, kui hambavõresid võib kohata näiteks presidendi vastuvõtul, kuna huvi selle ehte vastu on suur.

KAS SINU HAMBAD HELENDAVAD PIMEDAS?

Tänapäeval on hambavõrede valik nõnda lai ja võimalusi nii palju, et midagi sobivat leiab igale inimesele ja mis tahes olukorda. Endiselt on väga populaarne *grills*'i klassikaline disain, mille puhul on hambad servadeni metalliga ümbritsetud, kallimad komplektid on omakorda kaetud vääriskividega. Aina rohkem tuntakse aga huvi ka teistsuguste vormide, vähem levinud kivide ja muude materjalide vastu.

Üks põnev *grills*'i-meister on näiteks **Clova Rae-Smith** (@clovajewellery), kelle signatuurhambavõred näevad välja, nagu üle hammaste oleks tõmmatud õrn pits või neil voolaksid sulametalilõhed. Ettevõtte **Gabby Elan Jewelry** (@gabbyelanjewelry) portfoolist leiab lõbusaid ja kvaliteetseid hambavõresid kõikvõimalike värvitoonide, kujude ja esteetikaga, küll aga sattus firma asja skandaali, kuna varastas mainitud Clova Jewellery disaini ja kopeeris seda üks ühele oma tellimustöö. See on disainikogukonnas, eriti *grills*'i-meistrite seas üks suurimaid patte, mis päädib tavaliselt suure pahameelega sotsiaalmeedias ning heal juhul patuse poole vabandusega.

Grills ei pea olema sugugi metallist – meigi- ja eriefektikunstnik **Lisa Michalik** (@lisamchlik) on tuntud oma eksperimentaalsete hambavõrede poolest, mis näiteks helendavad pimedas, on üleni punased või imiteerivad marmorit. Kindlast materjalist ja avallikult rääkinud pole, kuid fotode järgi tundub tegu olevat plasti või komposiidiga, millest tehakse tavaliselt hambalaminataate.

ERILISE MAAILMAS, KUS KEEGI POLE ERILINE

Näen *grills*'i kasvava populaarsuse ühe põhjusena tänapäeva ülikiiret trendsüklit ja valikute üleküllust – kui saad osta endale H&Mist mis tahes stiilis riideid ja TikTok'i moetrendid kestavad enne iganemast vaid kuu aega, soovivad inimesed paratamatult leida midagi, mis teeks neid eriliseks ajastul, kus mitte keegi pole eriline. Maailmas, kus kõike toodetakse üleuru kiiresti ja see visatakse ka sama kärmelt minema, on enda personaalse stiili arendamine muutumas aina tähtsamaks.

Pole ilmselt midagi personaalsemat ja silmapaistvat kui *grills* – 100% custom made ehe, mida saab kanda vaid üks inimene nendes maailmas. Viis, kuidas me *grills*'i kanname, on nõnda intiimne, et see on peaaegu et spirituaalne – oma ila sees, keele vastus, silitades neid pidevalt märkamatuks. See muudab ka meie suhtlust – hambavõre annab selle kandjale juurde enesekindlust, paneb rohkem naerma, naerutama ja rääkima, tahame igal võimalusel oma hambaid paljastada. Samas kaitseb see kandjat ja võib mõjuda hoiatavalt nagu mõne kiskja külmalt välvku hambumus, väljendades tugevust, kindlust, teravust ja vastupidavust. See on midagi palju enam kui näiteks rikkusega *flex*'imine. Hambavõred on tulnud naistelt, tööisklastist, immigrantidelt ning jõudnud lõpuks ka miljardäride suhu, sest need on vaidnamatult atraktiivsed ja vastupandamatult kummalised.

Liisbeth Kirsi loodud grill'id „Little Daisy“ (2023), „BFFZ“ (2022), „Hoiaatus“ (2023) ja „Pikad“ (2023). Fotod: Liisbeth Kirss

Foto: aaropirene

daolev materjal. Nii on suhtumine kuldhammastesse pidevalt muutunud: kohati on need olnud ihaldusväärsed, siis jälle vanamoodsad, ühes kohas märk rikkusest, teises vaesusest. Läänemaailmas on tajutud hambakaunistusi pikka aega pigem võõra, inetu või lausa barbaarsena, kuna ilma ühegi eripäraga sirged valged hambad on olnud kaua ilustandardiks ja jõukuse näitajaks.

IMMIGRANTIDELT KÕRGMOODI

Suhtumine kuldhammastesse hakkas muutuma umbes 1970ndatel USA-s ja seda tänu immigrantidele. Sisse- rändajail, kes tulid näiteks Jamaicalt ja Vietnami, olid nad siis oma kohalike naeratuse üle uhked või mitte, oli selge mõju kuldlike afroameerika kultuurile, kuna enamik immigrante asus elama mustanahaliste rajoonidesse. Hambakaunistused said tänavastiili osaks ja nende mõju ulatus aina kaugemale. Esimene märk *grills*'i kõrgmoodi ja seeläbi ka peavoolu jõudmisest on ajakirja Vogue Hommes 1975. aasta kaanefoto, mida ehk kuldsed hambumusega ikooniline diskojumalanna **Grace Jones**.

Liisbeth Kirss on eesti ehtekunstnik, *grills*'i-meister ja baaripidaja, kes ammutab inspiratsiooni peamiselt mimmundusest, naistevahelisest sõprusest ja peokultuurist.

STUUDIOS

DETAILIKOOLKONDLANE LIISI GRÜNBERG

„Studios“ on Müürilehe rubriik, mis vaatleb ühe päeva vältel loomeinimeste tööd, paotades ust nende harjumuspärasesse töökeskkonda, milline see ka poleks ja kus see ka ei asuks. Seekord käsime külas Sundance'ile pörutaval animaatoril Liisi Grünbergil.

Kirjutas **Rasmus Kuningas**,
pildistas **Johanna Reinvald**

Teisipäeva ennelõuna, kui me Liisiga tema Põhjala studios kohtume, on lumine, helge ja karge. Jõuame fotograaf **Johannaga** natuke varem kohale, mistõttu helistan Liisile, kuid ei saa vastust. Helistan korra veel, taas vaikus. Jõuan juba mõelda, et kas olen ehk aja sassi ajanud, kuid esialgu pole teha muud, kui end väliskesise isse sisse lasta ja fuajee diivanile istutada. Hiljem tuleb välja, et helistasin kaks korda valele numbrile, loodetavasti ma kellegi hommiku ära ei rikkunud. Liisi jõuab aga kohale täpselt kella pealt, surume kätt ja suundume hoone teisele korrusele, kus asub ta stuudiouruum.

Müürilehe lugejale on Liisi tänu oma joonistustele kindlasti tuttav. Just koomiksrite ja illustatsioonide juurtest ta enda praeguse põhitegevuse ehk filmiloomiseni jõudiski. Liisi režidebüüt „Miisufy“ rändab praegu mööda maailma festivale ning on valitud ka filmifestivalide ühe *crème de la crème*'i ehk Sundance'i lühifilme programmi. Ehk saab Eesti juurde veel ühe Sundance'ilt alguse saanud eduloo?

Stuudio võtab meid soojalt vastu. Liisi hoiatas kohutamisega kokku leppides jahedate olude eest ja soovitas sooja kampsuni selga tõmmata. Tore on aga tõdeda, et kujutuspilt külmetavast kunstnikust ei pea alati paika, sest studio on kõrgete lagedega, valgust täis ja soe. Seinu kaunistavad joonistused, plakatid, akna kohal ripub aga musta kassi kujutat õhupall, mis Liisile ta filmi linastusel kingiti. See pole tema sõnul sama kass kui filmis ja mingit suurt sidet ta õhupalliga ei tunne, kuid ometi käib ta vahetevahel kõssi tõmbunud kassile kõrrega taas elu sisse puhumas, kui kiisu on heelumist tühjaks jooksnud.

Stuudiot jagab Liisi kolme teise animaatori, soomlaste **Heta Jääliinoja**, **Sanni Lahtineni** ja **Joni Männistöga**. See on ka põhjus, miks talle meeldib studios käia – siin on hea juttu ajada. Ühel hetkel astubki Heta uksest sisse ja asub oma laua taga tööle, vahel meie vestluse peale vaikselt itsitades. Praegusesse studiosse koliti võrdlemisi hiljuti, enne tegutseti teisel pool tänavat. Uues studios meeldib Liisile rohkem, siin on rohkem valgust ja seetõttu vähem unine. Peaaegu maast laeni aknad lasevad terve seina ulatuses sisse külluslikult loomulikku valgust. Siit saab hea ülevaate Põhjala tehase piirkonnast.

Liisi pakub meile teed, haput ja marjamaitselist. Ühe kruusi peal on tuntuud tšehhi multikast pärit väike mutt, mis vallandab mälestuste laviini mu lapsepõlvest. Mainin, et olen suur väikse muti multikate fänn, ja Liisi loovutabki mutikruusi mulle. Kui minu mutimultika lemmikosa oli „Mutt ja auto“, siis Liisile meenub, kuidas mutt aitas hiirel sünnitust vastu võtta: emahiire seest vupsas kukerpallitades välja terve trobikond väikseid hiiri, kes asusid seejärel üheskoos lõbusat rivitantsu vihtuma (kodus nostalgiala huvides väikse muti multikaid üle vaadates selgub, et sünnitas hoopis jänese, aga sellegipoolest päris *heavy stuff*). Uurin, mis multikate peal Liisi ise üles kasvas. Ta meenutab, kuidas Pärnus ulatus haigla satelliidühendus tema koduni, tänu millele saatsid tema lapsepõlve illegaalselt Saksa televisioon ja Cartoon Network. Eriti teemas olevat Liisi sõnul olnud „Kaks rumalat koera“.

KASSID, EI KASSI

Muidugi mõista peame rääkima „Miisufyst“, sest see on järjekordne tohutu potentsiaaliga eesti animatsioon. Tegelikult läksingi intervjuule väikse salasooiviga Liisi film

ära näha, kuna PÖFFil ma seansile ei jõudnud, aga isegi enne, kui jõuan küsida, uurib Liisi ise, kas oleme tema filmi näinud, ja pakub, et vaatame ära. Turtsatan visuaalse komöödia ja üllatavate lahenduste peale terve vaatamisaja. Tore on jälgida, kuidas ka filmilooja ise mõne koha peal endiselt väikseid meigepahvakaid ninasõõrmeist välja laseb. „Miisufy“ on Liisi sõnul küll kassidest, kuid seal on ka teisi teemasid, nagu eskapism ja suhe nutitehnoloogiaga. Ta mainib, et kuna käsitletakse digimaailma ja interneti puudutavat, tundusid kassid kui üks interneti põhi-meem ainuvõimaliku valikuna, mille najal enda sõnumit edastada. „Kuna visuaalselt on esil kassid, siis ka turunduses räägime kassidest. Aga inimesed kammivad/(kassivad) nende kassidega liiga ära ja ma muutun selliseks kassinaiseks,“ naerab Liisi. Kasse või koeri Liisi teistest aga ülemaks ei see ja endal tal lemmiklooma pole. „Kui kellelgi on kass, siis ma hea meelega silitan,“ märgib ta. „Miisufy“ puhul tuli Liisi sõnul kõigepealt visuaal ehk sündisid erinevad kassidest tegelaskujud, mille avastas Liisi Instagramist filmikriitik ja -produtsent **Aurelia Aasa**, kes lükkas hoo sisse ka **Sander Joone** „Sierrale“. Aasa pakkus, et kassid võiks filmi panna, ja kirjutas valmis ka stsenaariumi. Liisi räägib, et algversioonis pidi Miisu kutsuma teisi kasse üles laulma, ajendama omamoodi laulvat revolutsiooni (või kassikontserti?). Ta meenutab, et kuna kassid jooivad filmis päris palju (ilmselt depressioonist, mille on tekitanud inimeste ekraanivangistus), siis ta pidi mõtlema välja kõikvõimalikke viise, kuidas nad oma jooginõudega muusikat võiksid teha. Laulev revolutsioon aga filmi lõpuks ei jõudnudki (Liisi sõnul õnneks).

Liisi arvab, et „Miisufy“ on ka praegusel kujul hea, kuid ta tunneb, et alati on midagi, mida oleks võinud veel viimistleda, näiteks pühendada taustade joonistamisele rohkem aega. Ta esindab nimelt koolkonda, mis leiab, et mida rohkem detaile, et mida rohkem detaile, seda parem. Liisi märgib, et see tekitab seoses keskkonnaga spetsiifilisema tunde. „Mida geneerilisem, tühjem ja minimalistikum, seda rohkem on n-õ vaikimisi väärtusi,“ ütleb ta.

Liisi räägib, kuidas „Miisufy“ inimegelase linna- ja Miisu digikeskkonna vahel hakkasid võtma kuju pla-

Liisi esindab koolkonda, mis leiab, et mida rohkem detaile, seda parem.

neerimata paralleelid – mõlema elukeskkonda iseloomustab tahukalisus, kassid ja kuubid. Pärismaailmas siis Annelinna paneelkate ja Miisu digiilmis kasside „tubade“ kujul. „Need on magusad hetked, kui tekiavad sellised ootamatud paralleelid,“ ütleb Liisi.

PÕNNIKELL-PÕNNIKELL

Liisi käib studios iga tööpäev, koju üritab ta tööd endaga mitte kaasa võtta. „Muidu keskendudki ühele loomingulisele asjale ja jääd sellesse kinni. Nii unustad, et peaks inimesena midagi muud ka tegema, aga see pole päris tervislik,“ räägib ta. Kui Liisi animaatorina alustas, töötas ta tihti hiliste õhtutundideni, kuna ta tundis, et peab ennast kuidagimoodi tõestama. Nüüd proovib ta oma elu rohkem struktureerida.

Ta koostab tihti hommikuti nimekirju, päevakavu, pannes kellaajalise täpsusega kirja, mida ta mingil hetkel teeb. Mida raskem on hommik, seda detailsemaks

Liisi arutleb, et kui hakata mingeid asju automaatselt tegema, nende peale mõtlemata, näiteks nõusid pesema, siis jääb üle rohkem aega mõtlemiseks.

Liisi toob välja, et inimesel, kes tahab Eestis filme teha, peab olema võimalik riske võtta, viidates igal hetkel vähemalt kolme varuplaani olemasolule.

lähed Liisi sõnul ka ta graafik. Ta tunnistab, et vahel peab sundima end tegutsema, näiteks kui pole juhulikult hea tuju. „Mõnikord, kui olen kodus tööd teinud, on kirjas ka näiteks „pane ennast riidesse“, „mine pesema“, „pese nõud ära“, „toob välja, et inimesel, kes tahab Eestis filme teha, peab olema võimalik riske võtta, viidates igal hetkel vähemalt kolme varuplaani olemasolule.“

Ta koostab tihti hommikuti päevakavu, pannes kellaajalise täpsusega kirja, mida ta mingil hetkel teeb. Mida raskem on hommik, seda detailsemaks läheb Liisi sõnul ka ta graafik.

Foto: enalogo

Rasmus Kuningas esineb sel aastal filmi- ja teatrikritikuna, kuid ajab järgmiseks hooajaks taga uusi rolle.

Foto: enalogo

Johanna Reinvald on fotograaf ja produtsent, kes otsib praegu tööd.

„See on mingsugune spetsiifiline segu asjadest, mis mulle meeldivad,“ kirjeldab ta oma stiili.

Ma pole nüüd päris kindel, kas päästan sellega, mis järgneb, valla mingid iidsed jõud või mitte, aga Liisi otsustab jagada meiega oma nime saladust. Seega usaldan lugejat, et ta ei hakka siinkohal nimemaagiaga mässama, või kui, siis üksnes heal eesmärgil. Igatahes näitab

Liisi meile, et kui tõmmata tähejadale „LIISI“ paar kriipsu juurde, moonduv ta nimi ümber hoopis „ENSIVks“. Liisist õhku sel ajal tõelist lapselikku jagamisrõõmu, puhvas vormimäng.

Liisi alustas oma illustraatoriks ja animaatoriks saamise teed Tartus Pallases meedia- ja reklaamikunsti õppides. Enda sõnul valis ta selle eriala üksnes seetõttu, et õppekavas oli koomiksi aine ja talle meeldis gümnaasiumis väga koomikseid lugeda. See on ehe näide sellest, kuidas oma impulsse tasub järgida, sest need viivadki su tihti täpselt sinna, kuhu sa jõudma pead ja jõuda tahad. Liisi lisab, et muidugi meeldisid talle ka teised asjad, mida õppekavas pakuti, aga erialavaliku määras suuresti just koomikshuvi. Tartus oli Liisi sõnul ka tugev joonistamise ja maalimise suund.

„Mulle on alati meelindud end natukene proovile panna. Akadeemiline joonistamine oli ka nagu väljakutse.“ Mitmekülgse õppekava läbimisel tunnetaski Liisi, et talle pakub rohkem huvi just animatsioon, mistõttu ta suundus edasi EKASSE.

Kui viitan, et palju on seega juhtunud läbi juhuse, siis sellega pole Liisi täiesti nõus, vaid ta

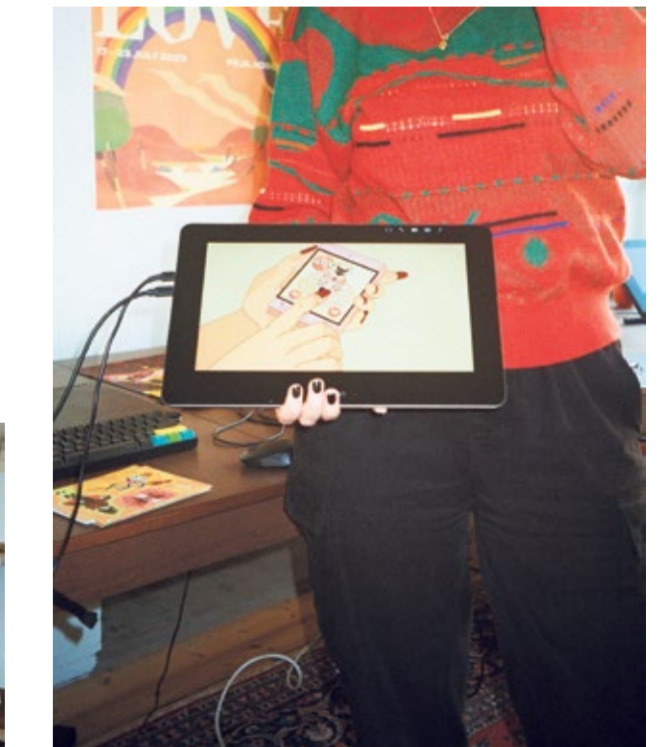
mõtiskleb, et ta elu on saanud teatavad kureeritud juhused. See tähendab tema sõnul seda, et ta pole kõigest võimalustest kinni haaranud, vaid vaadanud eelkõige, mis talle huvi pakub. Ta ütleb, et tal on kindlasti olnud häid võimalusi, et jõuda sinna, kuhu ta on jõudnud. Ta toob välja, et inimesel, kes tahab Eestis filme teha, peab olema võimalik riske võtta, viidates igal hetkel vähemalt kolme varuplaani olemasolule. Kõnime üle, mis võiks Eestis filmitööstuses paremini olla, ei soovi Liisi eriti arutlema asuda. Ta annab mõista, et ei tunne end sel teemal eriti mugavalt, kuid leiab, et tal endal on hästi läinud ja millestki ta otseselt puudust ei tunne.

Liisi paneb ette, et võiks sööma minna, seega suundume üheskoos alla Kopli Kõõki lõunatama. Söögi-toas ootavad meid ees **Mattias** ja **Vesse**, kes teevad kive ja sisalikke. Liisi sõbrad pole aga mingid sünged nõiad, kes mateeriat transformeerivad, ning „kivid“ ja „sisalikud“ pole mõne uimasti tänavanimi, vaid Mattias ja Vesse on mängutegijad, kes töötavad parasjagu *survival/rogue*-tüüpi VR-mängu „Bootstrap Island“ kallal, kus maastikuloome on ülim täppistöö ja iga kivi asukoht eluliselt tähtis. Jutt läheb korraks mängustuudio juhi **Rein Zobel**i peale ja Liisi mõtiskleb, kas

see on sama inimene, kes neid pakse hobuseid joonistab. See lõplikku vastust ei saagi.

Uurin söögi kõrval poolnaljatades, kas Liisi on ehk **Sven Grünbergiga** suguluses. Saan vastuseks, et ei ole. Liisi avaldab lootust, et ehk küsib keegi kunagi ka Sven Grünbergilt, kas ta on tema sugulane. Kui Liisi oli Joonisfilmis praktikal, oli Sven teisel pool seina ja Liisi

kuulis ta häält. Ta meenutab, kuidas ta lapsena Sveni vinüüli kuulas ja et muusika meeldis talle väga. Liisi kahtlustab, et ta isa ostis plaadi, kuna sel oli peal nende nimi. Samal põhjusel tahab Liisi isa reisida ka Saksaamaal asuvasse Grünbergi linna. Vesse mõtiskleb, et äkki on kogu Grünbergi ainult Grünberge täis – kõik Liisi näoga. Olen siiski kindel, et Liisi-näolisi filmitegijaid on maailmas vaid üks ja see üks Liisi Grünberg tegutseb just siin, enda Marati tänavas studios, mitte Grünbergi linnas liba-Liiside keskel.

ÜHE DEEMONI VÄLJAAJAMINE

Luges **Tõnis Hallaste** ■ Agara kirjandusauhindade jälgijana küsisin endalt juba enne selle raamatu lugemist: kas on pääsu, et Sven Vabari proosaloomingu kokkuvõtte, õieti tema senine ilukirjanduslik elutöö saab Betti Alveri debüüdi-preemia? Kas või seepärast, et kuni ta aktiivsemalt tegutses, oli ta üks meisterlikemaid Tartu kirjanikke, mille tõendusks olgu kas või Tuglase novellipreemia pälvimine 2010. aastal. Vaheate, täpsete lause- ja huvitava unenäolise kujutlusilma koostoimel tekib Vabari loomingus kergelt vastuolulisel moel rahulik lennukus – kaalutud sammul ja mingisugusegi rapsimiseta jõutakse küllaltki pöörase sündmustikuni. Loed südamehuga, aga ümber jutustades kõlaks see justkui hullumeelse sonimisena. See kõik annab ta jutudele mingi köitva lummu-

Raamatus annab ilmet enese ja maailmaga rahulolematu ning otsapidi vaat et suitsiidne maailmapilt – ja kogumiku väljaandminegi mõjus milligi lõpetamisena.

se, neisse on hõlbus uppuda – kui mitte selles mõttes, et tahaks raamatut kibekiiresti sisse ahmida nagu meelelahutust, siis selles ometi, et lugemise ajal tekib sisemusse tavalisest märgatavam nihestus. Kuidas saaksidki sellega konkureerida oma esimesi samme tegevad noored?

LÜÜRILINE, UNENÄOLINE, INTELEKTUAALNE...

„Ribadeks tõmmatud linn“ on niisiis koondkogumik, ühe kirjandusliku elutee koondamine õhukesse 180-leheküljelisse raamatusse. Tekstid on kirjutatud aastatel 2001–2014, hiliseimad seega ca kümme aastat tagasi. Nõnda on väikestviisi tegemist kirjandusajaloolise dokumendiga, kunagise loomeelu jäädvustusega. Kuivõrd need on olnud varem kättesaadavad blogipostitustena ning muist ilmunud ka kultuuriperioodikas, on need otsekui avalikust sahtlist võetud tekstid. Seetõttu on Vabari raamatu nimetamine debüüdiks kummaline, kui tahes tehniliselt korrektee see ka poleks.

Lugema hakates signees minusse et kahtlusiva, debüüdi-preemia võidu enesestmõistetavus taandus blogipostitustena ning muist ilmunud ka kultuuriperioodikas, on need otsekui avalikust sahtlist võetud tekstid. Seetõttu on Vabari raamatu nimetamine debüüdiks kummaline, kui tahes tehniliselt korrektee see ka poleks.

Lugema hakates signees minusse et kahtlusiva, debüüdi-preemia võidu enesestmõistetavus taandus blogipostitustena ning muist ilmunud ka kultuuriperioodikas, on need otsekui avalikust sahtlist võetud tekstid. Seetõttu on Vabari raamatu nimetamine debüüdiks kummaline, kui tahes tehniliselt korrektee see ka poleks.

Lugema hakates signees minusse et kahtlusiva, debüüdi-preemia võidu enesestmõistetavus taandus blogipostitustena ning muist ilmunud ka kultuuriperioodikas, on need otsekui avalikust sahtlist võetud tekstid. Seetõttu on Vabari raamatu nimetamine debüüdiks kummaline, kui tahes tehniliselt korrektee see ka poleks.

Lugema hakates signees minusse et kahtlusiva, debüüdi-preemia võidu enesestmõistetavus taandus blogipostitustena ning muist ilmunud ka kultuuriperioodikas, on need otsekui avalikust sahtlist võetud tekstid. Seetõttu on Vabari raamatu nimetamine debüüdiks kummaline, kui tahes tehniliselt korrektee see ka poleks.

Putmed ja üksiklood, mida olin varem lugenud juhulikus järjekorras üsna kaootilisest blogimassiviist, on seatud ses raamatus struktureeritud, ehkki mitte kronoloogilisse järjestyse. Nõnda tekkis lugedes mingi terviklikum pilt, mis oli koondatud nelja alapealkirjastamata ossa. Kuigi lugemiselamus ei olnud esma-

järgus morbiidne – pigem sobiksid näiteks märksõnad „lüüriline“, „unenäoline“ ja „intellektuaalne“ –, süvenes minus mulje sellest raamatust kui deemonite väljaajamise katsest. Ilmet andis teataval määral enese ja maailmaga rahulolematu ning otsapidi vaat et suitsiidne maailmapilt – ja kogumiku väljaandminegi mõjus milligi lõpetamisena.

JÄÄKARUD, HEIDIKUD, JUTUD, VMS...

Sünge, väljutamist vajava mürgisuse mulje tekkis minus juba I osa lugemisel, mis koosneski üksnes pikast novellist „Jääkarud“. Selles on inimesed otsustanud, et inimlik peab välja surema, ning pärast esialgseid enesetapulaineid seistakse silmitsi probleemiga, kuidas saada laipadest lahti nõnda, et üdini mürgine inimlik essents loodust ei saastaks. Seega mängib autor hipiliku impulsi peal jätta inimesest või liigist maha võimalikult väike ökoloogiline jalajälg, ent see on saavutanud loos absurdsed mõtmed. Muidu võiks see mõjuda tobeda pilana, iroonia-noolena keskkonnaaktivistide suunal, ent teksti eripositsioon nii kogumiku avajutu kui ka omaette osa ainsa tekstina rõhutab, et tegemist pole niisama keel-pöses-naljake-sega. Nii algab kogumik mõttega, või pigem meeleoluga, et inimolend on vääritud, inimlik liiane ja tema eksistents mürgine. Edastatud on see aga võrdlemisi kiretult, lõbususe või meeletuheitena.

Kui anda II osale pealkiri, võiks selleks olla „Eluheidikud“, siin sisaldub ka kogumiku üks parimaid lugusid, autorile omal ajal Tuglase preemia toonud „Musta lennuki kirik“. Kuigi kõik jutud pole temaatiliselt heidikuteist, lisab see motiivi oma tähendusnäansi kõigile samasse osasse kuuluvatele tekstidele, nagu „Päike“, mis võiks netist omaette loetult tunduda üsna lihtsa romantilise allegooriana, näiteks igavese elutüdimusvihma käest loodusesse põgenemise ja sealt esimest korda päikese leidmise loona. Siinne II osa kontekst ning naabertekstide temaatika pakuvad aga tõlgendusvõimalust, et tekst võiks olla hoopis pilguheit sotsiaalselt eraldatud inimese mõtte- või tundeilma – linnast põgenemine ja soost päikese leidmine saab looks sellest, miks ja kuidas tehakse lõpparve ühiskonnaga ja saadakse n-ö asotsiaaliks. Isiklik lugu muutub sotsiaalseks probleemiks, ent sotsiaalne probleem moodustubki isiklike lugude summast.

Tuleks siiski rõhutada, et Vabar ei romantiseeri asotsiaale (isegi mitte „Musta lennuki kirikus“, milles peategelane otsustab ise hakata üheks neist, et teada saada, miks nad kogunevad massiliselt Tartu mahajäetud lennuväljale). Vabari novellides kujutatud kodutute elu juures pole midagi kadestus- ega ihaldusväärset, see pole elegantne ega kuidagi kaunis. Selle kogumiku asotsiaale kujutatakse haisvate, vägivaldsete, õigupoolest päris ebameeldivatena. Vahest oligi see jutustaja(te) lummatud heidikute elukoledest kogu kaasneva analüütilise distantsi kiuste see, mis süvendab juba esimesest osast idanenud süngust.

III ega IV osas ei leidu sellist läbivat temaatilist liini, väga tinglikult võiks need aga alapealkirjastada näiteks raamatu enda alapealkirjast laenatud märksõnadega, vastavalt „Jutud“ ning „vms“. III osas domineerib mul-

Sven Vabar Ribadeks tõmmatud linn

Jutud vms 2001–2014

SVEN VABAR „RIBADEKS TÕMMATUD LINN. JUTUD VMS 2001–2014“ TOIMETANUD KAJAR PRUUL, KUJUNDANUD MARIS KASKMANN KAKSIKHAMMAS, 2023 / 181 LK

je veidi klassikalismast jutustavast proosast. See on ka ainus osa, kus on lood nimelistest tegelastest kolmandas isikus. Enamasti eelistab Vabar minavormi – jutustajaid, kes mõjuvad autorilähedaselt, otsekui tegemist oleks autobiograafiliste kildudega kujutletud eludest, mis võimaldavad n-ö ümberjutustusi hargnevate teede aiast. Vahel kasutab autor ka kõiketeadvat positsiooni („Jääkarudes“, aga ka lühemates laastudes). III osast leiame aga loo Robertist, kes eksib oma linnas varjatud poolde („Jutustus kolmest linnast“), loo Kaidost ja Sirllest ja nende tänavakunstist („Tänavakunstnikud“), Karlost ja Andrast ning mahajäetud majast („Tühi maja“). See väljamõeldud tegelestest jutustamine pole siiski Vabarile kuigi omane, viimases kahes osas ilmub ka autorilähedane (ja autorist üsnagi eristamatu) minategelane, mis annab neile lugudele meenutuse maigu. Raamatu viimase osa tekstid mõjuvad proosapoeemilikumalt, olles kohati pigem kummastavad mõtteid kui novellid, kuigi siingi ei saa ülemäära rangeid piire tõmmata. Näiteks raamatu viimane jutt „Pööninglinn“ mõjub terviklikuma novellina kui muidu „klassikalise“ III osa avalugu „Mina-kihutaja“ või selle viimane „Mis on avangard?“, mille liigitaksin poeetilisteks laastudeks. Ei saa seega öelda, et IV osa oleks mingi „ülejäädud tekstide“ panipaik. Vististi poleks ka mõistlik lõpetada jutukogu juhustele laastudega, „Pööninglinn“ on igati hea kooda.

PÄIKE MÄDASOOST

Hoolimata sellest, et tegemist on varem tunnustatud autori tavatul hilise debüüdiga, on kogumikul siiski teatav mitte-veel-päris-valminud mekk juures. Ma ei pea silmas üksikjuttude viimistlust, kuivõrd eesti kirjandusest oleks raske leida silutama kirjutuslaadiga autorit. Pigem räägin siin tema loomingulise maailma terviklikkusest, ehk ka kogumikust endast kui kontseptuaalsest tervikust. Esiteks on raamatus temaatiliselt liiga „riimuvaid“ tekste ehk loopaare, millest kumbki kaotab samade kaante vahele panduna muu hulgas mingi osa oma isemasusest ja muutub seeläbi veidi nõrgemaks. Näiteks lõppevad nii „Tänavakunstnikud“ kui ka „Tühi maja“ mõlemad ühe noorpaari sulandumisega oma keskkonda, lugudes „Nimede kõrb“ ja „Jutustus kolmest linnast“ sattusid peategelased aga unenäolisse vahetegelikkusesse, kus nad said teatavat keskkonda, kodulinna küll näha ning seal kõnida, aga mitte sellesse puutuda.

Minu maitsele oli raamatu unenäolistel laastudel – mõtlen siin proosapoeemilikumaid tekste IV osas, aga ka mujal kogumikus, mis on enamasti kas abstraktsemad mõtlemõlgutused, unenäokirjeldused või mõne kujundi väljakirjutused – veidi juhuslik mekk man. Mitte et lüürilised laastud peaksid tingimata sisaldama ja kandma mingeid leitmotiive, ent nende lisamine kogumikku aitas süvendada muljet, et selle raamatuga sooviti vabaneeda senise kirjutatu taagast. Kõige selgemini kumas see mõte teose kahest esimesest osast kogu nende mustameelsuses, kolmandast ja neljandast jäi heade tekstide kiuste irduolevate ideeteostuste mulje. Kohati olid üksiksooritused meisterlikud (näiteks minu hinnangul väärnukska „Tänavakunstnikud“ Tuglase novellipreemiat, aga kaks aastat järjest seda samale autorile pigem ei anta), ent tervikpilt oli siiski veidi hajali, otsekui tegemist olnuks luigelauluga poollejäetavale loometeele.

Olingi arvanud, et Vabar on enne raamatu ilmumist teinud kirjutamisega lõpparve, ja kogumikku lugedes tundus see mulle ka emotsionaalselt põhjendatud – tekstidest vaatas vastu sisemine loome-deemon, mis küsis süngete teemade ja tumedates toonides maailmavaate järele. Teiseks kirjandustee katkemise põhjuseks pidasin isikliku loo intensiivtust, pereisaks saamist ja sellega kaasnevate kohustuste suurenemist. Mõnda aega hiljem kuulsin, et Vabar tegutseb siiski edasi pseudonüümi Kivivalgel all, kirjutades tekste, mis sarnanevad enim ehk kogumiku neljanda osa laastudega. Niisiis lugu jätkub, kuivõrd tekste jätkub, sealjuures jätkusuutlikul moel.

Mitmeti Vabariga sarnase käekirjaga **Mehis Heinsaar** (kas on paremaid fantastilisi novelle Tartust kui ühe „Kõhkleja Bernard“ ja teise „Tänavakunstnikud“) kirjutas oma „Ööpäevikus“ sellest, milline pelgus on temal väikekoodanliku elu suhtes: „Niipea kui algab „päris elu“ perekonnaidüll, kurnatuse piirile viivade argisekelduste ja muude väikekoodanlike seiklustega, muudab see mu meeleolumaastiku mädasooks.“² Vabari loomeloost jääb end tunne, et vahel tuleb päike välja alles siis, kui oled otsustanud minna sinna „mädasohu“.

¹ Eeldasin võitu bestselleriks saanud romaaniavästluse võidutööle Sven Mikseri „Varedale“, ent väga ei üllatanud Mirjam Parve luulekogu „Varjakeha“ edu.

² Heinsaar, M. 2022. Ööpäevik. – Loomingu Raamatukogu, lk 60. SA Kultuurileht.

SALME KULTUURIKESKUS

LINNATEATER.EE

UKRAINA AVASTAMINE

Etendused
31. jaanuaril ja
1., 27., 28., 29. veebruaril

EMTA lavakunstkooli, Tallinna Linnateatri ja teatri Ekspeditsioon koostöö

EMTA lavakunstkooli XXXI lend

EESTI MUUSIKA- JA TEATRIAKADEEMIA

EKSPEDITSIOON

EKA Eesti
Kunstiakadeemia

MAGISTRI- JA DOKTORI- ÕPPEKAVADE INFOTUNNID

jaanuaris ja
veebruaris

Lisainfo ja registreerimine
artun.ee/infotunnid

Uuel aastal
uued saated!

Kuula otse argipäeviti hommikust õhtuni
C-MPUJTER
RADIO

IDAIDAIDA.NET

MAREK TAMM

Millal algas tänapäev?

Täna. Päeval. (Või hoopis detsembris 1910, kui uskuda Virginia Woolfi.)

Mis on su keskmine ööpäevane ekraaniaeg?

Pole mõõtnud, ent pikk.

Kas elu ilma ekraanita on üldse elu?

Enam mitte.

Mis ei saa piisavalt tähelepanu?

Süvenemine.

Kui peaksid kirjeldama nüüdisaega paari lausega, siis...

...see pole kahjuks võimalik.

Mis nüüdisaja nähtus sinus enim hämmeldust tekitab?

Et elu ilma ekraanita ei ole enam elu.

Mis sind kõige rohkem kohutab?

Inimliigi väljasuremine.

Mis muutust oled pikalt oodanud?

50. sünnipäeva.

Mis on olnud sinu jaoks viimase aasta olulisim hetk?

Yosemite'i rahvusparkis Vernal Fallsi otsa ronimine.

Mille/kelle tagasitulekut sa pelgad ja, vastupidi, tervitad?

Pelgan Trumpi tagasitulekut ja tervitan suve naasmist.

Mis on sinu eelistatuim core?

Hardcore.

Mis on sinu hiljutine lemmikmeem?

Mul ei ole üldse lemmikmeemi.

Mis on enim ülekasutatud sõna või fraas?

Neid on väga palju. Igatsen pidevalt sõnade värskust.

Pane ühe oma pleilisti laulud shuffle'iga mängima. Nüüd liigu järgmisele loole. Selle pealkiri on su elu moto. Mis see on?

„Living other lives“ (Efterklang).

Mis refrään su peast ei lahku?

Mul ei ole peas ühtegi refrääni.

Mis ismiga iseloomustaksid nüüdisaega?

Presentism.

Mis oleviku nähtus saab keskseks tuleviku kultuurilugudes?

Tehisar.

Mis võib panna meid tulevikus tagasi vaadates piinlikkust tundma?

See, mida me keskkonnaga oleme teinud.

Mis on tänapäeva tüvitekst?

Tüvitekstid kuuluvad kõik minevikku.

Mis oleviku nähtus ei vääri sellele pühendatud tähemärke?

Kõigest saab kirjutada, sõltub, kuidas seda teha.

Oleviku mõtestamiseks soovitatan...

...mõelda minevikust.

Milleks Eesti ühiskond pole veel valmis?

Tulevikuks.

Miks pidid ennast viimati tsenseerima?

Miks oleks pidanud?

Millal tajusid viimati kultuuri ühiskondlikku kaalu?

Täna.

Kas oled oma ajast ees, taga või sellega sünkroonis?

Sõltub päevast. Enamasti taga, aeg-ajalt ees, sünkroonis väga harva.

Kus sa tahaksid praegu olla?

Hiiumaal.

Foto: Brit-Mary

UUS EESTI BIIT

MEHKEL

Produtsent ja biidimeister Mehkel tutvustab oma vana kooli hiphopi vaimust kantud muusikat.

Räägi lühidalt, kes on Mehkel. Kuidas sa kirjeldaksid oma muusikat kellelegi, kes seda varem kuulnud pole?

Mehkel on olnud elukestev projekt – kasutasin seda nime juba enne muusikategemist teistes loomeprojektides –, kus teen seda, mida tahan päriselt teha, täiesti vastuolus meinstriimi ja tihti peale ka skeene suunaga. Stiiliks võib nimetada vana kooli *boom bap*'i, Memphisist ja *dirt*'i, kuna üritan jäljendada enda projektides tihti peale saundi, mida tehti aastatel 95 +/- 2. See muidugi ei tähenda, et püsin rangelt ainult nende raamide sees, olen aeg-ajalt ka *jungle*'it, *house*'i ja puhtama kõlaga biite teinud. Enda sooloojadega jahin ikkagi vaneemat kolapiltil.

Kuidas sa biitide tegemiseni jõudsid?

Olen tegelelnud muusikaga terve elu. Mängisin esimeses klassis trumme, seal edasi kitarril jne. Need mängimised jäid aga kõik pooleli, kuni hakkasin 5–6 aastat tagasi kuulama hästi palju SoundCloudi *underground*'i ning tuli tung midagi ise tegema hakata. Kuna mul oli põhi all kujunduses ja graafikas, tundsin, et see oleks hea oskuste kombo, mida ära kasutada.

Su muusika, vähemalt album „Damage Control”, on inspireeritud Memphis hiphopist. Mis sind just selle suuna puhul kõnetab?

Päris Memphis räpp on miski, mille avastasin enda jaoks juba põhikoolis, väikse poisina. See tõmbas mind väga, kuna olen alati vana kooli esteetika fänn olnud. Kui alustasin biitide tegemist, siis avastasin, et sellest inspireeritud biitidega käib kaasas ka väga lai subkultuur, küll mitte Eestis, aga välismaal. Põhjus, miks see stiil minuga niivõrd haakus, võib olla selles, et uue-

Küsis Mariliis Mõttus

mad biidid ja lood, mida me igalt poolt kuuleme, on miksitud ja lihvitud nii viimse detailini, et see ei kõla enam nagu päris. Natukene kassetisahinat ja veidi madalam bitikiirus annavad minu arvates kohe juurde elulist DIY-saundi ja see kulub Eesti skeenes väga ära. Just selle DIY-elementi põhjal on võimalik hästi emotsiooni edastada, näiteks pisut moonutatam bass ja pörkuvad sagedused tagavad ülbema ja süngema saundi jne.

Kui palju sa oma loomingus popkultuuri sümpleid kasutad?

Aeg-ajalt ikka, filmilõigud või telesaadete klipid sobivad alati kuhugi vahele. Seda sai kindlasti rohkem teatud, kui mu stiil oli n-õ puhtam. Praegu jahin veidi süngemaid ja maa-alusemaid saunde ning sümpleid.

Buddha. Samuti võib varsti mu saundi rohkem kohata, sest mul on mitme kohaliku MCga suuremad projektid pooleli.

Mis sind maailma mastaabis praegu hiphopis eriliselt kõnetab ja sinu jaoks värske tundub?

Maailma mastaapi ma polegi viimasel ajal eriti süvenenud. Jälgin küll, mis siin- ja sealpool toimub, aga pigem kipun kuulama vanemaid *track*'e. Võin siiski jagada paari värskeimat väljalaset välismaa biidiskeenest: BERRYMANE „STREET STRUCK” TRIPLEBEATSCALE „BROKEN HILLZ VOL. II” \$CYTHE SHAWTY „DIRTY CANNABIS” Need kolm albumit on heaks näiteks neile, keda see saund huvitab, lihtsamast kuulamisest kuni *thead*'ide teemani välja.

„Tõukejõud” on rubriik, mis tutvustab inimesi, kes tegutsevad muusikaga seotud elualadel, kuid ise lavalaudadele ei satu. Seekord saame tutvavaks Pärnus tegutseva kontserdipaigaga Wunderbaar, mida veavad Argo Karuse, Martin Raba ja Martin Müürisepp.

Kuidas Wunderbaar sündis?

Seda on meil päris palju küsitud ja me vastame alati, et kuna Pärnus ei olnud sellist kohta, tuli see ise luua. Tegemist on kolme pärnakast sõbraga, kes tunnevad üksteist pikka aega. Kahel baarmenil oli juba ammu oma baari loomise mõte, aga see ei tahtnud kuidagi edasi liikuda. Kui kolmas sõber Tallinnast tagasi Pärnusse kolis, avastas ta, et tõesti ei ole meeldivat ajaveetmiskohta, kus saaks kontserdil käia, oleksid muhedad baarmenid ja hea joogivalik. Leppisime kokku, et okei, teeme ära. See juhtus 2021. aasta sügisel. Esialgu oli mõte teha väike kokteilibaar, 60–70 ruutmeetrit. Kui esimest korda potentsiaalset ruumi vaatamise, siis tunduski, et mahume kenasti ära, aga tekkis idee, et kui vahesein maha lammutada, saaks ju lava ka ehitada. Naersime selle peale, vaatasime üksteisele otsa ja ütlesime naljatades, et no olgu, teeme lava ka ja las lähed siis „pisut” suuremaks. Wunderbaari nimi tekkis meil ühiste arutelude käigus ja hakkas kohe alguses kõige rohkem meeldima. Ehitamisega, õigemini lammutusega alustasime 25. veebruaril, päev pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse. Väga imelikud tunded

olid, et kas peatame ehituse ja ootame veidi. Otsustasime, et lähme edasi ja teeme ikka ära. Väga palju ehitustöid tegime ise ja see oli äge aeg. Wunderbaar sai pidulikult avatud 7. juulil 2022.

Kuidas kirjeldaksite oma baari karakterit?

Baar, nagu nimi ütleb, on *wunderbar* (ee imeiline, suurepärase). Oleme industriaalse, veidi boheemlasliku ja sõbraliku oleguga. Samas on meie jaoks hästi oluline jookide ja eriti kokteilide kvaliteet. Programmi hoiame mitmekülgseks, igas kuus on neli-viis *live*-kontserti. Ühel päeval võib kõlada melanhooline Mick Pedaja või Erki Pärnoja ja järgmisel korralik *metal*-küte, nagu Goresoerd, või pungilegend Villu Tamme. Samuti korraldame DJ-üritusi. Meil käivad nii Eesti tipptegijad kui ka alles oma DJ-tee alguses olevad noored. Mainime ära, et saime oma kontserdiprogrammi eest ka vääri tunnustuse – Eesti parim kontserdipaik 2023. Oleme saanud oma esimese tegutsemis-aastaga teisi tunnustusi, nagu Pärnu linna aasta tegu, Pärnu linna kultuurielu edendaja ja ka Rock FM-i kuulajate aasta parima rock venue tiitel.

■ Küsis Mariliis Mõttus

Foto: Meri Kisk

VIHJE

Laulja, helilooja ja produtsent maria kallastu, kes eelmisel aastal Eesti popmuusikamaastikul jõudsalt gaasi vajutas, teeb 25. jaanuaril oma Tartu-debüüdi. Kivi baaris tuleb esilusele tema sügisel ilmunud EP „WHITENOISE”, mida ise-loomustavad RnB-vokaal, unenäolised helid ning raskelt astuv gruuv. Vaata lisaks: [facebook.com/baarikivi](https://www.facebook.com/baarikivi)

■■■■■
Kuulas Kertu Laherand

EIK – EI LASE SUL MAGADA

(TIKS records, 2023)

Peod ja festivalid, ilmastikuolud ja aastaajad, varajaste kahekümnendate ajakapsel. Oktoobri lõpus ilmunud hittidest pungil albumil on paljud lood fännidele juba ammu tuttavad, kuid kesk süvatalve mõjub tervik kui meeligerutav (ning hooajalise norutunde puhul lausa hädavajalik) meenutus maikuuviimaste värskest ja valgete ööde olemisest. Ka mina ootan kevadet.

Album on sündinud tihedas koostöös Eesti muusikamaastiku praegu mudivate andekate noorte muusikute-produtsentidega, *we love to see it*, ning tulemusena kõlab pea iga lugu omaette täidlaselt ja raadiovalmina. Eraldi sooviksin välja tuua asjaolu, et taustavokaale on sellel plaadil lausa tulnud kuulata. EIK kirjeldab oma sõnadega albumi loodut kui „mõtestatud tümakat” – võib-olla ehk biidisem varasemast loomingust,

ERINEVAD ESITAJAD – VOLIA X RAHU

(Muscut / MIDA, 2023)

2023. aasta alternatiivse *chill*-muusika tippketked võiks võtta kokku järgmistepopetega: Outkasti André 3000 tegi instrumentaalse *new age*'i albumi, Misha Panfilov ja Legowelt avaldasid ka mullu rohkem kui ühe plaadi, lätlannal Sign Libral ilmus paariaastase pausi järel uus helind ning kohalikele melomaanidele tuttavad plaadifirmad Muscut ja MIDA ühendasid jõud kõnealuse heategevusliku kogumiku kujul.

Katsetuslike elektroakustiliste harjutustega loob Kavkazka Sound sissejuhatavalt sinsele helilisele odüsseiale vundamenti, millest võib aimata, mis ootab ees. Improvisatsiooniline veidraste saundide abstraktne kollaaž, millest kajavad läbi kandlekeelte katkumised, elektriorile toonid, kajaefektid – tundub nagu ühe mahajäetud kummitusmaja heliriba. Radiant Futur pakub helgemat örnvõblemist, mis võiks olla vabalt mõnel Belgia šokolaadiga kaasatuleval lõõgastava muusika CD-kogumikul.

MISHA PANFILOV – ATLÂNTICO

(Mirraž, 2023)

Multinstrumentalist ja produtsent Misha Panfilov on valkselt, kuid järjekindlalt oma asja ajanud. Selle asjaajamise käigus on ta silmigi pilgutamata välja tulistanud rohkem vinüüle kui põllul lilli või ookeanis laineid, mis sosisatavad ja siuglevad vaikselt ulmas, ning sa ei saa arugi, kui sügled nendega sünkroonis, veiniklaas käes ja psühedeelia põues.

Nagu nimigi vihjab, on „Atlântico” salvestatud keset Atlanti ookeani, päikeselises Madeira arhipelaagis. Misha on värvanud plaadile suure hulga noori portugali muusikuid ja veel suurema hulga ambitsioonikaid instrumente – lainete taustal kõlavad siin päris kobe džässikombo ja väga kobedad torudepartiid ja eriti kobedad jurisevad bassid, kitarrid, süntesaatorid, orelid, klavessiin(!) ja terve rida rütminstrumente. Ja see kõik kõlab kuradima hästi – hoolimata Misha tugevast produtsendikäest on see plaat aus, vahetu ja kohmakalt... nunnu.

■■■■■
Kuulas Talis Paide

VILLU TAMME – TRIBUTE TO J.M.K.E. VOL. 2

(Mumm Records, 2023)

J.M.K.E. teine tribuutalbum pandi kokku Villu Tamme 60. sünnipäeva puhul ja tegemist on duubel-CDga, kus on peal 30 lugu. Plaadikaas on huvitav, vihjates Villu ristsõnameistriametile. Kui kogumiku iseloom lühidalt kokku võtta, leidub sellel väga eriilmelisi esitusi džässist punki, *new wave*'i ja *hardcore*'ini välja. Kui alustada teisest CDst, siis sellel on eri esitajate lauldud J.M.K.E. lood saatest „Laula mu laulu”. Ivo Linna, Liis Lemsalu, Karl-Erik Taukar, Cool D jt esitavad tuntuimat J.M.K.E. loomingut, nagu „Tere, perestroika” või „Valge liblika suvi”. Liisi Koiksoni hingestatud versioon laulust „Külma- le maale” on siin vaieldamatult parim (soovitan vaadata ka YouTube'ist videot). Kes on viitsinud mainitud saattega kursis olla, selle jaoks eriliselt üllatust pole.

Esimene CD on see nn päris kraam. Siin jagub üllatusi kohe mitmel rindel. Esiteks kaverdatakse J.M.K.E. uuemat loo-

mid arvan, et meil on erinev arusaam tümakast, kuivõrd minu kõrvus triivivad lood siiski pigem unistavalt pehmel soonel – pehmed vokaalid, pehme hausipöks, pehme kitarr jne.

Isiklikuks tipptheks ja säravaks täheks lugude seas osutus südantsoojendav „JÄLLENÄGEMIST”, mis sobiks suurepäraselt lõpulaulaks mõnesse filmi, kus peategelane teeb oma teekonnal küsitavaid valikuid, enne kui jõuab lõpplahenduses järelduseni, et sõprus on siiski meeletult oluline. Avalugu „SIRE JA MURE” tabab oma kerguse varjus täpselt seda kriipivat ängi, millest ma siiani ühelgi suvel pääsenud pole. Vaid „PUDEDAKS LUMEKS” kipub refräänikordustega liiale minema ning väsitab loo lõpuks endast ära. Rohkem nurinaid aga pole – tegemist on igati tervisliku lisandusega eestikeelsesesse levimuusikasse.

■■■■■

Kuulas Tanel Matsalu

Tegemist on Panfilovile omase *vintage groove*'i albumiga, kuid see pole üldse liftimuss, siin on nõtked rütmid, bossanova ja spirituaaldžäss värskes ja seksikalt nurruvas psühedeeliakstmes.

„Atlântico” on tugev album ja lemmikuid on raske valida. Kas see on õhuline „Vertical”? Mänglev „Alegria Em Movimento”? Süvaspirituaalne coltranelik „Caleidoscópio”? Masseeiriv „Domingo mágico” ehk „Maagiline pühapäev”? Päikeseline „Para o Sol”? See plaat jookseb algusest lõpuni ilusti ühes reas välja, et ei peaks tähelepanu hajumisel asendustegevusi (või järgmist lugu) otsima, ikka plaadi alguses veinipokaal kätte ja let's go. Mina ronisin selle saatel näiteks õunapuude otsas ja jumala tore oli olla.

PS. „Atlântico” on täidetud väikeste üllatustega, soovitatav kuulata stereos ja korralike kõlaritega. Kuulakem, õppigem, tantsigem!

■■■■■

Kuulas Aimar Ventsel

TÕUKEJÕUD WUNDERBAAR

Foto: Gertraud Mihkestein

EPILEPTIKA

lugu eikellestki, eikelletki, eikusagil, eikunagi

KIRJUTAS MIKK TŠAŠKIN, ILLUSTRREERIS JOHANNA MUDIST

chai latte. matcha. bancha. gunpowder... liigagi võõrad nimed tee-karpidel. vaatan kaudu õue. ryypan esimesest ettejuhtunud karbist pärit purust valmistatud teed. päevavalgus mu toa seintel väreleb ja kaob. jälle pilves. vaatan aknast välja ja näen suurt helehalli pilve. tundub, et nyüd siis jääbki ilm selliseks. varsti kolm. rongini on veel aega. pool teed juba joodud. mõru maik. vale temperatuur. neelan kiiruga viimase tilga ning haaran võtmete järele, mis sest, et aega veel on. täna siis Tallinna. minu jaoks võib see praegu kasvõi maailma lõpus olla. nii kaugel tundub see linn.

ale ale rea rea sale... liigagi võõrad sõnad poesiltidel. sõidan eskalaatoriga teabkuhu. minu jaoks ei oma see tähtsust. vist oli kolmas korrus. vahet pole. kahel või teabmitmel korrusel mu all kihab elu. on vist sooduspäevad. minu jaoks olematu ostupyha. hahhh... pyha. see kõlab nii imelikult. sama imelikult kõlab minu jaoks pyhapäev. pyha päev. mis siin pyha on? ale ale... nii ta läheb. eskalaator jõuab ka kord tippu, siis peab maha astuma ja teesklemata, et oled kuhugi, mõnda poodi teel. tahaksin kohe eskalaatoriga tagasi alla sõita, aga mõtlen, et see oleks veidi imelik. niisii astun esimesse kauplusesse sisse. seal myyakse kirjatarbeid. teen, nagu uuriksin vihikute hinnasilti. nii palju aega on sellest, kui neid viimati vajasin. jälle mõned karjuvalt eredad hinnasildid. kõnnin kaupluse tahaotsa, kassast mööda, ytle mata myyjale tere. seal on maast laeni aken. vaatan linna enda all. kauguses kõrgub paar kraanat. kusagil ehitatakse midagi. kusagil on lammutus käsil. nii see läheb. linn mu jalge ees kasvab aina. inimesed on tibatillukesed. naljakas, aga siit vaadates tundub mulle, justkui oleks mul nende yle mingisugune võim... justkui oleksin jumal.

sony. panasonic. huawei. samsung. lg... liigagi võõrad kaubamärgid. need panevad mind tahtma poest põgeneda. kuid siiski lähen taha-poolle. otsin oma vajaliku juhtme yles, maksan ja lähen. see hiiglaslik tehnikakauplus oli tõesti ainus, kus seda juhett myydi. mu kodu olla vananenud tehnika muuseum, nagu üks mu tuttav kord ytle. misteha, tehnika areneb kiiremini, kui ma suudan reageerida. kahjuks. kõik need väreleavad reklaamid panevad pea valutama. oleks, et saaks rahu, aga kõik majad on neid täis topitud. pigem istun pimedas. siin linnas ei näe tähti. paar kuud tagasi olin maal. ma ei saanud magada, nii hii-lisin õue ja mind pani imestama, kui selged on tähed. isegi linnuteed nägin. seegi on valgus, kuid hoopis teistsugune, mitte karjuv-vilkuv, vaid mahe taustavalgus. ambient-valgus.

gaiwan. chawan. chasen. chashaku... liigagi võõrad nimed mu nõudele ja tarvikutele. peidan need alati potentsiaalsete kylaliste eest kappi. nii kiivalt varjan oma teejoomarlust. vahel joon kymme kausi matcha't päevas. sest see teeb mind elavaks. annab jõudu päeva mööda saata. soovin, et võiksin samamoodi oma elu vahule vispeldada nagu matcha'gi. proovin ja proovin, kuidagi ei õnnestu. olen klotsidest torn. varsti ma kukun kolinal. sest mu elu on sama lagunenud kui sõpruse sild. tahes-tahtmata peab see kokku kukkuma.

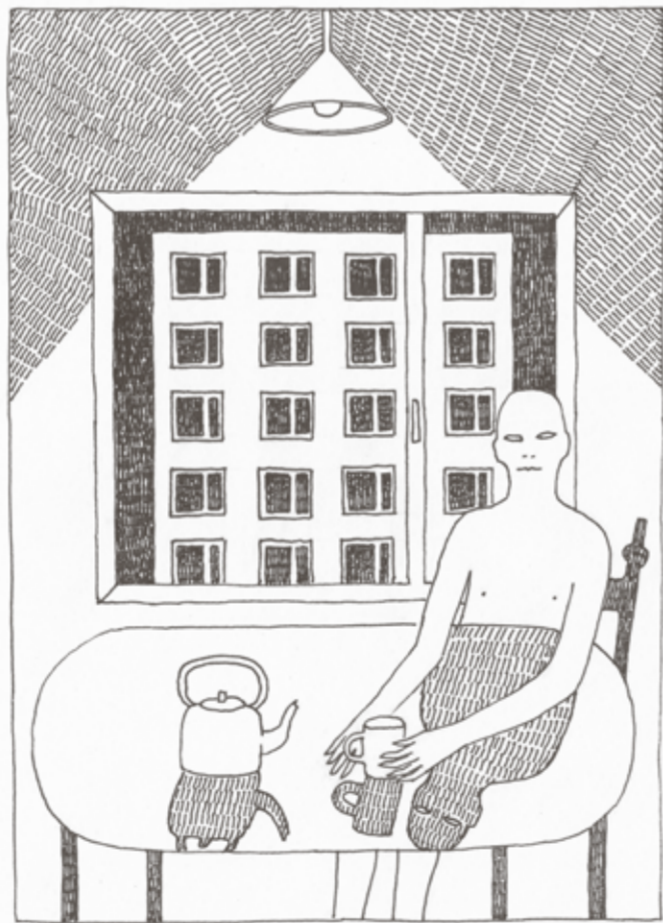
tik-tok-tak. tulevik – virtuaalverbaalne. ja pomm tiksub edasi. nähtamatu pomm. seda olen ma unes näinud. see oli nii suur, et võis yhe hetkega terve maakera ära hävitada. ma kartsin seda väga. see plahvataski. kuid just sel hetkel ma ärkasin. ajasin habeme ära. sõin. sõitsin bussiga linna uut pintsakut ostma. vaatasin ymberringi neid reklaame ja poode ja mõtlesin, et miks ma kyll siia sõitsin. pintsakut ostmata sõitsin tagasi. kõik nii väsitav. peaksin rohkem matcha't jooma... vahel mõtlen, et vahest olen ma ainus, kellele see pole yldse meelt mööda... justkui oleksin ainus kaine inimene terves yhiskonnas. aga ma tean, et need pole terved mõtted... luulud laulavad vaid... ja tänasest on saanud eilne ja mina ikka veel ei maga. 00:00 vaatab suurte silmadega elektronkellalt mulle vastu. kustuta oma põlev syda. sule üks ja tõmba tekk yle pea. on aeg uinuda. on aeg näha unes veelgi suuremaid pomme.

pom-pom-pom. kolm lööki. ja ilmatuma pikk surmavaikus. just siis, just nende kellalöövide ajal tuli mul meelde, kuidas ma sind yhel kevadel nägin. siis olid sa just haiglast välja saanud. tookord polnud sul kindaid ja kylma tuule käest sooja busi tülles su käed kuumentasid. aga linna jõudes olid su käed nii kylmad. ma hoidsin neid kaudu. need olid justkui jääs. kuidas kyll üks tydruk võib nii kylma ihuga olla, mõtlesin. ma ei kysinud ja sa ei vastanud. su näol oli vaid äraolev ilme. siis tuli su peatus ja ma jäin busi aknast igatsevalt jälgima su ilma mytsita pea kadumist rahvasumma. kyll ma olen ikka dramaatiline, mõtlesin tookord ja pöörasin pilgu kohe ära. me kohtusime veel paar korda, aga neist pole mul palju meeles...

tuks-tuks-tuks, kõlab kusagilt sygavalt vastu mulle tuttavlikus ryt-mis. panen käe sinna, kus arvan sydame olevat, ja seisain nii keset tuba tykk aega. pyyan väga tasa hingata, et kuulda ja tunda oma sydant selgemini. ilus korrapärane tuksumine, kuid kord peab ta lõõmise lõpetama. varem või hiljem peab tal jaks otsa lõppema.

goodbye to sleep, goodbye... käia ringi, helistada kellukest: kuningriik langeb. kuningriik langeb pea. istun kodus. joon teed. vahetevahel mõtlen sinust, aga seegi on kui palavikuuimas möödunud päev – nõnda märkamatu. veel üks unetu öö. kogun neid öid kui häbimärke enda kylge. punetavad silmad ja väsinud pilk – need on minu tunnumärgid. vähemalt täna, vähemalt sel hommikul. haigutan hullemini kui lahtine kaev. üksainus vale samm ja ma vajun sygavale-sygavale unne. väljas kõik aknad purupimedad. terve viiekordne vastasmaja mustendab. pimedas on see veelgi hiiglaslikum, veelgi hirmuäratavam. palun, üksainus tuligi... aga ei, kõik on kustunud. vaid mina tiksun mööda tubasid ringi. vaid mina joon end teest purju. vaid minu aken särab ilmutusena pimeduses. öö värvib endal silmad mustaks. olen korraga eikusagil ja kõikjal. uni pole mind veel kätte saanud. aga hommik juba koidab. lasen igatahes kellukesel kõlada. maa vappub vaevutuntavalt ja langeb siis sygavasse surmaunne.

death consciousness... mind ei paelu ükski värviline reklaam. sest iga asjaga, mis ma ostan, myyn ma maha tykikese endast. myyn maha oma aja ja jõu. ostmine on kui suremine. tykk tyki haaval päevast päeva. tulla poest, käed tyhjades taskutes – see ongi mu jaoks õnn. ükskõik mida teised ka ei ytleks.

kui olin teismeline, meeldis mulle bussiga hilja õhtul koju sõites vaadata linna säravaid tulesid. elasin linnast umbes 20 kilomeetri kaugusel. viimane buss sinna väljus kell 22:30. selles oli midagi ilusat ja turvalist. teada, et oled mugavas ja soojas bussis ning varsti jõuad koju. ja su ymber valmistub linn oma asju kokku pakkima. tänavad on tyhjad. autosid on vähe. nii palju tulesid. igasugused eredad neoonkirjad ja palju tänavalampe, igayks neist eredad veel kui eelmine, kui viimane sinine buss sõidab läbi nende valgusvihkude maale, mille nimeks on lõpmatu öö. seesama linn on ekraane veelgi rohkem täis istutatud. sõidan mitte millegi pärast mitte midagi lootes kesklinna. bussis on umbne, kuigi väljas sajab. aknaklaasid tilguvad vihmast. väljun järgmises peatuses. vihma peksab kõnniteekividele. tõstan pilgu ja näen, et yle vastvalminud kaubanduskeskuse kõrgub suur ebajumal nimega LED. selle eredad värvid piserdavad öö myrki täis. teen hapu näo pähe ning lähen sisse, hing vastikus-tundest sees öökimas.

KIIRKOHTING

MARGIT SÄDE / LOGI SAUN

Küsis **Maia Tammjärv** ■ 15. detsembril avasid tegusad naised Margit Säde, Kaisa Sööt, Regina Viljasaar-Frenzel ja Liina-Liis Pihu Põhja-Tallinnas Linnahalli juures mere ääres linnako-danikele täiesti uue sauna! Logi saun on praegu huvilistele kättesaadav nädalalõppudel, kusjuures tegemist on ühega vähestest puuküttega avalikest saunadest. Uurisime sel puhul ühe tegija Margit Säde käest, kas, millal, miks ja kuidas.

Vasakult Kaisa, Margit, Liina-Liis ja Regina, esiplaanil koer Shanti. Foto: Urs Lehni

Logi sauna haldav MTÜ Kuum ja külm on registreeritud nelja daami nimel, kusjuures olete kõik ju ka muudel (sh loomingulistel) aladel tegevad. Kuidas tuli just teil mõte teha linnarahvale üks saun?
Tallinnas elades tundsi me puudust lihtsast soojast kohtumispaigast – kohast, mis ühelt poolt võimaldab puhata linnamüra ja vaadata iseendasse, aga samas suhelda ka naabruskonna ja teiste saunast hoolivate inimestega.

Puukütteleil Kalma saunas on privi-leeg vaid meestele, naised peavad leppima elektrikerisega.

Nii kujuneski meie tiim väga orgaaniliselt inimestest, keda sidus huvi Tallinna linnaruumi ja sauna kui inimesi ühendava fenomeni vastu. Kõigepealt sattusime ideest rääkima sisearhitekti ja tislari **Kaisa Söödiga**, kes tegeleb peamiselt mööbli, näituste ja mänguväljakute kujundamisega. Saime aru, et oleme mõlemad sellest pikalt mõelnud, ja nii sündiski otsus koos sauna tegema hakata. Seejärel, kuuldes ühist tuttavate kaudu meie plaanidest, otsis meid ühes **Regina Viljasaar-Frenzel**. Regina on urbanist ja töötab kliimaministeeriumi ehituse ja elukeskkonna osakonnas, aga lisaks on ta olnud Berliinis saunameister ja pannud koos sõpradega Telliskivi Seltisist püsti mitu ajutist sauna Kalarannas.

Mõned külastajad on miskipärast arvanud, et selle koha on loonud Tallinna linn ja seda just talijujatele ning meie oleme linna palgal olev teenindav personal.

Edasi ei läinud kaudu aega, kuni meie teed ristusid arhitekti **Liina-Liis Pihuga**, ühe MTÜ Ruumiringluse asutajaga. Liina-Liis oli ka juhendanud EKA arhitektuuriosakonnas sauna projekteerimise kursust, mille tulemusel valmis 2022. aasta suvel Klooga järvele kogukondlik ujus- ja saun. Nii saigi alguse meie üsna digitaalselt argipäeva muutev koostöövorm Logi saun, kus oleme osalenud kollektiivselt tegevustes alates sauna disainimisest kuni selle kütmise ja pidamiseni välja.

Mis eristab Logi sauna teistest (näiteks Tallinna) avalikest saunadest? Miks tundus, et selle järele võiks nõudlust olla?

Logi sauna peamine erisus võrreldes Tallinna teiste avalike saunadega on nii võimalus end pärast leili meres karastada kui ka Soome firma Narvi klassikaline puuküttega keris Aitokiuas. Sarnaselt suitsusaunaga kõetakse seda kerist neli tundi ja kuigi Aitokiuasel on korsten, on selle leil igati võrreldav suitsusauna omaga. Seni sai Tallinnas käia puuküttega saunas vaid Tartu maanteel asuvas Lellisaunas, mille sissepääs asub legen-

õelda „naiskonnas“!), ja kuigi me pole muidu klassikalise soolise eraldamise poolt, loob naiste päev tõesti teistsuguse õhustiku ja kindlasti turvalisema ruumi ning lubab pingevabamalt ka näiteks ilma rätikuta leili nautida. Meie teised saunapäevad on segapäevad (loodame, et saame nende arvu tulevikus suurendada), kuhu on oodatud kõik saunalised sõltumata nende soolisest identiteedist.

Mis valmistas kõige rohkem raskusi või mis oli kogu protsessi suurimaks väljakutseks?

Fotod: Tõnu Tunnel

daarse noorpaaride salongi sildi all ja mis on väidetavalt vanim säilinud Tallinna avalik saun. Puukütteleil Kalma saunas on privileeg vaid meestele, naised peavad leppima elektrikerisega.

Millalgi protsessi alguses, 2020. aastal tegime ka väikse veebiküsitluse teemal, kas Tallinnasse on uut avalikku sauna üldse vaja ja milline see olla võiks. Umbes saja osaleja vastustest koorusid välja märksõnad, et Tallinnasse oleks väga vaja „puuküttega“, „perekonnasõbralikku“, „olemasolevatest eristuvat“, „puhkeala ja vettemineku võimalusega“, „kindlasti mereäärset“ ja „inimesi ühendavat“ sauna, mis „tugevdaks kogukonda“, karastaks tervist ja kannaks edasi meie autentset saunatradiisiooni“. Küsitlus andis meile organiseerijatenas selge signaali, et tegu pole vaid meie unistuse ja uimõttega, vaid et selline kohtumispaik, mis annaks elanikele ligipääsu merele, ongi Tallinnas hädavajalik.

Ilmselt on põhjalike üldistusteks praegu veel vara, aga kuidas sulle esimeste nädalate põhjal tundub, kui suur on huvi ja kas pigem käivad näiteks varasemad tuttavad või paistab ikka ka juba uusi entusiaste?

Sauna käivad uudistamas väga paljud linnakodanikud lähemalt ja kaugemalt, tuttavaid on seni saunas käinud pigem vähe. Külastajate tagasiside on olnud väga positiivne ja toetav, mis samuti kinnitab meile, et taolist ühisruumi on Tallinnasse kaudu oodatud. Kuigi oleme olnud avatud lühikest aega, on Logi saunal tekkinud juba püsikund, mille üle on meil siiralt hea meel!

Ütlesid enne, et naised on olnud hea leili küsimuses Tallinnas meestega ebavõrdses seisus. Kas see tõttu teil ongi laupäeviti eraldi naiste päev või on siin ka muid põhjuseid? Ma ise hakkasin sellega seoses kohe mõtlema näiteks turvalisema ruumi peale.

Jah, naiste päeva idee hakkas hargnema sellestki, et meie meeskonnas on neli naist (ehk õigem olekski

Teeme sauna oma päevatööde ja muude tegemiste kõrvalt, mistõttu oli keeruline vaba aega leida ja sünnroonida nelja inimese graafikut. Kuna oli ka mitmeid tagasilööke, näiteks sauna asupaiga leidmisel, bürookraatiast läbinärimisel ja rahastuse saamisel, oli motivatsiooni hoidmine pika protsessi vältel kohati samuti väljakutset pakkuv. Ometi ei kaotanud me kordagi päriselt usku sellesse, et teeme õiget asja, ning see aitas mitu korda plaanidega ühest otsast alustada ja esialgse idee endale olulistele detailidele kindlaks jädades teoks teha. Aga ka sauna avatuna hoidmine on kindlasti protsessi uus etapp, mis kätkeb uusi väljakutseid.

Kas meenub mõni tore või naljakas (või hoopis õpetlik) lugu või juhtumus kas siis protsessi käigust või juba n-ö lahti oldud ajast?

Võib-olla see, et mõned külastajad on miskipärast arvanud, et selle koha on loonud Tallinna linn ja seda just talijujatele ning meie oleme linna palgal olev teenindav personal. Proovin siis ikka selgitada, et linn andis küll meile kasutada selle maatüki ja Euroopa roheline pealinn 2023 toetas suuresti sauna rajamist, aga meie ajame seda asja omast vabast ajast kodanikualgatuse ja vabatahtliku töö korras juba mitu aastat. Selle peale tehakse suuri silmi ja öeldakse, et me peame siis ikka päris pöörased saunafännid olema.

Milline on teie saunafilosofia? Kuidas saun inimesele (kogukonnale) head teeb?

Meil on usk asjadesse, mida ei saa teha Zoomis, saun on ilmselgelt üks neist. Digielu tasakaalustamiseks ongi saun ideaalne koht, kus otsida kontakti üksteisega, jutustada lugusid või olla lihtsalt tasa. Saun on just selline toetav ruum, mis väga erinevad inimesi regulaarselt kokku toob. Inimesed on sauna juures väga olulised, aga seda on ka ruum ise, kus saab kokku tulla ja mille toimimisele ühiselt panustada. Võib öelda, et see on ruum, mis loob ideaalsed tingimused kogukondlikuks tegevuseks. Samuti oleme veendunud, et saunast ei tasu liiga pikalt rääkida, vaid parem on sauna minna ja kõike seda head omal nahal kogeda!

Foto: erakogu

Mikk Tšaškin on kirjanik, kes paneb oma teostesse väga palju ennast. Vabal ajal meeldib talle kuulata CDsid ning klõbistada kirjutusmasinal.

Foto: erakogu

Johanna Mudist on kunstnik, kes loob suuremõõtmelisi õlimaale ja miniatuurseid graafilisi joonistusi.

Müürileht otsib aastaks 2024 residente

Tahad kirjutada ühte pikka lugu, proovida toimetajatööd, luua visuaale ja fotosid või katsetada hoopis midagi ennenägematut? Ole sa majandus- või humanitaarharidusega, vabamõtteleja, tõlk või fotograaf. Ootame sind kandideerima.

Selleks kirjuta meile, milliseid mõtteid tahaksid Müürilehes ellu viia. Piiranguid ei ole ja ideed on vabad.

Residentuuri kestus on 3 kuud ja 2024. aastaks pakume kolme tasustatud kohta (800 eurot kuus). Märki ka ära, mis perioodil sooviksid kampa lüüa: aprill-juuli, juuli-oktoober, oktoober-jaanuar.

Vabas vormis avaldusi koos lühikese elulookirjeldusega ootame kuni 15. veebruar aleksander@muurileht.ee

RESIDENT

Foto: Gabriela Urm

10.–14.01.

TARTU KUNSTINÄDAL(AD)

Alates jaanuarist toimub iga kuu teisel nädalal Tartu kunstigaleriides ja -muuseumides ühine üritustesari Tartu Kunstinädal. Kõigepealt tasubki silmad lahti hoida 10.–14. jaanuarini! Näiteks kolmapäeval, 10. jaanuaril juhib Evelin Zolotko tuuri Tartu Kunstimajas Tartu kunsti aastanäitusel, reedel avatakse galeriis Pallas kolm uut näitust, laupäeval aga ootavad HAKI ja Kogo galerii lõppevaid näituseid vaatama. Täielik ka-va ja edasine info: facebook.com/tartuartweek

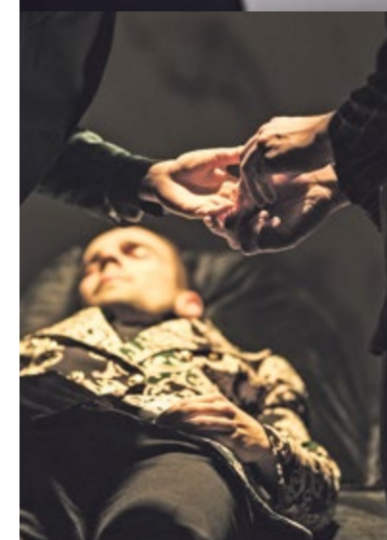

Nanhiro Matsumoto näitus „35 – 39“ HAKI galeriis. Foto: Evelin Lumi

12.–14.01.

TÖÖ SILLAMÄEL

Vaid 12.–14. jaanuarini on Sillamäel SillArti kunstigaleriis avatud näitus „Kolmes vahetuses. Töö lõpp“, mis vaatleb Ida-Virumaa jätkuvalt aktuaalseid traditsioonilise tööstuse, töökohtade kadumise ning töö muutumise teemasid. Väljapaneku keskmes on Kai Kaljo, Ivar Veermäe, Eléonore de Montesquiou, Marge Monko, Raivo Kelomehe ja Maria Kapajeva videoteosed kõrvuti Ida-Virumaa muuseumikogudest pärit maalide ja graafikaga. Kuratoriteks EKA tudengid Milena Appajeva, Öne Paulus ja Siim Raie. Uuri lisa: sillart.ee/gallery

Teatri Must Kast lavastus „Surm“ küsib, mis see surm siis täpselt on – mitte lein, mitte valu, vaid surm ise kogu oma ilus ja õuduses. Miks me seda kardame? Mida me kardame? Mis juhtub hetkel, kui elav muutub elutuks? Kusjuures, 15. ja 16. jaanuaril (kell 19.30) ilmub „Surm“ end Tallinnas Kanuti Gildi SAALis, et siis 18. ja 19. jaanuariks (kell 19.00) kodusesse Tartu-se Genialistide Klubi saali naasta. Lähemalt: teatermustkast.ee

13.01.

BOWIE ÖÖ TERMINALIS

Nagu mitmel varasemal aastal, tähistatakse Terminali plaadipoes ka tänava David Bowie sünni- ja surmaaastapäevade aegu tema pärandit heategevusliku (tulu läheb Kingitud Elu fondile) üritusega Bowie Night. Kell 19.30 on suurel ekraanil tänavu taastatud 50. juubeli versioon kontsertfilmist „Ziggy Stardust and the Spiders from Mars“. Kell 22 astub lavale ansambel The Spiders From Bars Bowie tribuut-live'iga, enne ja pärast seda mängib plaate The Lunacy Of Flowers. Uuri: facebook.com/TerminalRecordsandBar

16.01.

EESTI LGBT ÜHINGU LUGEMISKLUBI

Tähelepanu, raamatusõbrad! Eesti LGBT Ühingu kohtub Helen Talalaeva juhatusel kord kuus teispäeviti lugemisklubi, mis on avatud kõigile sõltumata soost, vanusest, haridusest, maailmavaatest ja muust. Rõhutame küll, et iga osaleja ülesanne on teiste suhtes turvaliselt käituda. 16. jaanuaril kell 19 toimuv kohtumisel arutatakse Tove Janssoni romaani „Aus pettur“ üle. Täpsem teave ja koordinaadid: facebook.com/EestiLGBT

19.01.

TEGELE OLEMASOLEVAGA!

Yuma Shinohara kureeritud rühmanäitus „Tegele olemasolevaga. Jaapani arhitektuuri uued suunad“ avatakse Eesti Arhitektuurimuuseumis 19. jaanuaril kell 17. Näeme Jaapani kõige nooremad arhitektide põlvkonda, kes ei vasta päriselt Lääne ettekujutusele Jaapani arhitektuurist. Minnes kaugemale vormipõhisest lähenemisest, mis kaunistab tavaliselt Euroopa ja Põhja-Ameerika arhitektuuriajakirjade lehekülgi, tutvustab väljapanek pigem ühiskonna- ja keskkonna-temaatikaga suhestuvaid büroosid. Infot: arhitektuurimuuseum.ee

20.01.

LÖPP

20. jaanuaril esietendub Tartus Sadamateatris Piret Jaaksi kirjutatud ja Marta Aliide Jakovski lavastatud „Lõpp“. Kuigi toimetame kõik oma eluteel ilma eriliste juhtnöörideta, samm-sammult olemasolemise kunsti leiutades, on üks asi siiski kindel: ühel päeval elu lõpeb. Lavastuse loomise protsessis kohtusid tegijad nendega, kes seisavad elu viimasel veerel olemisele lähedal: hingehoidjate, pühakirja ja rahvapärilise tundjate. Ikka selleks, et aru saada, kuidas see kõik käib. Info: vanemuine.ee

22.01.

FUN FACT

Inimene tahab ikka küsida ja vahel anda küsimustele ka õigeid vastuseid. Lavastus „Fun Fact“ ongi teadmiste ja loogilise mõtlemise pühitus – seilatakse faktide ookeanil, puhudes tuult järelduste purjedes ja vältides eksiarvamuste karisid! Lavastuse taga on sloveenia teatri ühed tuntuimad nimed Katarina Stegnar ja Primož Bežjak ning Eesti võistkond koosseisus Mart Kangro, Juhan Ullsak ja Eero Epner. Eesti esietendus (NB! inglise keeles) 22. jaanuaril Kanuti Gildi SAALis. Pilk peale: saal.ee

26.–27.01.

PÄIKESETÖUS VILJANDIS & PÄRNUS

Tumeelektronilise *outdustrial*-kollektiivi Forgotten Sunrise viimastest käikudest Viljandisse ja Pärnusse on möödunud aastaid, aga viimaks jõutakse augustis ilmunud kauamängivaga „elu“ nüüd sinnagi: 26. jaanuari õhtul toimub ülesastumine Viljandis Konservatooriumis (igavene uni kestab hommikuni!) ning 27. jaanuaril Pärnus (kus mujal kui Wunderbaaris!), kusjuures Pärnu õhtut jätkavad Beats From The Vaulti Dj'd. Vt: facebook.com/konservatoorium; wbar.ee

Forgotten Sunrise. Foto: Evert Palmets

29.01.

TARTU 2024 ELEKTRITEATRIS

Tartu Elektriteater tähistab Tartu 2024 kultuuri-pealinna-aastat Euroopa filmifestivaliga „Ellujäämise kunstid“, tuues vaatajateni soliidse valiku eri Euroopa riikide filmparemikust. Filmiprogramm linastub 29. jaanuarist 22. aprillini esmaspäeviti kell 18, kusjuures sissepääs on prii. Esimesena näeme 29. jaanuaril prantsuse animeeritud psühholoogilist draamat „Kabuli pääsukesed“ (2019), mis põhineb alžeeria kirjaniku Yasmina Khadra samanimelisel romaanil. Uuri lähemalt: elektriteater.ee

Kaader filmist „Kabuli pääsukesed“

KEHA

NAISTE LOOD JA AKTIIMAALID

Victoria Olti galeriis (Viru 20, Tallinn) on avatud Marita Liivaku maalinäitus „Armastuskiri kehale“, mis toob kokku naised, nende lood ja aktiimaalid. Väljapanek sai tõuget Liivaku enda teekonnast – olles aastaid oma keha maalinud ja kunstiteosena vaadelnud, avastas ta ühel hetkel, et pilk on muutunud pehmemaks ja hukkamõistu asendavad imetus ja aksepteerimine. Küsides ka teiste naiste kogemuste kohta, otsib ta siin kinnitust hüpoteesile, kas kunstil on võime tervendada seda, kuidas me oma keha näeme. Infot: maritaliivak.com

KUNST

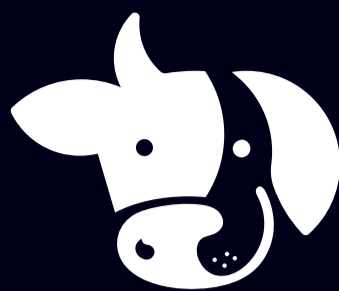
KADUVA MAASTIKU KUMMITUSTRÜKK

Draakoni galeriis saab kuni 20. jaanuarini silmitseda Lilli-Krõõt Repnau isikunäitust „Kaduva maastiku kannul“, kus saavad kokku hetkelised, igapäevased märkamised linnaruumist ning teistest isiklikest paikadest. Need kihistused eri kohtadest põimuvad omavahel – kaovad, tuhmuvad ja tärkavad taas. Selle olemusliku kaduvuse nähtavale toomiseks on Repnau kasutanud kummitustrüki meetodit – samadelt plaatidelt korduvalt trükkides pigment kaob. Infot: hobusepeadraakon.ee

FILOSOOFIA

KEEL, VAIM, TUNNETUS

1991. aastal Tartus tegevust alustanud analüütilise filosoofia seminar on koos käinud üle kolmekümne aasta, 2023. aasta lõpuminutitel ilmunud kogumik „Keel, vaim, tunnetus. Analüütilise filosoofia seminar 30+“ (Tartu Ülikooli kirjastus) sisaldab seminaris osalenud filosoofide artikleid peamiselt keele- ja vaimufilosoofia ning tunnetusteooria, kuid esindatud on ka teise analüütilise filosoofia valdkonnad. Koostajad Bruno Mölder ja Jaan Kangilaski. Uuri: tyk.ee

EESTI VEGAN SELTS

SINU VALIK ON MINU SURMAOTSUS

VALI UUEL AASTAL TEISITI

VEGAN.EE

SKÄNNI KOOD JA LIITU VEGAN VÄLJAKUTSEGA VEGAN.EE/VV LEHEL